

**T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**E DEVLET BAĞLAMINDA
E- DEMOKRASİ:
TÜRKİYE' DE VE DÜNYADA ÖNE ÇIKAN UYGULAMALARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Prof. Dr. Ali ACAR**

**Hazırlayan
İbrahim Yaşar ÖZTÜRK**

KONYA - 2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar.....	iii
ÖZET.....	iv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
DEMOKRASİ VE KAVRAMLARI.....	4
1.1. Demokrasi kavramı	4
1.2. Demokrasinin Temel İlkeleri	8
1.2.1. Özgürlük.....	8
1.2.2. Eşitlik	9
1.2.3. Halk Egemenliği.....	9
1.2.4. Çatışma ve Uzlaşma.....	9
1.2.5. Katılım ve İşlevsel Demokrasi	10
1.3. Demokrasinin İşlevleri.....	10
1.3.1. Özgür ve Adil Seçim.....	12
1.3.2. Açık ve Sorumlu Hükümet.....	12
1.3.3. Medeni ve Siyasi Haklar.....	13
1.3.4. Demokratik ve ya Sivil Toplum.....	13
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
E- DEVLET KAVRAMI	15
2.1. E-Devlete Geçiş Gerektiren Nedenler.....	18
2. 2. E-Devlet Uygulamasının Amaçları	19
2. 3. E- Devletin Varlığına Karşı Gerçeklik.....	21
2. 4. E- Devletin Getirileri.....	25
2. 5. E-Devletin Kamu Yönetimine Etkileri.....	29
2. 6. Bilgi Edinme Hakkı.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
BİLGİ TOPLUMU ve E- DEMOKRASİ.....	46
3.1. Bilişim Teknolojileri ve Tarihsel Süreç	46
3.2. Demokrasi ve İnternet İlişkisi	49
3.3. Tele-Demokrasiden Elektronik Demokrasiye.....	50
3.4. Farklı Demokrasi Tipleri ve Elektronik Demokrasi.....	52
3.5. E- Demokrasi	54

3.6. Elektronik Kamu Bilgi Ağları	57
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	59
E- DEMOKRASİNİN UYGULAMA ALANLARI	59
4.1. Sanal Ortamda Siyasal Kampanyalar.....	59
4.2. Sanal Ortamda Yürütülen Lobicilik Faaliyetler.....	60
4.3. Hükümet Kuruluşlarının ve Özellikle de Temsili Kurumların E- Devlet Uygulamaları.....	60
4.4. E- Mail İmkanlarının Sağladığı Tartışma Ortamları.....	61
4.5. İnternet Tabanlı Sivil toplum Hareketleri	61
4.6. E- Demokrasiye Eleştiriler.....	62
4. 6. 1. Dijital Bölünme.....	63
4. 6. 2. Gözetleyici Devlet(Panoptican Hapisesi, Big Brother).....	65
BEŞİNCİ BÖLÜM	68
DÜNYADA VE TÜRKİYE’ DE E- DEMOKRASİ DENEYİMLERİ	68
5.1. Dünyada E- Demokrasi Deneyimleri	68
5. 1. 1. Minessota Deneyimi.....	69
5. 1. 2. İngiltere’ de E- Demokrasi Uygulamaları.....	70
5. 1. 3. Malezya Net Deneyimi	71
5. 1. 4. İsveç Deneyimi.....	71
5. 1. 5. AB’ den Bir Örnek.....	72
5. 1. 6. ABD.....	73
5.2. Ülkemizde E- Demokrasi Deneyimi	73
5.2.1. Türkiye’ de Arı Grubu Hareketi.....	76
5.2.2. Yalova Belediyesi’ nde E- Demokrasi Uygulaması.....	77
5.2.3. E-Ses	78
5.2.4 Anavatan Partisi.....	81
5.3. Türkiye’ de Sanal Kakusal Alan ve Elektronik Demokrasi Beklentilerine Karşı Gerçeklik	81
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	91

Tablo- 1: G- 7 ve Diğer Bazı Ülkelerde E- Devlet Olma Yolunda Yapılan Çalışmalar

Tablo- 2: OECD Stratejik Yönetim Forumu, E- Devlet Uygulamalarında Vergi Sisteminde Geleneksel/ Elektronik Yöntem Karşılaştırması

Tablo- 3: Ülkemizde E- Devlet Proje ve Uygulamaları

Tablo- 4: AB' nin Kabul Ettiği 20 Temel Kamu Hizmeti Bazında Ülkemizde E- Devlet Uygulamaları

ÖZET

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatımızın her noktasına yaygınlaşması ve kullanımının yaşantımızı yeniden biçimlendirmesiyle, önce tarım, sonra sanayi devrimiyle yaşanan değişim süreci bu defa bilgi toplumuna geçiş olarak karşımıza çıkmakta, sanayi toplumunun şekillendirdiği kurumsal yapı ve anlayışlarda köklü değişikliklere yol açmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu kurum ve kuruluşlarının iş süreçlerinde yer almasıyla “ e- devlet” kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüzde temsil esasının varlığı, demokrasi için yeterli görülmemektedir. Bilgi toplumu aşamasına geçişle birlikte, geleneksel zaman, mekan, yurttaş, çoğunluk ve ortak iyi anlayışı büyük sarsıntı geçirmiştir.

Devletin ve demokrasinin başına “ elektronik” anlamını ifade eden bir “ e- ” öneki getirilerek konumlanan model öncelikle siyasi, sonra da sosyo- ekonomik bir bağlamın zoruyla getirilmiştir.

Bu modelin öncelikleri yine sanıldığı gibi devletin “ ekonomik ve ya siyasi verimlilik” hedefinden çok, yurttaşın katılım ve denetim talepleriyle belirtilmiştir. E- devlet ve e- demokrasi modelleri; yönetim, katılım, şeffaflık ve sosyal adalete dayanan kalkınma politikalarını uygun kılmıştır.

Kamunun elindeki bilgilerin dijitize edilerek ağ üzerinden sunulması, aynı zamanda birer “ seçmen” ve “ vatandaş” olan bireylerin görüşlerinin de alınabilmesini sağlayarak demokrasinin etkinliğini artırabilmektedir.

Ancak gelişmişlik ve az gelişmişlik farkından dolayı global bir dijital bölünmeden söz edilmektedir. Pek çok batılı ülkede ise seçmenlerin siyasilere güvenmemesi nedeniyle seçimlere katılımın düşük olduğu görülmektedir. Dijital bölünmenin giderilmesiyle bütün bu uygulamaların, etkin ve verimli bir kamusal yaşam ve katılımcı bir demokratik toplum yaratarak, son yıllarda devlete ve onun kurumlarına azalan desteği tersine çevirebileceği söylenmekte ve internete demokrasinin geleceğini kurtarabilecek bir araç olarak bakılmaktadır.

GİRİŞ

Sanayi toplumunun getirdiği kitlesel üretim ve dikey entegrasyona sahip üretim yapılanmalarının yerini tedarik, üretim ve dağıtım kanalları ile tüketiciler arasında bilgi akışına dayalı ve tarafların etkileşiminden güç alan ağ yapılanmaları, esnek üretim mekanizmaları ve organizasyonlar ile gerçek zamanlı sistemler almaktadır.

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatımızın her noktasında yaygınlaşması ve kullanımının yaşantımızı yeniden biçimlendirmesiyle, önce tarım, sonra sanayi devrimiyle yaşanan değişim süreci bu defa bilgi toplumuna geçiş olarak karşımıza çıkmakta, sanayi toplumunun şekillendirdiği kurumsal yapı ve anlayışlarda köklü değişikliklere yol açmaktadır.

Üretim artışının işgücü ve sermaye gibi geleneksel üretim faktörlerindeki değişme ile açıklanamayan kısmı olarak tanımlayabileceğimiz toplam faktör verimliliği gelişmiş ülkelerde büyümeye giderek daha fazla katkı sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin de büyüme ve kalkınma hızlarını artırabilmek için toplam faktör verimliliğini artırmaları önemli bir husustur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı toplam faktör verimliliğine en fazla katkıyı veren gelişme olarak kabul görmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ile sadece özel kesimde değil aynı zamanda kamu kurum ve kuruluşlarında da; iş süreçleri kısalmakta, iş akışları hızlanmakta, hatalar en aza inmekte, şeffaflık sağlanmakta, mekana bağımlılık azalmakta, maliyetler ucuzlamakta ve hemen her alanda rekabet edebilirliğin en önemli bileşeni olan yeni buluşlar için fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu kurum ve kuruluşlarının iş süreçlerinde yer almasıyla "e-Devlet" kavramı ortaya çıkmıştır. e-Devlet vatandaş odaklı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir etkin bir devlet yapılanmasını ifade etmektedir.¹

---

¹ **Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Projeleri Hazırlama Kılavuzu**, DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara, Temmuz 2005, s. 1

E- devlet, siyasal ve ekonomik zaafarla işlemez duruma gelen ve yaşadığımız son ekonomik ve siyasi kriz ile iyice tıkanan kamu yönetiminin,² güven meşrutiyet krizini aşma imkanı sağlayacak bir “ paradigma dönüşümü” ile yeniden yapılanması konusunda stratejik bir çerçeve önermektedir. E-devleti ve temelini oluşturan e-demokrasi modellerini, yönetim, katılım, şeffaflık ve sosyal adalete dayanan kalkınma talepleri mümkün kılmıştır.³ Ayrıca, yurttaş katılımına kapalı, kötü kullanım ve yolsuzluk mekanizmalarına açık, dolayısıyla sosyal adalet ve fayda sunmayan bir demokrasi anlayışının da yeniden icadına imkan tanımaktadır.⁴ Devlet işlerinde gerek vatandaş ve gerekse işletmeler bazında hizmetlerin üretilmesi amacıyla elektronik ticaret ve tekniklerin uygulanması olarak da nitelenebilmektedir.

Günümüzde temsil esasının varlığı, demokrasi için yeterli olarak görülmemektedir. Bilgi toplumu aşamasına geçişle birlikte, geleneksel zaman, mekân, yurttaş, çoğunluk ve ortak iyi anlayışı büyük sarsıntı geçirmiştir. Demokrasinin Ortodoks seçim sürecinden öte, çeşitli türlerinin gerekliliği gündeme getirilmektedir. Yönetimle bireyler arasında doğrudan demokrasi, elektronik referandum, halk jürisi, kişisel teşebbüs, geri çağırma vb. doğrudan demokrasi yöntemleri, kamu yönetiminin yapılanmasına ve işleyişine tesir etmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak, kamu yönetimi de daha demokratik hale gelmekte, yönetime yeni aktörler ilave olunmakta ve dış ve iç katılım artmaktadır. E- devlet kavramı, kamu hizmetlerinde ve iletişimde yeni alanlar ortaya çıkarmıştır.⁵

“ E-devlet” ve “ e- demokrasi” kavramları genelde birbirleriyle iç, içe geçmiş olup “ – yönetim” olarak da adlandırılmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, küreselleşmenin etkileri ve bu iki dinamiğin bileşiminden doğan “ ağ ekonomileri” , toplumsal boyutta da kaçınılmaz bir değerler dizisi dönüşümüne yol açmıştır. Bu, zamanımıza damgasını vuran ve “

---

² Murat Erdal, “ Elektronik Bilgi Çağında Kamu Yönetimi ve Bir Yerel Yönetim Uygulaması: İstanbul Büyükşehir Belediyesi” , **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit, Mayıs 2002, s. 165

³ http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_09.html, (01.06.2006)

⁴ Özgür Uçkan, **E- Devlet E- Demokrasi ve Türkiye**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 1

⁵ Hamza Al, **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi** , Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2002, s. 283.

enformasyon devrimi” , “ bilgi toplumu” gibi nitelendirmelerle tanımlanan dönüşümdür.

Devletin ve demokrasinin başına “ elektronik” anlamını ifade eden bir “ e- ” öneki getirerek konumlanan model, genellikle sanıldığı gibi “ teknik” bir icattan, gerçekleşen bir “ bilim- kurgu” dan ya da “ yeni ekonomi” olarak adlandırılan bilgi ekonomisi modellerinin kamusal alana uyarlanmasından ibaret değildir. Tersine, bu model öncelikle siyasi, sonra da sosyo-ekonomik bir bağlamın zoruyla geliştirilmiştir. Bu modelin öncelikleri, yine sanıldığı gibi devletin “ ekonomik verimlilik” hedefinden çok, yurttaşın katılım ve denetim talepleriyle belirlenmiştir. E- devlet ve e- demokrasi modellerini, yönetim, katılım, şeffaflık ve sosyal adalete dayanan kalkınma politikalarını uygun kılmıştır.⁶

Vatandaş odaklı bir yapı için, tek bir portaldan devletle ilgili bütün hizmetlere ulaşılacak bir yapı kurulmalı. Vatandaş odaklı yapının nihai amacının e-demokrasi olduğunu vurguluyor. E-demokrasi sayesinde devletin şeffaflığı ve vatandaşın devlete erişimi en üst noktaya gelmiş olacaktır.⁷

---

⁶ Uçkan, a.g.e. , s. s. 2- 3

⁷ http://www.accenture.com/xd/xd.asp?it=tuweb&xd=locations%5Cturkey%5C6_newsinfo_turk , (01.06.2006)

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE KAVRAMLARI

1.1. Demokrasi Kavramı

Yunanca "halk" kelimesinin karşılığı olan " demos" ile "idare" manasına gelen " kratos" kelimelerinden meydana gelen bir terimdir. Kökü eski Yunan kültürüne kadar uzanan demokrasi kavramı, o çağlardan günümüze çeşitli mana ve muhteva değişikliklerine uğrayarak gelmiştir. Kelimenin Yunanca menşesine iner, bunu en azından eski Yunan tarihçisi Thucydid' e atfedersek, ilk olarak, Perikles' in Atinalılar' a verdiği bir nutukta kullanıldığını görürüz. Perikles, aristokratik rejimi yenen demokrasinin iyilik ve faziletlerini şu ifadelerle dile getirmektedir: "Bizde devlet, bir azınlığın değil, çoğunluğun yararına göre idare edildiği için, bu idare şekli demokrasi adını almıştır. Özel farklılıklara gelince; eşitlik kanunlar tarafından herkese temin edilmiştir. Fakat umumi hayata katılmaya gelince, kendi değerine göre her fert saygı görür ve ait olduğu sınıf, şahsî değerinden daha az önemlidir. Nihayet hiç kimse, fakirlik ve sosyal durumun karanlığıyla engellenmez; eğer siteye hizmet edebilirse.."8

Eski Yunanistan'da "tek adam" idaresi olan diktatörlük ve tiranlığa karşı, halkın. Kendi işlerine yön verebileceği bir idare şekli olarak demokrasi düşünülmüştür. Demokrasinin ilk uygulayıcıları Atina ve Isparta'daki şehir devletleri ile Grekler olmuştur. O dönemlerde bu iki şehirde birer devlet vardı. Her iki şehirde de halkın bütün erkekleri, şehrin yönetimine katılıyordu. "Genel bir toplantı" şeklinde bir araya geliyor, yönetim ile ilgili her hususta birbirleriyle görüşüyor, daha sonra aralarından bir yönetici seçip, kanunlar çıkararak bu kanunların uygulanmasını denetliyor; onlara muhalefet edenlere de cezalar koyuyorlardı. Böylelikle "halk yönetimi" (demokrasi), her iki şehirde de dolaysız şekilde uygulanmaktaydı. Bu yönetim şekline o zaman bu ismin verilmesi tam anlamıyla uygundu.

---

⁸ A. Zeki Uyanık, Şammas Salur, " Kısa Bir Demokrasi Analizi ve Militan Demokrasi Anlayışına Liberal Perspektiften Bir Bakış", **Liberal Düşünce Dergisi**, Editör: Atilla Yayla, Yıl 8, Sayı 32, Güz 2003, s. 20

Demokrasi veya bir diğerk adıyla "halk idaresi"nin gerçekteşmesi, azınlığın çoğunluğa hâkim olduğu ve insanlar arasında eşitsizliğin geçerli bulunduğu Yunan toplumu için büyük bir ilerleme ve gelişmeydi. Böylece vatandaşlar arasında eşitlik ve hürriyet gerçekteşmiş olacaktı.

Eski Yunan kültüründen sonra demokrasi uzun yıllar unutulmuş, yerini "krallık" tarzındaki idarelere bırakmıştır. Bu uzun unutuluş döneminden sonra demokrasinin tekrar canlanışını, Rodos adalarında 1641 yılında yazılan ilk siyâsî anayasada (esas teşkilât kanunu) görmek mümkündür. Çünkü bu anayasa ilk defa, kanunları hazırlayacak bir meclisten ve bu kanunları uygulayacak bir "hükümet heyeti"nden bahsetmiştir. Bu tarihten sonra kavram devamlı olarak siyâsî gündeme girmiş ve yavaş yavaş bugünkü muhtevasını kazanıp yaygın bir idare tarzı sayılmaya başlamıştır.⁹

Demokrasinin anlaşılması konusunda Batı'da farklı yaklaşımlar görülmüştür. Abraham Lincoln, "halkın halk tarafından, halk için idaresi" olarak tarif ettiği demokrasi: Churchill'e göre "en iyi idare şekli değil, ama kötü tarafları en az olan bir idare şekli" olarak kabul edilmiştir.

Demokrasi, liberal Batı toplumunun simgesi haline gelirken, Marksist görüşler de demokrasiye sahip çıkmaya başlamış ve liberalistlerin demokrasiyi yozlaştırdıklarını iddia etmişlerdir. Bu iddianın temelinde: " Sınıflı toplumlarda demokrasi hakim sınıf tarafından yürütölen bir diktatörlük şeklidir. Formel olarak ilân edilen siyâsî haklar için herhangi bir garanti sağlamamıştır. Parlamento, yani yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirinden ayrılması, burjuva demokrasisinin tipik bir özelliğini meydana getirir. Sosyalist demokrasi, en yüksek demokrasi şeklidir. Sosyalist demokrasi, ekonomik bakımdan üretim araçlarının sosyal mülkiyeti temeline dayanır. Sosyalist demokrasinin daha da geliştirilmesi, halk devletinin ortaya çıkmasına varır. " yer almaktadır.¹⁰

---

⁹ İhsan Sezal, **Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1981, s. 43

¹⁰ Aclan Sayılğan, **Ansiklopedik Marksist Sözlük, " Demokrasi"** , Otağ Yayınları, İstanbul, 1976, s. 56

Demokrasi klasik bir tanımla halkın kendi kendini yönetmesine olanak tanıyan yönetim şeklidir. İdeal bir demokratik sistemde, halkın isteklerini tam olarak karşılayan bir yönetim vardır. Bu yönetim halkın tercihleri doğrultusunda oluşur ve halkın tercihlerine göre etkinlikte bulunur. Demokratik sistemler uygulanan siyasalara göre çeşitlilik gösterir. Demokratik sistemleri kaynaklarına göre ayıran Barber' e göre demokrasinin üç çeşidi mevcuttur. Bunlardan birincisi, kendisini seçen bir halkın varlığından yaralanarak merkezi bir yönetimin, yönetimi güvenlik ve düzen adına kullanmasını anlatan otoriter demokrasidir. Bir diğer model ise, mahkemelerin ve yargının ağırlığının hissedildiği, hükümet organlarının üzerinde zorunluluklar ve kısıtlamalar koyan bir yargının var olduğu hukuksal demokrasidir. Son olarak da sosyal çatışmaları toplum sözleşmesi ve ya serbest piyasa araçlarıyla çözmeye çalışan, özel çıkar peşinde koşmanın kamusal yarar üreteceği, görünmez el ve yararcılık ilkelerine dayanan çoğulcu demokrasidir.¹¹

Demokrasi, devlet-toplum ilişkilerinin modernizm temelinde örgütlenmesinden doğan modern dönemlerin siyasal rejimi olarak gelişmiştir. Bu nedenle de ona damgasını vuran modernite ve Aydınlanma felsefesi olmuştur. İnsanı "ussal" bir varlık olarak ele alan ve akılla her şeyin çözümleneceğini savunan modernite geleneksel devlet-toplum ilişkilerini, üzerinde oturduğu değerler sistemini, kurumları ve anlayışları yıkmış ve yerine "hem gelişmeyi hem de bireysel özgüllüğü ussallığa dayalı (olarak) üreten bir davranış biçimini"¹² yerleştirmiştir. Temelde bireysellik ve liberalizm gibi iki ana düşünceye dayanan demokrasi bireyi, kendi başına bir değer olarak almakta ve özgürlüğü onun vazgeçilmez bir hakkı olarak görmektedir. Liberalizm bireyin devletten ayrı bir özerkliğe sahip olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede temel insan hakları, iktidarın sınırlandırılması ve denetim altına alınması bireyin özerkliğinin bir gereği ve korunması ihtiyacından doğmaktadır.¹³

Arend Lijhart' a göre ise temelde çağdaş demokrasilerin iki model etrafında toplandıkları görülmektedir. Bu modellerden biri parlamenter demokrasi

---

¹¹ M. Akif Çukurçayır, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002, s. s. 11-12

¹² Fuat Keyman, **Türkiye ve Radikal Demokrasi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s. 61

¹³ Turan Güneş, **Araba Devrilmeden Önce**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1983, s. 70

olarak da anlatılan ve kaynağını J. J. Rousseau' nun genel irade kavramından alan " çoğunlukçu model" , diğeri de " oydaşmacı model" dir. Homojen toplumların modeli olarak Çoğunlukçu Model belirirken, çoğulcu toplumların demokrasi modeli ise Oydaşmacı Model olarak ortaya çıkmaktadır. Coğunlukçu anlayış felsefi temelini J. J. Rousseau' nun " genel irade" kavramından alır. Rousseau' ya göre devlette genel irade egemenliğin sahibidir. Egemenlik genel iradenin uygulanmasından ayrı bir şey olmadığı için başkasına devredilemez. Egemenlik başkasına devredilemeyeceği gibi bölünemez de. Genel irade toplumun ortak çıkarlarını göz önünde tutar. Çoğunlukçu model, örneğin yüz kişilik bir toplulukta 49 kişiye karşılık aynı görüşe sahip olan 51 kişiyi hak ve yetki sahibi kılmaya dayanır. " oydaşmacı" (ortaklıkçı) model ise John Locke' ın birey özgürlüğünü mantığına dayana daha özgürlükçü bir yapıyı barındırmaktadır çoğulcu toplumlarda çoğunluk demokrasi yönetim yerine çoğunluk diktatoryası ve iç çatışma anlamına gelebilir. Bu toplumlarda gerekli olan şey, çatışmadan çok oydaşmayı vurgulayan, dışlayıcı değil kapsayıcı olan ve dar bir çoğunluk yerine yönetici çoğunluğun kapsamını genişletmeyi amaç edinen bir demokrasi rejimidir.¹⁴ Oydaşmacı demokrasi anlayışı demokrasiyi mutlak ve sınırsız çoğunluk yönetimi olarak kabul etmez. Aritmetik bir çoğunluğun daima kamu iyiliğine yöneleceği ispatlanması mümkün olmayan bir varsayımdır. Bir karardan etkilenenlerin o kararın oluşmasında doğrudan doğruya yada seçilmiş temsilciler aracılığıyla katkıda bulunması demokrasinin ilk amacıdır. Kaybeden grubunu karar verme sürecinden uzak tutmaya sonuna kadar karşı olan bir görüşür. Çoğunlukların yönetmesi, azınlıkların da muhalefet etmesi kabul edilemez.¹⁵

Aslında ülkelerin yönetiminde modern dönemde ortaya çıkan yeni ve dünya ölçeğinde nispeten az görülen bir olgu olan demokrasinin 20.yüzyılda göz kamaştırıcı bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Demokratikleşme ile ilgili gelişmeler 19. yüzyılda, özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri' nde başlamış olsa bile bu yüzyılda bugünkü an lamda tek bir demokratik rejim

---

¹⁴ Arend Lijhart, **Çağdaş Demokrasiler/Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Görüntüleri**, (Çev.: Ergun Özbudun-Ersin Onulduran), Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1997, s. 23.

¹⁵ " Türkiye' de Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Demokrasi" , <http://clubs.bilgi.edu.tr/herkesicin hukuk/kulup/belgeler/23.doc>, (28. 12. 2006)

bulunmuyordu. Hükümetler üzerinde etkin halk denetiminin ve sorumlu hükümet sisteminin gelişmesi ancak 20.yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. ¹⁶

1.2. Demokrasinin Temel Kavramları

Robert Dahl' a göre “ demokrasiler hep ulaşılmaması gereken ideler olarak kalacaklar, gerçekte ise hep poliarşiler yani çoğunluk rejimleri görülecektir” . Her fikir, ideolojide ve ya felsefe kendini meydana getiren bazı ana unsurlardan oluşmaktadır. Her bir unsur oluşturdukları bütünü vazgeçilmez parçalarıdır. Varolduğu günden beri bir çok yenilik ve imkanları bünyesinde barındıran demokrasiyi de meydana getiren ve olmazsa olmaz olarak nitelendirebileceğimiz kavramlar da vardır. İşte demokrasi bu kavramlar üzerine inşa edilmiş ve hayat bulmuştur. Bu kavramlara değinmek demokrasinin anlaşılması açısından yararlı olacaktır. ¹⁷

1.2.1. Özgürlük

Özgürlük siyasal düşüncenin merkezinde yer alır. Her şeyden önce, egemen devletin karşısında ya da birey üzerinde egemenlik kurmak isteyen oluşumlar karşısında özgür davranabilmektir. Bireysel özgürlük, bireyin devlet karşısında korunması değil, aynı zamanda bireyin devlet etkinliklerine katılması ve oluşumuna etkide bulunmasıdır. Demokratik bir toplum, bir ötek/ homojen bir toplum değildir. Bu özümsemeyle demokrasi, çatışmayı uzlaşmaya dönüştüren araçları da içinde barındırır. J. Stuart Mill, aktif bir çoğulculuğu savunarak, tek tek bireylerin düşüncelerini yapabilmelerinin ve bu özgürlüğe sahip olabilmelerinin yanlışların kurumsallaşmasını ve çoğunluğun diktatörlüğünü engelleyeceğini savunmuştur. Katılımcı güçlü demokrasi, çatışmayı sürekli uyum yasalarını oluşturma süreciyle ve bağımlı özel bireyleri özgür yurttaşlara dönüştürebilen siyasal bir topluluk oluşturmasıyla çözen demokrasidir. ¹⁸

---

¹⁶ Samuel P. Huntington, **Üçüncü Dalga/Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma**, (Çev: Ergun Özbudun), Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. s. 10-14.

¹⁷ Robert A. Dahl, **Demokrasi ve Eleştirileri**, (Çev: Levent Köker), Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. s.1- 5

¹⁸ Çukurçayır, a. g. e. , s. s. 14- 16

1.2.2. Eşitlik

Farklı toplumsal kesimlerin, siyasal yaşama eşit bir biçimde katılma olanağı bulması gerektiğini ifade etmektedir. Demokratik yurttaşlığın temelinde de yasalar önünde eşitlik yatar. Katılma açısından bakıldığında, eşit olarak seçimlere katılma da, böyle bir düşünceye katkıda bulunmaktadır. Siyasal eşitlik, siyasal haklar demokratik sistemin ayırıcı temel prensipleri arasındadır.¹⁹ Ancak şu da bir gerçektir ki, ekonomik açıdan güçlü kesimler “ daha fazla eşit” olmaktadır. Bu durum, doğuştan edinilen eğitim olanaklarından ekonomik olanaklara kadar bir çok değişkenle ilişkilidir.²⁰

1.2.3. Halk Egemenliği

Demokrasilerde, siyasal gücün kaynağı halktır. Halk, gerçek egemendir. Halkın temsilciler seçmesi, bu egemenliğinden vazgeçmesi demek değildir. Katılım, halk egemenliğinin somutlaştırılması açısından ayrı bir değer taşır. Bu egemenlik, belli bir sınıfın, ırkın ya da toplumsal hareketin egemenliği değildir. Bireylerin, kamusal amaçların belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi sürecine katılabilmesi, egemenliğin olabildiğince tek tek bireylerce kullanılması, belli bir toplumsal tabakanın ya da çıkar grubunun egemenlik kurma tehlikesini engeller. Demokrasinin halk egemenliğine dayalı olarak kurumsallaşması da, doğrudan katılım olanakları, halk toplantıları, temsil ve delege sistemi, grup çoğulculuğu, aydınların rekabeti ve yasaların egemenliği ilkeleri ile sağlanabilir.²¹

1.2.4. Çatışma ve Uzlaşma

Çatışma, toplumsal farklılıkların temel bir sonucudur. Barber’ a göre katılımcı ve güçlü demokrasi, çatışmayı reddetmez. Güçlü demokrasi çatışmayı kabul eder. Kamusal tartışma ve yurttaşlık eğitimi ile bu çatışmayı işbirliğine dönüştürmeyi seçer.

---

¹⁹ Henry B. Mayo, **Demokratik Teoriye Giriş**, (Çev: Emre Kongar) , Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1964, s. s. 51-59

²⁰ Çukurçayır, a.g.e., s. 17

²¹ Çukurçayır, a.g.e., s. 18

Ne kadar çok sorun karar süreçlerine konu olursa, ne kadar çoğulcu bir karar süreci varsa, o kadar da ussal bir demokrasiye yaklaşılmış demektir.²²

1.2.5. Katılım ve İşlevsel Demokrasi

Çoğulculuk her zaman tehlikede demektir ve eğer katılımcı uzun dönemli projeler hazırlanmıyorsa, bu durum, demokrasinin ussallığının da kaybolması anlamına gelir. Demokrasinin belli grupların çıkarı için çalışan bir mekanizmaya dönüşme tehlikesine karşı, bireysel ve toplumsal katılımın özendirilmesi gerekir. Güçlü ve katılımcı bir demokrasinin en büyük erdemi, eylemli olma niteliğidir. İşlevsel bir demokrasiden söz edebilmenin en önemli koşullarından biri ise, katılımın olup olmadığına bakmaktır. Bundan da, katılımın en alt düzeyi olarak seçimlere katılma anlaşılmaktadır.²³

1.3. Demokrasinin İşlevleri

Demokrasinin işlevi azınlıkların ve farklı düşünce sahiplerinin korunmasıdır. Demokrasi barışçıl yaşamın bir sağlayıcısıdır. Farklı yaşayış ve kanaatlerin bir aradalığı, demokrasi sayesinde teşkil edilebilir. Kamuoyu, iktidarı yapan ve yıkan bir güçtür. Bu bakış göz önünde bulundurulursa, demokrasi kendini meydana getirenlerin her türlü tatmininden sorumludur.²⁴

Demokrasiye eleştirel açıdan bakan ünlü filozof Hayek, 1960' larda demokrasiyi tercih sebeplerimizden birinin de, onun, kitleleri eğitmenin en iyi yollarından birini teşkil etmesi olduğunu söylemiştir. Yani demokrasi bir anlamda, bir eğitim sürecidir. Bu süreçte insanlar deneyerek, sınıyarak, yaparak ve bozarak öğrenmektedir.²⁵

Demokrasi bireyin özgürlüğü ve hakları için vardır. Özgürlük, demokrasi de dahil her şeyden önce gelir. Demokrasi özgürlüğe hizmet ettiği sürece geçerlidir. İncamızın merkezine özgürlüğü yerleştirdikten sonra, demokrasiyi ona yakışır bir yere, özgürlüğün yanına koyabiliriz. Bir özgürlük savunucusunun demokrasi ile kuracağı ilişki, gelişmekte olan bir siyasi sistem olduğunu göz önünde bulundurarak, özgürlüğün tahsisi ve korunması yönünde gelişimine

---

²² Çukurçayır, a.g.e. , s. 19

²³ Çukurçayır, a.g.e. , s.20

²⁴ Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995, s. s. 24

²⁵ Atilla Yayla, **Demokrasinin Eğiticiği**, Liberte yayınları, Ankara, 1999, s. s. 28- 30

katkıda bulunacak fikirler geliştirmek ve bu tür fikirleri desteklemektir. Hukuk özgürlük içindir, ancak bizde yasaklayıcı bir düzen olarak algılanır. Hukuku özgürleştirici bir düzen olarak algılamak gerekir. Eğer böyle algılanıyorsa hukuk peşin peşin bir mahkumiyet unsuru olarak algılanmış olur.²⁶

Demokrasi, polis devletindeki keyfi uygulamaların olmadığı bir devlettir. Hukuk devleti vatandaşlarına bir "hukuk güvenliği" sağlamıştır. Hukuk güvenliğinin sağlanabilmesi için ilk önce, temel hak ve özgürlüklerin Anayasal ve yasal bir güvenceye kavuşturulmuş olması gerekir. Demokrasinin işlevlerinden biri olan bu durum, belki de en vazgeçilemez olanıdır. Bunun yanında yasaları çıkaran yasama organının da hukuksal kurullarla tahdit edilebilmesi ve denetlenebilmesi gerekir. Bunun amacı, yasama organının bu güçlü yetkisini keyfi bir şekilde kullanmasına engel olabilmektir. Bunu sağlayabilmek için de yasaların Anayasaya uygunluğu ilkesinin var olması ve bu uygunluğun bir yüksek mahkeme tarafından denetlenmesi gerekir. Sınırlı ve sorumlu siyasi yönetim, kuvvetler ayrılığı, anayasal yönetim, bağımsız ve adil yargı, ihlal edilemez nitelikte olan ve demokrasinin olmazsa olmaz şartı olan siyasi hakları aşan daha doğrusu onların da alt yapısını teşkil eden bir insan hakları çerçevesi bunun kaçınlmazdır.²⁷

Gerçekte demokrasinin yurttaşların yaşamlarını üç farklı yolla müreffeh kıldığını görebiliriz. Birincisi; siyasi özgürlük genel insan özgürlüğünün bir parçasıdır ve sivil ve siyasi hakların tatbikatı, sosyal bir varlık olarak bireylerin iyi yaşamalarının önemli bir parçasıdır. Siyasi ve sosyal katılım insan yaşamı ve refah için zati bir değerdir. Toplumun siyasi yaşama katılımının engellenmesi onun için çok büyük bir mahrumiyettir. İkinci olarak; (demokrasi ile ekonomik kalkınma arasında gerilim bulunduğu iddiasını tartışırken) ileri sürdüğüm şu konu: Demokrasi, (ekonomik talepleri dahil olmak üzere) halkın taleplerini siyasi dikkate sunma konusunda önemli bir araçsal değere sahiptir. Üçüncü olarak; ki, bu daha ileri düzeyde incelenmesi gereken bir noktadır. Demokrasi pratiği

---

²⁶Atilla Yayla, "Sami Selçuk ile Özgürlük ve Hukuk Üzerine" , **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl 9, Sayı 35, Yaz 2004, s. s. 167- 175

²⁷ Atilla Yayla, " Liberalizm, Özgürlükler ve Demokrasi" , **Yeni Türkiye Dergisi**, Ocak Şubat 1999, Yıl 5, Sayı 25, s. s. 125- 129

yurttaşlara birbirlerinden bir şeyler öğrenme fırsatı verir; ayrıca topluma, kendi değerlerini ve önceliklerini oluşturmasında da yardımcı olur.²⁸

İşleyen bir demokrasinin dört ana unsuru veya inşa bloku vardır. Bunlar; özgün ve adil seçim, açık ve sorumlu hükümet, medeni ve sivil haklar, medeni veya sivil toplumdur. Devam eden seri soruların çerçevesini oluşturmalarından dolayı, bu unsurlar daha sistematik olarak tanımlanacaktır.²⁹

1.3.1. Özgür ve Adil Seçim

Kamu görevlilerinin sorumluluğunu ve halk tarafından denetlenmesini sağlayan ana araç rekabetçi seçimlerdir. Hem kamu makamlarına gelebilme, hem de oylarının değeri açısından seçimler vatandaşların siyasi eşitliğini sağlamanın önemli bir alanını oluştururlar. Özgür ve adil seçimin ilk kriteri seçim sistemi yani; hangi makamlara seçimle gelinebileceği, kimlerin aday olabileceği, seçimin ne zaman yapılacağı, kimlerin oy kullanabileceği, seçim bölgelerinin nasıl oluşturulacağı, kazananın tespiti için oyların nasıl sayılıp değerlendirileceği gibi konuları düzenleyen mevzuattır. İkinci kriter ise, seçim prosedürünün; yani seçmenin ilk kaydından, kampanyaya, sandıkların sayına kadar seçimin nasıl gerçekleştirileceği, seçim sonuçlarına gölge düşürecek kötü uygulamaların olmamasının, kuralların tarafsız ve katı olarak uygulanmasının sağlanması sürecidir. Artık günümüzde demokrasi, özgür ve adil seçimlerin varlığı olarak tanımlanır hale gelmektedir.³⁰

1.3.2. Açık ve Sorumlu Hükümet

Demokrasilerde hükümetin halka karşı sorumluluğunun bir cephesi yasal sorumluluktur. Bunun anlamı, tüm kamu görevlilerinin kanunlara itaat hususunda mahkemelere karşı sorumlu olmasıdır. (Hukuk Devleti). Diğer cephesi ise, siyasi sorumluluktur. Hükümetlerin politika ve fiillerini halk ve parlamento nezdinde haklı çıkarabilmesidir. Bu sorumluluk mahkemelerin anayasayı korumak, suçluluğa karar vermek ve suçları cezalandırmak yetkileri açısından hükümetlerden bağımsız olmasına; parlamentonun yasa çıkarma, vergilendirme ve

²⁸ Amartya Sen, “ Evrensel Bir Değer Olarak Demokrasi” , **Liberal Düşünce Demokrasi**, Yıl: 8, Sayı: 32, Güz 2003, s. s. 5- 16

²⁹ David Beethom, Kevin Boyle, **Demokrasini Temelleri: 80 Soru ve Cevap**, Liberte Yayınları, Ankara, 1998, s. 33- 35

³⁰ Immanuel Wallerstein, “ Demokrasi ve Oy” , <http://www.binghamton.edu/fbc/54-tr.htm>, (01. 12. 2006)

hükümeti denetleme yetkileri açısından hükümetten bağımsız olmasına bağlıdır. Hem halka formel olarak danışma yoluyla hem de değişik şekillerde halkın görüşlerini açıklamasına açıklığı ile demokratik hükümet, sorumlu olma yanında duyarlı olmalıdır. Demokrasi, kolektif karar alma sürecinde halk denetimi ve bu denetimi kullanımda herkesin eşit haklara sahip olması idealini anlatır.³¹

1.3.3.Medeni ve Siyasi Haklar

Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. İfade özgürlüğü, gösteri özgürlüğü gibi medeni ve siyasi haklar insanların siyasi hareketleri için gerekli özgürlüklerdir. Bu özgürlükler sivil toplum tarafından kendi örgütlenmesi amacıyla kullanılabilen gibi hükümeti etkileme amacıyla da kullanılabilir. Bu haklar daha genel ifade ile insan haklarının bir parçası olarak, bireylere garanti edilse de bunların değeri, ortak amaçlara ulaşmak için başkalarıyla birlikte olma, kampanya yapma, halkın görüşlerini etkileme gibi kolektif hareketler bağlamında ortaya çıkar. Bireysel hakların ortak amaçlara, kolektif karar verme sürecine ve bu süreçlerin kontrolüne direkt engel olduğunu algılamak yanlıştır. Bireysel haklar kolektif amaçlar için gerekli temeli oluştururlar.³²

1.3.4.Demokratik veya “Sivil” Toplum

Günlük dilde halk arasında genellikle sivil toplum denildiğinde “askeri yönetimden arınmış toplum” anlaşılmaktadır.Sosyolojik olarak ise kendiliğinden ve iradi olarak örgütlenmiş toplulukların var olduğu topluluklar anlaşılır. Sivil toplum fikri, devletten bağımsız olarak organize edilen her türlü sosyal organizasyonlara demokrasinin ihtiyaç duyduğunu belirtir. Ancak bu yolla devletin gücü sınırlandırılabilir, halkın görüşleri yukarıdan belirlenmek yerine

---

³¹ Birol Akgün, **Türkiye’ de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002, s. 11

³² **BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslar arası Sözleşmesi**, <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>, (11. 12. 2006)

aşğıdan oluşturulabilir, keyfi yönetime direnme hususunda toplum kendine güvenini kazanabilir. Bu tür cemiyetler sadece bağımsız olmalıdır. Aksi taktirde, sadece devlet seviyesinde olan, toplumun kalan kısmının otoriter çizgide olduğu zayıf bir demokrasi söz konusu olur. Eğer insanlar ailede, okulda, ibadethanelerde otoriterizme şartlandırılmışsa, kendi kendilerini organize etme, işyerinde, komşulukta, gönüllü kuruluşlarda ortak karar verme tecrübesine sahip değilse, düşük bir ihtimalle aktif vatandaş olabilirler veya toplumun genel olarak durumu için herhangi bir sorumluluk hissedebilirler.³³

---

³³ Ali Rıza Abay, “ Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri” , <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/06-04.pdf>, (05. 12. 2006)

İKİNCİ BÖLÜM

E- DEVLET KAVRAMI

Gelişen bilgi teknolojileri, hantallaşan bürokratik yapı kaçınılmaz olarak bir kavram ortaya koymaktadır: Elektronik ortamda çalışan devlet. Devletin elektronik-leşmesinde bilgi ve iletişim teknolojileri birer araç olarak kullanılmaktadır. Hedef ise, bilgi işleme kapasitesi artırılmış, acil karar alan, ihtiyaçlara hızlı cevap veren bir devlet yapısının oluşturulmasıdır.

Bu nedenle kamu yönetimi anlayışı içerisinde, bilişim teknolojilerinin sisteme entegre edilmesi gereklidir. Elektronik devlet ya da kısa adıyla e- devlet, temel olarak kamu bilgi ve hizmetlerine erişim ve hizmetlerin dağılımının bilgi ve iletişim teknolojileri ve özellikle internet yoluyla yapılması olarak tanımlanabilir. E- devletin temeli bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak vatandaş- devlet ilişkisinin, saydamlaştırılması, kolaylaştırılması ve daha verimli bir hale getirilmesi ilkesine dayanmaktadır. Bu tanıma biraz genişletirsek görüyoruz ki, söz konusu bilgi ve hizmetlerin akış yönü, kamu kurumlarından özel sektör kurumlarına veya sivil toplum örgütlerine veya vatandaştan vatandaşa da olabilir.³⁴

Bazı yazarların tanımına göre e-devlet: devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesidir.³⁵

E- devlet; demokrasi, katılımcı yönetim, halkın daha iyi yönetilme ve daha etkin hizmet alma taleplerinin sonucu olarak bilgi teknolojilerinin gelişim sürecinin getirdiği değişim ile ortaya çıkmış yeni devlet anlayışının ifadesidir.³⁶

---

³⁴ Mete Yıldız "Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:35, Sayı:2, 2002, s. 238

³⁵ Ali Arifoğlu, Abdullah Körnes, **E-Devlet Yolunda Türkiye**, Türkiye Bilişim Derneği, Ankara, 2002, s. 12

³⁶ Yasin Özarıslan, "Bilgi Toplumu Yolunda: Türkiye'de E-Devlet ve Bireyin Rolü Üzerine Kavramsal Bir Çözümleme", Eskişehir, <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/56.doc> (29.03.2005)

E-Devlet, devlet işlerinde gerek vatandaş gerekse işletmeler bazında hizmetlerin üretilmesi amacıyla elektronik ticaret araç ve tekniklerinin uygulanmasıdır.

Geleceğin devleti olarak da tanımlanan e- devlet; temel olarak kamunun hizmet verdiği alanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması yoluyla, daha şeffaf, vatandaşa daha yakın, daha ucuz ve daha iyi çalışan bir idari yapı olarak da tanımlanmaktadır³⁷

Devletin, kamu kurum ve kuruluşları arasında, bilgi bütünlüğü ve koordinasyonu sağlaması, şeffaf yönetim vizyonu anlayışı ile daha etkin ve verimli çalışmalar gerçekleştirmesi, e-devlet projelerinin hızla hayata geçirilmesiyle hız kazanmaktadır. E- devlet uygulamalarının yaygınlaşmasındaki en önemli unsurlar: " vatandaş", " işletme" ve " kamu birimleri" nin ihtiyaçlarına odaklı, e-hizmet ve e-çözümlerin yürürlüğe sokulmasının yanı sıra, konu ile ilgili tüm tarafların gayretli, talepkar ve takipçi rol üstlenmeleridir. Devletin, tüm faaliyetleriyle e-devlet anlayışına geçebilmesi, uzun dönemli çalışma ve planlamalarla birlikte, eğitim ile bilgisayar ve iletişim teknolojilerine yatırım sonucunda mümkün olmaktadır.³⁸

E-Devlet' den beklenen, devletin hizmet verdiği bütün kurum, kuruluş ve vatandaşlarına karşı olan görevlerini ve hizmetlerini Bilgi ve İletişim Sistemleri'nin desteğiyle, hızlı, güvenilir, kolay, tutarlı, hakça, ve yeterlilikle verebilmesidir. Bu süreç, salt teknolojik anlamda yenilenmek olmayıp, devletin iş yapış biçiminin iyileştirilmesi, etkin, şeffaf ve verimli bir devlet yapısının kurulması anlamını da taşımaktadır. Ayrıca, e-Devlet, salt vatandaş odaklı hizmet vermek de değildir. Buna göre, e-devlet' in araçları:

- * Devlet'in kendisi (Kamu Kurumları)
- * Yerel Yönetimler
- * Kamu Hizmeti veren diğer kuruluşlar

---

³⁷ Murat İnce, “ **Elektronik devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında yeni İmkanlar**” , DPT. Mayıs 2001, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/ekutup.ana2.asp?id=372>, (02/ 12/ 2006)

³⁸ Murat Erdal, “ E- Devlet uygulamalarının Yaygınlaştırılmasında E- Kültürün Yeri” , **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, Bildiriler Kitabı, İzmit, 2003, s. 544

- * Özel Kuruluşlar (şirketler)
- * Vatandaşlar

yararlanmaktadır.³⁹

E-devlet yapılandırılmasında: öncelikli olan ve eşzamanlı değerlendirilmesi gereken bileşke kuvvetler,

- Teknolojik ve hukuksal altyapıdaki eksikliklerin giderilmesi,
- İş süreçlerinin daha basit, standart ve şeffaf hale getirilmesi,
- Modern kamu yönetimi anlayışının oturtulması,

- Performansa dayalı insan kaynakları yönetimi uygulamalarının başlatılması ve "E-kültür" anlayışının yaygınlaştırılmasıdır.⁴⁰

E-devlet çalışmaları hem kişisel gelişmeleri hem de yönetimin yapısal dönüşümünü ve yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmakta, yönetimler arası bilgi değişimi ve işbirliği gerektirmektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişme, kamusal kurum ve kuruluşların fonksiyonlarını ve işleyiş biçimlerini derinden etkilemektedir. Kısaca e-devlet anlayışı olarak bilinen ve bazı devlet hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasına imkan veren uygulamalar dünyanın pek çok ülkesinde yaygınlaşmaktadır. Bunlar, kamusal bilgilere ulaşmaktan, yerel kent meclislerinin görüşme tutanaklarının elektronik ortamda yayınlanmasına ve vergilerin sanal ortamda ödenmesine kadar geniş bir alan kapsamaktadır. Yönetimin gözden geçirilmesinde ve geliştirilmesinde yeni teknolojik alanların kullanılması, hizmet imkanlarının kullanılması ve hizmet kalitesinin artırılması önemli bir husustur. Bu doğrultuda gelişmiş ülkeler artık e-devletten söz etmekte ve devlet yapısının teknolojik yeniliklere uygun olarak dönüştürülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

---

³⁹ Ziya Karakaya, Atila Akkaş, Fatma Leyla Ersun , Mehmet Yilmazer, Önder Özdemir, “ e-Devlet: Kamuda Ortak Bilgi- Veri Paylaşımı: 2. ara Rapor” , TBD, Ankara, Mart 2004, http://www.bilimsurasi.org.tr7e-turkiye/docs/e-Devlet_Kurumlararasi_Bilgi%20Paylasimi_v0-3.doc, (24/ 11/ 2006)

⁴⁰ “ E- devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılmasında E- Kültürün Yeri”, **II. Ulusal Bilgi, Ekonom, ve Yönetim Kongresi**, Bildiriler Kitabı, İzmit, 2003, s. 548

2.1. E-Devlete Geçişi Gerektiren Nedenler

E- devlet; demokrasi, katılımcı yönetim, halkın daha iyi yönetilme ve daha etkin hizmet alma taleplerinin sonucu olarak bilgi teknolojilerinin gelişim sürecinin getirdiği değişim ile ortaya çıkmış yeni devlet anlayışının ifadesidir. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri giderek ekonomik ve sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olmaktadır. Bilgi teknolojilerindeki değişim, bilgiye erişim ve bilginin paylaşımı konularında sınır tanımaz bir hal almıştır. Bu sebeple, bilgiyi etkin şekilde kullanan toplumlar daha iyi yönetilebilmekte, sahip oldukları bilgiyi kullanarak ekonomik ve sosyal yönden daha hızlı ve etkin kararlar alarak toplumun refah seviyesinin daha hızlı yükselmesini sağlamaktadırlar. İçinde bulunduğumuz yeni çağda zenginlik, bilginin ürünüdür.

Bilgi, ekonominin başlıca hammaddesi ve en önemli ürünü haline gelmiş bulunmaktadır. Günümüzde zenginlik yaratmak için gerek duyulan sermaye varlıkları arazilerin, bedene dayalı emeklerin, imalat aletlerinin ve hatta fabrikaların yerini bilgi almış durumdadır. Sanayi toplumunda ön planda olan "maddi" ürünlerin üretimi yerine, bilgi toplumunda, bilişim teknolojileri sayesinde bilgi üretimi önem kazanmaktadır. Böylece, bilgi teknolojileri ekonomiyi bilgi ekonomisine dönüştürmüştür. Akıllı kartlardan akıllı radyo-tv, ev, araba ve yollara kadar bir seri yenilik yaşanmış ve yaşanmaya devam edecektir. Ekonomik değer yaratmanın temeli artık bilgidir.

Ekonomisini bilginin gücüne dayandıran bilgi toplumları bilgi ve iletişim teknolojilerinin vasıtasıyla karar alma sürecini basitleştirip kısaltarak, daha hızlı, daha açık daha doğru ve daha az maliyetli etkin bir devlet yapısının temellerini atmışlardır.⁴¹

E-devlete geçişi gerektiren nedenler aşağıda sıralanmaktadır:

-Devletin görevini eksiksiz bir şekilde yerine getirebilmesi için kamu alanında her türlü istatistiğin tutulabilmesi için ve açık kamu bilgilerine kolayca erişimin sağlanabilmesi,

-Karar alma sürecinin basitleştirilmesi ve kısaltılması,

---

⁴¹ Yasin Özarslan, <http://www.inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/56.doc>, (15/ 12/ 2006)

-Yönetimin, hizmetin gereklerine ve değişen koşullara uyumun sağlanabilmesi,

-Vatandaşın müşteri pozisyonu alması, buna paralel hizmetin kalitesinin yükselmesi,

-Kamu hizmeti veren kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği gerçekleştirilmesi,

-Kamu kurum ve kuruluşlarda görev yetki ve sorumlulukları açık biçimde ortaya koyma ve vatandaşların bu konuda daha fazla bilgi sahibi olması için e-devlet gereklidir.

2. 2. E-Devlet Uygulamasının Amaçları

Bilişim teknolojilerinin ve özelden internetin ekonomik, toplumsal ve kültürel etkileri yeni bir dünyanın altyapısını oluşturmaktadır. Bu değişimle birlikte dile gelip yerleşen "e" li kavramlar da geleneksel anlamlarından farklılıklar içermektedir. Bu kavramların içerdiği farklı anlamlarda, farklı ideolojik açıklamalar içinde tarif edilebilmektedir. Genel olarak bu konu üstündeki söylem ve yaklaşımları iki başlıkta değerlendirmek mümkündür. İlki liberal yaklaşım ya da daha sıkça işitilen biçimiyle bilgi toplumu yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır. Bu kavramları ve kavramlarla birlikte sunulan değişimleri değerlendiren ikinci bir yaklaşım da eleştirel yaklaşımdır. Öncelikle daha sıkça işitilen ve daha baskın bir söylem olan liberal yaklaşımın savları anlatılacaktır. Bu yaklaşıma göre, e-devlet uygulamalarının amaçları, hizmetlerin daha kaliteli bir şekilde sunulması, daha iyi ve etkin bir yönetim olarak tanımlanmaktadır. Bilişim teknolojilerinin verimliliği artırdığı inancıyla, e-devlet uygulamalarıyla kurumlar arasındaki işbirliği etkinleşecek, özel sektör ile devlet ilişkileri daha etkin olarak yürütülecektir.⁴²

Tüm bunlar genel ekonomik verimliliğe etki edecek gelişmeler olarak sayılmaktadır. Üstelik daha önce ulus devlet tarafından vatandaşlara verilen

---

⁴² Rukiye Özcivelek. "Dünyada ve Türkiye' de Elektronik Devlet Tartışmaları: Kavram Üzerine Bir Sorgulama", http://www.uzay.tubitak.gov.tr/Web_2002_v1/common/yayinlar/ict_euasias_2003_bld_R_Ozcivelek.pdf, (15. 10. 2006)

hizmetlerin sınır ötesinden de verilmesi sağlanabilir ve e- vatandaşlık kavramı kullanılabilir. Böylece devlet sınır ötesi bir olgu haline dönüşmüş olur.

Ayrıca, bilişim teknolojileri ve internet sayesinde yönetime geniş kesimlerin katılımı sağlanacak böylece demokrasi daha etkin olarak uygulanabilecektir. E-devletle birlikte ortaya çıkan yönetim kavramı hükümetten daha kapsamlı bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Yönetişim sürecinin aktörleri; medya, çeşitli çıkar grupları, lobiciler, siyasi partiler, yasa yapıcılar, genel kamu, kamusal hizmet sağlayan kurumlar olarak sayılmaktadır.

İfade özgürlüğü ve kurumların işbirliğinin demokrasinin temelini oluşturduğu dikkate alındığında, kişilere ve örgütlere hızlı ve kolay iletişim olanağı sunan yeni teknolojilerin demokrasi tartışmalarını güçlendireceği söylenmektedir. Hatta temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçiş tartışmaları yapılmakta, şeffaflığın artması ile birlikte yolsuzlukların azalacağı öngörülmektedir. Hesap verilebilirliğin artacağı, politik eşitlik imkanı ve ifade özgürlüğü e-devlet uygulamalarından beklenen faydalar arasında sıkça sayılmaktadır.

Liberal yaklaşım ya da bilgi toplumu yaklaşımı olarak anılan bu görüşlerde, teknolojik bir iyimserlik söz konusudur. Bu yaklaşım batı düşüncesinin ilerlemeci geleneğinin bir sonucu olarak, teknolojiyi ve teknolojiyle gelecek tüm değişimleri olumlamaktadır.⁴³

E-Devlet'in amacı, devletin elindeki kaynakları etkin olarak yönetebilmesini ve "müşteri odaklı" bir anlayış içerisinde bireye etkin bir şekilde hizmet vererek yaşam standartlarının yükseltilmesini sağlamaktır. Hedef, insanlara alınan bedel karşısında verilen hizmeti daha verimli ve sağlıklı hale getirerek, bireyin devlete güvenini arttırmak ve devlet-birey arasındaki bu sürekli döngüyü etkinleştirmektir.

E-devlet ile amaçlananlar ise şunlardır:⁴⁴

- Devletin şeffaflaşması,

⁴³ Rukiye Özçivelek, <http://e-dergi.emo.org.tr/index.php?yazi=5&y=2003&s=6>, (15/ 12/ 2005)

⁴⁴ Murat İnce, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/ekutupana2.asp?id=372> (15/ 02/ 2006)

- Devletin hızlı ve etkin bir şekilde işleyişinin sağlanması,
- Her düzeyde vatandaşın yönetime katılımının sağlanması,
- Kurumlar arası bilgi alışverişinin sağlanarak iş ve veri yinelenmesinin önlenmesi,
- Kamunun hizmet verdiği vatandaşların yaşamlarının kolaylaştırılması,
- Karar vericilerin bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin geliştirilmesi ve hızlandırılması

2. 3. E- Devletin Varlığına Karşı Gerçeklik

Birçok ülkede e-devlete yönelmenin arkasındaki en önemli faktör kamudan bu yöndeki beklentilerin artmış olmasıdır. E- ticaret her geçen gün daha da artan bir biçimde insanların hayatlarının bir parçası haline geldikçe, kamu kesimi hizmetlerinin gecikmesiz ve özel sektör tarafından sunulan kalite standartlarına yakın bir şekilde sunulması daha da önem kazanmaktadır. Vatandaşlar gündüz-gece, günün 24 saatinde, evinden veya işyerinden ayrılmayarak, dolayısıyla zaman kaybetmeksizin işlemlerini yapmaya alıştıkça; e-ticaret girişimleri günümüzün rekabet ortamında avantaj arayan firmalar için maliyette azalma, gelir artışı ve etkin işletme çözümleri sundukça, kamu kesimindeki yöneticiler, vatandaşların müşteri olarak aldıkları hizmetlerin aynısını alma şeklindeki talepleri ve baskıları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.⁴⁵

Daha önce e-devlet alanındaki yavaş gelişmenin nedeni olarak zikredilen kamunun örgütsel açıdan karmaşık bir yapıya sahip olması da çok daha uzmanlaşmış bir e-devlete olan ihtiyacı artırmaktadır. Birçok kamu kurumu, vatandaşların ve iş dünyasının faaliyetlerini herhangi bir şekilde etkilemektedir. Her bir kamu kurumunun kendi kuralları uygulamaları ve doldurulması gerekli formları vardır. Bu kural, uygulama ve formlar nedeniyle vatandaşlarla devlet arasındaki ilişkiyi internetin imkanlarından faydalanan bir kamu ile birlikte ideal bir şekle dönüştürülebilir. Örneğin, ikamet adresinizi veya işyeri adresinizi değiştirdiğinizi farz edin. Bu durumda, vergi daireniz değişecek,

---

⁴⁵ http://www.cisco.com/global/TR/solutions/ent/bus_solutions/ec_home.shtml, (27. 12. 2006)

çocuğunuz yeni bir okula kaydolacak, arabanızın plakası değişecek vs... Bu işlemler için gittiğiniz her kurumda sizden birbirinin aynı olan ancak pek de gerekli olmayan kimlik bilgileri, farklı biçimlerde ve farklı geçerlilik tarihlerine sahip olarak istenecektir. Bu gerçekçi olmayan ve uzun zaman alan form ve belgeler işlemleri geciktirecektir. İdeal bir durumda, yani tam olarak uygulanan e-devlette, ilgili kurumlara güvenlik Web sitesine ulaşma ve oradan gerekli bilgileri kontrol ederek gerektiğinde transfer etme imkanı tanınacak, bu ise birkaç dakikayı geçmeyecektir. Kamu için on-line hale gelme konusundaki yönelimin ikinci nedeni, kamu sektörü üzerindeki 'daha azla daha çok yap' şeklindeki politik baskıdır. Özel sektörde, şirketler sürekli olarak katma değer yaratan her bir işlemdeki maliyetleri en aşağı çekmek için yeniden örgütlenirler. Çok büyük miktarda finansal kaynağı kullanan ve önemli sayıda insan kaynağına sahip olan devlet için tasarruf yapılacak alanlar çok daha fazladır. Kamuda personel yönetimi ve mal tedarikinde sağlanacak tasarruflar kayda değer miktarda olacaktır. Tedarik hizmetini internet üzerinde yapan özel sektör şirketlerinde % 20'lik maliyet azalması olduğu görülmüştür.⁴⁶

Kamu kesiminin aynı oranda tasarrufu çok kısa bir süre içinde sağlayamayacağı doğrudur. İnternet teknolojisinin kullanılması sayesinde özel kesimde stok maliyetlerinde ciddi azalmalar olmuştur. Bu daha az yönetim maliyeti ve daha az finansman ihtiyacı anlamına da gelmektedir. Benzer yansımalar gecikmeli de olsa kamuda da görülecektir.

Ekonominin rekabet gücünü tüm yönleri ile artırma ihtiyacı da, kamu kesiminin internet uygulamalarını yaygınlaştırmasını gerektirmektedir. Milli kaynakların önemli bir kısmını kullanmasından öte (dünyada kamu kesiminin tüketim harcaması ortalama gayrisafi milli hasılanın yüzde 15' i dir.) E-devlet, firmalar için e-ticaret uygulamaları açısından bir örnek ve teşvik unsuru olacaktır. Böylece, etkinlik ve verimlilik ekonominin tümüne yayılacaktır. Nasıl eski ekonomik sistemde iyi işleyen kamu kesimi ekonomik gelişmede anahtar rol oynuyorsa, yeni ekonomide iyi bir e-devlet aynı rolü oynayacaktır. İyi işleyen bir

---

⁴⁶ R. Erdem Erkul, " Niçin E- Devlet" , <http://www.digitaldevlet.net/nicindigdevlet.htm>, (18. 09. 2006)

e-devlet yabancı sermaye için de bir cazibe oluşturacak ve yabancı sermayenin ülkeye girişine zemin hazırlayacaktır.

Yukarıda sayılan ve sayılmayan nedenler karar vericilerin fikirlerinin değişmesinde etkili olmaktadır. Son zamanlara kadar birçok hükümet için temel yaklaşım e-ticaret için uygun bir ortam oluşturma şeklinde idi. Kamunun e-ticaret konusunda hukuki anlamda uygun ortam oluşturma yönündeki yaklaşımları (elektronik sözleşme, müşterinin korunması, vergi ve gizlilik gibi hukuki düzenlemeler gibi), telekomünikasyon hizmetlerinin rekabete açık hale gelmesi ve nüfusun internet kullanma becerisinin artırılması gibi alanlardaki sorumluluklar halen devam etmektedir. Bununla birlikte kamu yöneticileri artık bu sayılanların yeterli olmadığını farkına varmışlardır. Kamu (özellikle gelişmiş ülkelerde ve temel konularda), kendisinin e-devlete dönüşümü yönünde stratejiler oluşturmakta ve gelişmeleri görmek açısından kendisine hedefler tayin etmektedir.⁴⁷

Türkiye’de e-devlet çalışmaları uzun bir süredir değişik kurumlar tarafından bölük pörçük yürütülüyor. Çalışmalarda tam koordinasyon halen sağlanamamış olmakla birlikte; bir tarafta başbakanlık koordinasyonunda e-Türkiye çalışması kapsamında çalışmalarını sürdürürken diğer taraftan kurumlar kendi projelerini yürütmeye devam ediyorlar. E-devlet’e yönelik olarak yürütülen projeler arasında Başbakanlık’ın koordinasyonunda yürütülen e-Türkiye çalışması ve Kamu-Net Teknik Kurulu çalışmaları ilk sıralarda yer alıyor.

Türkiye’nin 15-16 Haziran’da gerçekleştirilen Avrupa Birliği liderler zirvesinde e-Avrupa+ projesine imza atmasından sonra Başbakanlık koordinasyonunda e-Türkiye çalışması başlatıldı. 13 çalışma grubunun çalışmalarıyla sürdürülen e-Türkiye çalışmasında çalışma grupları vatandaş-devlet ilişkisinin e-devlet mekanizmasına dönüşmesi yolunda çalışmalar yürütüyor. Çalışma gruplarının çalışmalarına süratli bir şekilde devam ettiğini kaydeden Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Füsun Koroğlu, bir tarafta Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Harita Genel Komutanlığı gibi kurumlarda mükemmele

---

⁴⁷ Hasan Aykın, http://www.maliye.gov.tr/apk/Sayi141_yeniekonomidedevletin.pdf, (11/ 11/ 2005)

yakın e-devlet uygulamaları yürütülürken diğer tarafta Internet'e bile doğru dürüst bağlanamayan kurumların bulunduğunun altını çiziyor.⁴⁸

Aşağıdaki tablo G-7 ve diğer bazı ülkelerde e-devlet olma yolunda yapılan çalışmalara ilişkin veriler ve hedefleri içermektedir⁴⁹

Tablo- 1: G- 7 ve Diğer Bazı Ülkelerde E- Devlet Olma Yolunda Yapılan Çalışmalar

ÜLKE	Elektronik Hizmetler İçin Açıklanan Hedefler
ABD	2003 yılına kadar kamu hizmet ve dosyalarına kamu kurumlarının erişimini sağlamak. Formların kamuya elektronik ortamda sunulmasını mümkün kılmak.
Almanya	Çok yüksek seviyede hedefler yok. Bazı birimlere ait tayin edilmiş hedefler mevcut.
Avustralya	2001 yılı sonuna kadar Federal Hükümetin uygun tüm servislerinin elektronik ortamda kullanıma açılması
Fransa	Yönetim kademesinin kamu hizmet ve dosyalarına ulaşmalarını mümkün kılmak.
Finlandiya	Formların ve taleplerin önemli bir kısmının 2001 yılı sonuna kadar elektronik ortamda gerçekleştirilmesi.
Hollanda	2002 yılı sonuna kadar kamu hizmetlerinin yüzde 25'inin elektronik ortamda sunulması.
İngiltere	2005 yılı sonuna kadar kamu hizmetlerinin tamamının elektronik ortamda yürütülmesi.
İrlanda	2001 yılı sonuna kadar en karmaşık ve iç içe geçmiş hizmetlerin elektronik ortamda yürütülmesi.
İsveç	Yüksek seviyeli hedefler yok. Bazı birimlerin tayin edilmiş hedefleri mevcut.
İtalya	Yüksek seviyeli hedefler yok. Bazı birimlerin tayin edilmiş hedefleri mevcut.
Japonya	2003 yılı sonuna kadar gerek kamu gerekse vatandaşlar tarafından yapılacak tüm başvuru, tescil ve diğer idari işlemlerin internet kullanılarak on-line şekilde yapılması.
Kanada	2004 yılı sonuna kadar temel kamu hizmetlerinin tümünün on-line olarak sunulması .

Kaynak: www.maliye.gov.tr/apk/Sayi141/yeniekonomidedevletin.pdf

Küreselleşmenin hızla ilerlediği ve ekonomik anlamda sınırların kalktığı bir dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, ülkemiz ile çağdaş ülkeler arasındaki açığı artırmaktadır. “Ortam yeni mesaj aynı” ya da “yeni araç

⁴⁸ “ Her şey Mutlu Vatandaş İçin” , http://www.btvizyon.com.tr/kulakcik.phtml?kulakcik_nox=38, (15. 09. 2006)

⁴⁹ <http://www.maliye.gov.tr/apk/Sayi141/yeniekonomidedevletin.pdf> , (18/ 11/ 2005)

eski sahip” gibi söylemlerle desteklenen değişmeme ögesi iletişim teknolojilerinin toplumsal bir süreç olan iletişimi bütünüyle değiştirememesi gerçeği karşısında bir kez daha önem kazanmaktadır. Ülkemizin bu açığı kapatarak dünya ile bütünleşmesi ve bilgi toplumu durumuna gelebilmesi için devletin, gelişmiş teknolojiyi ve çağdaş yönetim tekniklerini birlikte kullanarak bireyleri ve vatandaşa hizmeti ön plana çıkaran yeni bir yapılanmaya gitmesi zorunludur. Bu yeniden yapılanma modeli e-devlet olarak belirtilmektedir.⁵⁰

E-devlet; kamu kurum ve kuruluşları, vatandaşlar ve ticari kurumlar arasındaki bilgi, hizmet ve mal alışverişlerinde bilgi teknolojilerinin kullanılarak performans ve verimlilik artışını hedefleyen devlet modeli olarak tanımlanmaktadır. E-devlet sürecinde işlemlerin elektronik ortama taşınmasında bilgi ve iletişim teknolojileri aslında sadece bir araçtır. Bu noktada temel hedef bilgi işleme kapasitesi yüksek, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızla cevap verebilen devlet yapısının oluşturulmasıdır. Bu hedefin gerçekleşmesi için öncelikle idari yapının değişime uğraması ve kamu kuruluşlarında sunulan hizmetin kalitesinin artması için burada çalışan bireylerin yeni devlet yapısında görev alabilecek hale getirilebilmesi için bilgi ve iletişim teknolojileri ile donatılarak eğitilmesi gerekmektedir. Bunun yanında sistemin kullanıcısı ve müşterisi rolündeki vatandaşların ise başlatılacak bir seferberlikle bilgisayar okur-yazarlığının artırılması, bilinçlendirilerek sisteme güven duymaları sağlanmalı, gerekli araç ve gereçleri alabilmeleri için desteklenmelidirler. Böylece bireylerin toplumsal süreçlerde katılımcılığının artması, daha hızlı işleyen bir demokratik yapının oluşturulması ve sürdürülmesi sağlanacaktır. Yerel ve ulusal içerikli kararlara katılan birey, sorunların hızlı ve kolay bir biçimde çözümlenmesinde etkin rol oynayacaktır. Katılımcı demokrasiye girişin en basit yolu ise bireyi internet ortamına taşımakla olacaktır.⁵¹

2. 4. E- Devletin Getirileri

Dünya üzerindeki tüm toplumların hızlı bir sosyo-kültürel ve ekonomik değişim yaşadığı bilgi çağı devriminin başında bulunmaktayız. İmalat ve hizmet sektörü, şirketlerin ticaret yapma şekilleri, insanların

⁵⁰ Ümit Atabek, **İletişim ve Teknoloji**, Seçkin Yayınları. Ankara, 2001, s. 133

⁵¹ Özarslan, <http://www.inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/56.doc>, (15/ 12/ 2006)

haberleşme ve bilgiye erişim yolları, devletin organizasyon şekli, vatandaşı ile olan ilişkileri ve diğer devletlerle olan işbirliği değişmektedir. Bu değişim hükümetlerin olduğu gibi vatandaşların beklenti ve taleplerinin de değişmesine neden olmaktadır. Bu değişime cevap vermekten uzak olan geleneksel devlet anlayışının yerini alacak olan e-devlet uygulamasının etkileri geliştirilmiş hizmet, kaliteli ve zengin enformasyon, herkes için eşit erişim, maliyetlerde düşüş, üretkenlik artışı, değer yaratma, entegre yapı, şeffaf kamu yönetimi vb.

Bunların gerçekleşmesi durumunda sağlanacak yararlar⁵²:

- Zamansal kazanç sağlanacaktır.
- Maliyetler düşecek ve verimlilik artacaktır.
- Memnuniyet artacaktır.
- Ekonomik gelişim desteklenecektir.
- Hayat kalitesi artacaktır.
- Bireysel katılım artacaktır.
- Kağıt bağımlılığı ve kullanımı azalacaktır.
- Kamu ile olan işlemler için vatandaşın talep ettiği bilgilere bir noktadan ve doğru şekilde ulaşılabilecektir. Böylece insan yanlışları en aza indirilecektir.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri ilk kurma maliyeti yüksek olmasına karşın zaman boyutunda toplam sahip olma maliyetinin düşmesi, verilecek olan hizmetin daha hızlı sunulması, işletme giderlerinin azalması, doğru bilgiye ulaşım vs. gibi olumluluklar hizmetin elektronik olarak sunumu için bir neden olacaktır.
- e-Devlet aynı zamanda hem kamu hem de vatandaş için karar almada kolaylık ve hız sağlayacaktır.
- e-Devlet' te vatandaşın talebi ön plana çıkacaktır.
- Vatandaş ile devlet arasındaki ilişki gelişecek, güven

---

⁵² Metin Küllük, Arif Özsağır, "E-Devlet Yatırımlarının Geri dönüşümü ve Ekonomik Büyümeye Etkisi", **II.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı**, İzmit, 2003, s. 568

ortamı oluşarak kuvvetlenecektir.

■ Vatandaşın kamu ile işlerinde kısa sürede doğru bilgiye ulaşımı karşısında kamuya güveni artacaktır. Birleşik Devletlerde eyalet hizmetlerinin online sunulması maliyetlerde %70 tasarruf sağlamıştır. Arizona eyaletinde ruhsat, ehliyet vb. işlemlerin online yenilenmesinin maliyeti işlem başına 2 dolar iken, bu işlemlerin geleneksel olarak sunulmasının maliyeti 7 dolardır. Alaska'da araç tescil (muayene) işlemlerinin online yapılması maliyeti 7.75 dolardan 0.91 dolara düşürmüştür. Yine, Birleşik Devletlerdeki bazı tahminler yıllık GSYİH'nın % 2 oranında tasarruf sağlandığına işaret etmektedir. 11 milyon insanın gelir vergilerini online vermelerinden dolayı Brezilya hükümeti 10 milyon dolar tasarruf sağlamıştır. Dubai'de kamusal hizmetlerin iş alemi ve bireyler için online sunulmasının idari maliyetleri en az % 10 düşüreceği tahmin edilmektedir. Şili devleti, toplam 4 milyar dolarlık harcama yaptıktan sonra oluşturulacak kamu web sitesinden sonra yılda 200 milyon dolar tasarruf etmeyi beklemektedir. Şili'de gelir vergisi ödemelerinin 1999 yılında sadece %5,22'si online yapılırken bir sene sonra online ödemeler yaklaşık beş kat artarak %25,7'ye yükselmiştir. Gelir vergisi işlemlerinin dörtte biri online olarak yapıldığı takdirde personel ve diğer cari giderlerinin önemli derecede azalacağı bir gerçektir.

Devletin elektronikleşmesi, kamusal alanın iletişim imkanlarını artırır. Bu olası durumla kamu, kendi düşünce ve eğilimlerini rahatça ifade etme kanalını bulmuş olacaktır. Böylece meşruluğunu kendi oluşturduğu yasalar ve otoriteden temin eden geleneksel devletin aksine, yeni devlet modeli, daha çok karşılıklı etkileşim, iletişim ve diyalog üzerinde biçimlenir. İletişim sisteminin bu safhaya gelişi, kamusal alana farklı bir boyut kazandırır.⁵³

Bu doğrultuda işleyen bir devlet mekanizması, hem kendiliğinden katılımı sağlaması, hem de kamu talep ve eğilimlerini dikkate almasından dolayı daha toplumsal bir nitelik kazanır. Nitekim diyalog sisteminin kullanılıyor oluşu, kamusal alanın üyesi olan bireyi daha önceki aşamada edilgen ve nesne konumundan çıkarıp, etken ve özne statüsüne kavuşturmaktadır.

⁵³Ünal Şentürk, “ Değişen Paradigmalar Bağlamında E- Devletin Bazı Toplumsal Boyutları” , **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı**, İzmit, 2003, s. 45

Tablo- 2: OECD Stratejik Yönetim Forumu, E- Devlet Uygulamalarında Vergi Sisteminde Geleneksel/ Elektronik Yöntem Karşılaştırması

Geleneksel Devlet	E-Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri-Yurttaş
kağıt-temelli İletişim	Elektronik iletişim
Dikey/Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yükleme	Yurttaşın Veri Yükleme
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi vb.
Eleman Yardımı	Kendi kendine Yardım / Uzman Yardımı
Eleman-temelli Denetim Mekanizması	Otomatik Veri Güncellemeyle Denetim
Nakit Akışı / Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tektip Hizmet	Kişiselleştirilmiş/Farklılaştırılmış Hizmet
Bölümlenmiş / Kesintili Hizmet	Bütünsel / Sürekli / Tek-duraklı Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü iletişim	Etkileşim
Uyruk ilişkisi	Katılım ilişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: E- Devlet, E- Demokrasi ve E- Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü

Yukarıdaki karşılaştırmalı tabloyu topluma doğru uzatırsak, denklemin "geleneksel" sütununda, Osmanlı dönemine dek izleri sürülebilecek, uyruk, hatta "kul" ilişkisi içinde olan "rızkına razı" bireylerden oluşan "kapalı toplum" bulunurken, paradigma dönüşümünü temsil eden ikinci sütunda, bilgiyi, dolayısıyla iktidarı paylaşan katılımcı bireylerin oluşturduğu "açık toplum" yer almaktadır.⁵⁴

⁵⁴ Özgür Uçkan, Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar I, **E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 46

E-devletin, olanaklı hale getirdiği iletişim kanalları ve ortadan kalkan bazı farklılıkların avantaj yaratma olasılığının giderilmesi, kamuya farklı bir yapı özelliği kazandırır. Dönüşen yapı özelliğiyle, sosyal ve siyasal baskıdan dolayı insanların etnik kökenlerini, dinlerini, siyasi eğilimlerini kamuya açıklamakta zorlanmaktan doğan karmaşık ortam ve "kamusal bulanıklık" durumu ortadan kalkar. Dolayısıyla daha sağlıklı bir iletişim sistemi çalışarak, bir sosyal rahatlama sağlanır. E-devletle geleneksel kamu yönetimindeki bir işlemde karşılaşılan harçlar, fonlar ortadan kalkacaktır. Bu, hizmet talep eden vatandaş açısından sadece maliyeti azalmakla kalmaz, bununla birlikte zihinlerde oluşan bu harç ve fon toplamalarının nereye gittiğine dair gelişen sorular cevaplandırılır. Kamu işlemlerin elektronik ortamlarda gerçekleşmesi, hızlı, verimli ve düşük maliyetlerle çalışması yanında devletin şeffaflaşması olgusunu ortaya çıkarmıştır. İşlemlerin ve işlevlerin saydam ortamlarda sunuluyor oluşu, devlete olan güveni artırmaktadır.⁵⁵

2. 5. E-Devletin Kamu Yönetimine Etkileri

E-devlet kamunun bütün işleyiş mekanizmalarında olumlu bir etki yaratarak, kamunun vatandaşa yaklaşmasına; kamu hizmetlerinde verim ve etkinliğinin artmasında en önemli etken olarak gözümüze çarpmaktadır. Küreselleşen dünyada kamunun bütün birimleri paylaşılan herhangi bir bilgiye hangi kurumda olursa olsun her an ulaşılmalı ve zaman, maliyet gibi önemli olguları en verimli şekilde kullanarak hizmeti vatandaşa sunmalıdır.

Olumlu Nitelikte Katkılar

- Kamu hizmetlerinde iç verimliliği artırma
- Yeni hizmetler yaratma
- Bilgiye kolay erişim
- Küresel enformasyon ağlarında yer alma
- Maliyet tasarrufu
- Kurumlar arası bilgi paylaşımı

---

⁵⁵ Şentürk, a. g. k. , s. 44

- Kamu hizmetlerinde online erişim
- Bireysel etkinlik
- Yüksek performanslı ekip çalışması
- Şeffaf devlet
- Olumsuzluklar
- Sorunlar
- Fiziki engelliler için erişim gücülüğü
- Aşırı enformasyon yükü
- Kamu bilgilerinde gizlilik, kopyalama hakları ve koruma konularında belirsizlik
- Bilgiye erişimde eşitsizliğin doğuracağı uçurumlar.⁵⁶

E-Devlet girişimlerini incelediğimizde karşılaştığımız uygulamaları şu alt başlıklar altında toplayabiliriz: e-Devlet portalları, Dijital kimlik uygulamaları, e-Demokrasi, e-Tedarik, İntranet, Uzaktan eğitim, vb. Yurt dışındaki e-devlet portallarında ve diğer uygulamalarda iki farklı tarzın hakim olduğunu görmekteyiz. İlki; her e-devlet sitesinin diğerlerinden bağımsız ve ayrı olarak kurulduğu bir ortam ki Türkiye’de şu anda tuttuğumuz yol budur, başlangıç safhalarını temsil eder ve bilgi bütünlüğünün sağlanmasına izin vermez.

Bir diğer tarz da e-devlet girişimlerinin tek bir elden koordine edildiği ve kamu kuruluşlarına ait sitelerin bütünlük olarak faaliyet gösterdiği ortamdır. Bu da e-devlet girişimlerinde ileri safhayı temsil eder ve uzun uğraşlar, vizyon, liderlik ve iyi bir teknoloji gerektirir. İkinci tarz ortamlar vatandaşın kamu kuruluşlarına ait tüm sitelere tek bir e-devlet portalından girmelerini sağlar. e-Devlet girişimlerinde ülkelerin buldukları safhaları incelediğimizde ülkemizin birinci tarzda anlatılan bir yerde olduğunu, İsveç’in ise bütünlük e-devlet portalı ve uygulamaları konusunda hızla ilerlediğini görüyoruz.

---

⁵⁶ Ahmet Nohutçu, “E-Devlet: Genel Bir Çerçeve ve Teorik Bir Yaklaşım”
http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale/makale_doc/e-devlet-genel_cerceve.doc, (10. 10. 2006)

E-devlet bağlamında bir sıralama yapılırsa:

* İnsan yaşamında kaçınılmaz şekilde yer almaya başlayan bilgi ve iletişim teknolojileri yeni ekonomi ve yönetim modellerinin vazgeçilmez araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet mucizesinin üretimden pazarlamaya, bankacılıktan tıba, turizmden basına bütün sektörlerde radikal değişikliklere yol açtığı; çalışma hayatımızı, sosyal ilişkilerimizi, alışveriş şeklimizi, haberleşme biçimimizi kısaca bütün hayatımızı derinden etkilediği bir çağda, devlet tarafından sunulan kamu hizmeti ve servislerinin bu haliyle kalması elbette düşünülemez. Bu değişim devlet yönetimini, ekonominin yapısını, ülkenin rekabet gücünü, insan gücü profilini ve mesleklerin yapısını değiştirmeye başlamıştır.

*İnternet teknolojilerinin kamu hizmetlerini sağlamada kullanılmaya başlamasıyla birlikte kamu sektörünün işleyiş verimliliği büyük ölçüde artarken, devlet vatandaşa "bir tık" kadar yakın olacaktır. İsteyen herkesin dünyanın her yerinden "7 gün 24 saat" bilgiye ulaşımının sağlanması "şeffaf devlet" anlayışını beraberinde getirecek ve devlet-vatandaş ilişkilerini farklı bir düzeye taşıyarak "halk için var olan devlet" kavramının güçlenmesini sağlayacaktır. Şeffaflık demokrasini bir gereğidir. Yönetenler ile yönetilenler arasında yakın bir iletişimin daima mevcut olması gerekir. Yönetim ve iletişimi birbirinden ayrılmayacak iki kavram halindedir. Son zamanlarda kullanılan yönetişim kavramı yöneticiler ile yönetilenler arasındaki iletişimin önemini ortaya koymasından dolayı değer taşımaktadır.⁵⁷

*E-devletin kuruluş amacı; Kişi ve kuruluşların e- devlet ile ilgili projelerini tanıtılmalarını sağlayan ideal bir ortam oluşturmak, Özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve kamu kuruluşları arasında etkin bir iletişim ve işbirliği sağlamak, Diğer ülkelerdeki gelişmeleri tanıtarak, ortak strateji ve proje üretimine imkan yaratmak, Kamuoyunun e- devlet konusunda bilgi, ilgi ve katılımını arttırmaktır.

E-Devlet modelinin hukuki alt yapısını şekillendirecek olan temel alanlarda izlenmesi gereken ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

---

⁵⁷ Coşkun Can Aktan, "Şeffaf Devlet ve Demokrasi", www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-seffaf-devlet.pdf, (30. 12. 2006)

-Bilgiye Erişim Özgürlüğü, bilgi toplumuna dönüşümün temel yapı taşıdır. Bireylerin ve kurumların bilgiye erişim hakkının anayasa düzeyinde tanımlanması demokratik hukuk devletinin, düşünce ve ifade özgürlüğünün bir gereğidir. Bilginin paylaşımı aynı zamanda iktidarın da paylaşımıdır. Kamu bilgileri başta olmak üzere, bilgiye erişim özgürlüğü, yurttaşların yönetime demokratik katılımı için esastır. Kamu bilgilerine erişim hakkının yasayla korunması, aynı zamanda kamu yönetiminde şeffaflığın da teminat altına alınmasıdır. Bugün giderek daha çok ülke, Anayasaları tarafından tanınan kamu bilgilerine erişim hakkını, hak ve özgürlüklerin dünya üzerindeki çağdaş anlayışı gereği özel yasalarla da teminat altına almaya çalışmaktadır. Elliden fazla ülkede (bu arada Avrupa Birliği'nde de) bu yasalar ya çıkarılmıştır ya da tasarı halinde sunulmuştur. Bu yasalar genellikle “Bilgi Özgürlüğü” ya da “Bilgiye Erişim Özgürlüğü” yasaları olarak adlandırılmaktadır

- İnsanların ortak çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturdukları birliğe toplum denir. Bilişim sektöründe yaşanan gelişmeler insanların ortak çıkarlarına ulaşmasında onlara yardımcı olmakta , sosyal hayatın daha düzenli ve organize bir bütün olarak yaşanmasına hizmet etmektedirler. Bilişim Devrimin temel felsefesi olan bilginin sınır tanımadan paylaşılması hedefine ulaşmak için çalışmanın yanı sıra; kişilere ait bilgilerin üretilmesi, saklanması, iletilmesi ve işlenmesi süreçlerinde mahremiyet (privacy) ilkesine uygun olarak hareket edilmesinin sağlanması gerekmektedir. Uluslararası standartlara uygun, eşitlikçi bir yapıya sahip Kişisel Verilerin Korunması Kanununun saydam ve paylaşımcı bir süreçten geçirilerek çıkartılması bu yolda atılacak ilk adım olacaktır. Çıkarılacak kanun kişisel verilerin toplanması, işlenmesi, kullanılması ve korunmasının esas ve usullerini Avrupa Birliği ve uluslararası veri değişim standartlarına uygun olarak düzenlerken bu usul ve esaslara aykırı davranılmasının yaptırımını da hüküm altına almalıdır.⁵⁸

- E- Devlet'e geçiş sürecinde bireylerin, özel sektörün ve kamu kurumlarının birbirleriyle iletişimlerde elektronik güven altyapısının tesis edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu alt yapının temel yapı taşlarından biri de

---

⁵⁸ “ Siber Suçlar II” , <http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/yasinbeceni/bolum2.htm>, (04. 07. 2006)

bilginin ulaşılabilirliği, bütünlüğü ve gizliliğinin sağlanmasına yarayan dijital imza yasalarının hukuk sistemimiz içerisinde kabul görmesi ile mümkündür. Dijital İmza yasasının kabul edilmesi dijital okuryazarlıktan, güvenli bir ortamda ticaret hacminin artmasına kadar bir çok pozitif etki taşımaktadır.

- “Dijital uçurum” olarak adlandırılan, bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimde eşitsiz dağılım, e-demokrasi idealinin hayata geçirilmesinin olduğu kadar, e-devlet mekanizmalarının tam anlamıyla işlev göstermesinin de önündeki en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır.⁵⁹ Bu soruna etkili çözümler geliştirilmezse, hem e-devlet ile amaçlanan kamu yönetiminin hem de e-demokrasi idealinin, bir avuç “bilişim seçkini”nden başka kimseye faydası olmayacak adaletsiz bir durum yaratacağı ve demokrasi krizini derinleştireceği açıktır. Dijital teknolojiyi kullanabilenlerin yaralanabildiği sanal dünyanın nimetlerini kullanan yine gelişmiş ülkeler ve üst toplumsal sınıf olmaktadır. Böyle bir durumda, dijital dünyanın erdemlerini sıralayak her derde deva formüller bütünü olarak göstermek de yanıltıcı olacaktır.⁶⁰

- E- Devletin oluşturulmasında sektörün çok önemli bir konumu vardır. Sektör elektronik devlet uygulamalarının yaratılmasında, geliştirilmesinde aktif olarak yer aldığı gibi teknolojinin vatandaşlarla buluşturulmasında da köprü görevi görmektedir. Sektörün kendi içinde çağı yakalamak, dünya ile rekabet edebilmek, verimliliği ve karlılığı arttırmak için yaşadığı e-dönüşümün de belli noktalarda hukuksal düzenlemelerle desteklenmesi ve önünün açılması bir zorunluluktur. Burada sektör için çok önemli olan e-güven alt yapısının tesis edilmesi, e-dönüşümü hayata geçirmek isteyen firmalara teşvik kararları ile imkan sağlanması, e- devlet uygulamalarına sektörün entegrasyonu sağlanarak yaşanan e-dönüşümün etkileşimli bir yapıya bürünmesinin koşullarının oluşturulması öncelikli konulardır.

- E-Devlet, sadece devletin kurumlarında bilişim-iletişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanılması değil, aynı zamanda , “etkileşim içinde yönetim”, yani

---

⁵⁹ Binali Yıldırım, “ İnternet Evrensel Hizmet Olacak”
<http://www.sabah.com.tr/2005/12/02/bil120.html>, (28. 12. 2006)

⁶⁰ M. Akif Çukurçayır, “ Dijital Kentler ve Türkiye’ de Bazı Uygulamalar” , **Yerel ve Kentsel Politikalar**, Editörler: M. Akif Çukurçayır, Ayşe Tekel, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2003, s. s. 121-141

“yönetişim” anlayışının kamu yönetiminde yarattığı paradigma değişiminin de ifadesidir. E-Devlet modelini anlamlı kılan yönetim yapısı, yurttaş katılımına öncelik veren, gayri merkeziyetçi ve kamu birimleri arasında yatay koordinasyonun etkinleştirilmesine izin veren, yerel yönetimlerin özerkleşmesini sağlayan, bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve kamunun erişimini mümkün kılacak bir tarzda olmalıdır.⁶¹

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu kurum ve kuruluşları bilgi ve iletişim teknolojilerinden giderek daha fazla yararlanarak, karar destek sistemlerini güçlendirmek, iş süreçlerini hızlandırmak, etkinliği artırmak ve harcamalarında tasarruf sağlayabilmek için proje ve uygulamalar geliştirmişlerdir.

Kamu kurum ve kuruluşları, birçok alanda elektronik veritabanı ve otomasyon projeleri geliştirmişler ve internet üzerinden çeşitli uygulamaları hayata geçirmişlerdir.

Ülkemizde 25 Ağustos 2005 tarihi itibarıyla; kamu hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşlara ait 6.722 internet sitesi bulunmaktadır. Bunların dağılımı ise; genellikle merkezi idareye bağlı kamu kuruluşlarına ait 'gov.tr' uzantılı 3.029, yerel yönetimlere ait 'bel.tr' uzantılı 1.001, ilköğretim ve liselere ait 'k12.tr' uzantılı 2.372, üniversitelere ve enstitülere ait 'edu.tr' uzantılı 186, askeri hizmetlere ait 'mil.tr' uzantılı 8 ve asayiş hizmetlerine ait 'pol.tr' uzantılı 126 internet sitesi şeklindedir.⁶²

Tablo- 3: Ülkemizde E- Devlet Proje ve Uygulamaları

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Başbakanlık http://www.basbakanlik.gov.tr	Resmi Gazete Bilgi Sistemi Mevzuat Bilgi Sistemi	Resmi Gazetede yayımlanan mevzuat ve ilanlar günlük olarak internet üzerinden sunulmaktadır. Ayrıca fihristen kelime taraması yapılabilmektedir. Resmi Gazetede yayımlanan Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük ve Yönetmelikler ile 2004 yılı ve sonrası tebliğler Mevzuat Bilgi Sistemi içinde değişiklikleri ile birlikte güncel olarak görülebilmektedir.

⁶¹ inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/60.doc , (19/ 10/ 2006)

⁶² **e- Devlet Proje ve Uygulamaları**, DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Eylül 2005, s. 23

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü http://www.devletarsivleri.gov.tr	Devlet Arşivleri Katalog Tarama	Arşiv belgelerinin internet üzerinden sunulması amaçlanmıştır. Katalog taraması yapılabilmektedir.
Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı http://www.dpt.gov.tr http://www.bilgitoplumu.gov.tr	e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kamu Yatırımları Bilgi Sistemi	e-Dönüşüm Türkiye Projesinin koordinasyonu yürütülmektedir. Bu çerçevede; KDEP (2003-2004), 2005 Eylem Planı, Bilgi Toplumu Stratejisi çalışmaları yürütülmekte; ayrıca, bilgi toplumu faaliyetlerinin uluslararası koordinasyonu sağlanmaktadır. Kamu Yatırımları hazırlama, bütçeleme, izleme ve değerlendirme çalışmalarının bir otomasyon dahilinde yürütülmesi amaçlanmaktadır.
Gümrük Müsteşarlığı http://www.gumruk.gov.tr	Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi (GİMOP) Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE) BİLGE-EDI Gümrük Veri Ambarı Sistemi (GÜVAS)	GİMOP ile gümrük idarelerinin modernize edilmesi ve tüm gümrük işlemlerinin otomatik hale getirilmesi suretiyle gümrük işlemlerinde karşılaşılan sorunların giderilmesi amaçlanmıştır. Gümrük işlemlerinin gerçek zamanlı olarak bilgisayar ortamında yürütülmesini sağlayan bir yazılımdır. Uygulama ile 69 gümrük idaresinde, diğer kurumlar tarafından talep edilen belgeler dışında dış ticaret işlemlerinin %99.5'i elektronik olarak gerçekleştirilmektedir. Yükümlülerin hem internet hem de Elektronik Veri Değişimi yöntemiyle kendi bürolarından beyanname tescil etmeleri sağlanmıştır. Türkiye genelinde tüm gümrük idarelerinde operasyonel olarak girilen ithalat, ihracat, transit ve kaçakçılık olaylarına ilişkin bilgilerin Müsteşarlık bünyesinde merkezde oluşturulan bir veri tabanında toplanarak, karar vericilere bilginin hızlı ve sağlıklı bir şekilde iletilmesi sağlanmıştır.
	Gümrük Kapıları Güvenlik Sistemleri Projesi (GÜMSIS)	Yasadışı eşya, insan ve araç trafiğinin izlenebilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, gerekli donanım ve yazılımlar temin edilerek sistem işletmeye alınmıştır.
	Dış Ticarete e-Belge Projesi	Dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılması hedeflenmiştir. Pilot uygulama Gemlik Serbest Bölgesinde başlatılacaktır.
Hazine Müsteşarlığı http://www.hazine.gov.tr	Kamu Finansmanı Bilgi Sistemleri	Proje ile Kamu Finansmanı alanında ihtiyaç duyulan işlevlerin tek bir sistemde birleştirilmesi ve ekonomide daha etkin bir yönetim sağlanması planlanmıştır.

<p>Dış Ticaret Müsteşarlığı http://www.dtm.gov.tr</p>	<p>Dış Ticaret Bilgi Sistemi Dahilde İşleme İzin Belgeleri (DİİB) Pazara Giriş Yurt Dışı Mütahhitlik Hizmetleri Dış Talepler Bülteni ve Duyurular Türk İhracatçılar Rehberi e-Ticaret Bilgi Havuzu, e-Ticaret Bilgi ve İşbirliği Portalı Ürün Güvenliği Sistemi</p>	<p>Müsteşarlık birimlerine, ilgili kurum ve kuruluşlar ile vatandaşlara dış ticaret alanında ihtiyaç duyulan istatistiki bilgilerin sağlanması hedeflenmiştir. Dahilde İşleme Rejimi doğrultusunda firmalara verilen DİİB ile ilgili tüm işlemlerin bilgisayar ortamında yapılabilmesi hedeflenmektedir. İhracatçıların dış pazarlar konusunda daha kapsamlı bilgilendirilmeleri, karşılaşılan pazara giriş engellerinin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik bir sistemin oluşturulması hedeflenmiştir. Sektörle ilgilenen kişilere yurt dışındaki ihaleler ve projeler, ülke bilgileri, mevzuat ve son gelişmeler hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Yurt dışı firmalardan gelen ithal talepleri, ihracat ve işbirliği tekliflerine ilgili kişilerin ilk elden ve en hızlı şekilde ulaşabilmesi hedeflenmiştir. İhracatçılara kapsamlı ve güncel şekilde firma, ürün ve ülke bilgilerinin sunulması hedeflenmiştir. e-Ticaretle ilgili istatistikler, standartlar, mevzuat, makaleler, araştırma raporları, e-Ticarete başlamak isteyenler için pratik bilgiler gibi ortak bilgilerin tek bir portalde birleştirilerek bilgilendirme hizmeti sunulması, e-Ticarete hazırlık değerlendirmesi gibi internet hizmetlerinin sunulması hedeflenmiştir. Gümrük Birliği uyarınca dış ticarete ürünlerin kalite ve güvenlik denetimlerini yapan denetleyici kamu kuruluşlarının veri girişlerini yapabileceği ve bu verileri kullanarak ilgili AB mevzuatının uygulanması için gerekli risk analizini gerçekleştirebileceği internet uygulamalı bir sistem oluşturulmuştur.</p>
<p>Denizcilik Müsteşarlığı http://www.denizcilik.gov.tr</p>	<p>Türk Boğazları Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sistemi (GTYBS)</p>	<p>Projenin amacı Boğazların giriş çıkışlarında seyir emniyetini korumak üzere GTYBS'ni tesis etmek ve işletmektir. Boğazlardaki her türlü gemi hareketi Trafik Kontrol Merkezlerinden izlenmektedir.</p>
<p>Devlet İstatistik Enstitüsü http://www.die.gov.tr</p>	<p>DİE Bilgi ve İletişim altyapısının iyileştirilmesi</p>	<p>Proje ile veri üretim ve dağıtımının elektronik ortama taşınması, kurum içi ve dışı iş akışının hızlanması ve teknik altyapının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Proje çalışmaları AB fonları desteğiyle sürdürülmektedir.</p>
<p>Sermaye Piyasası Kurulu http://www.spk.gov.tr</p>	<p>Sermaye Piyasası Bilgi Sistemleri Projesi (SP-NET)</p>	<p>Sermaye Piyasası Bilgi Sistemleri ile sermaye piyasalarındaki her türlü hareketin anında izlenebileceği, denetime yardımcı olacak genel ve özel amaçlı yönetim bilgi sistemlerinin kurulması amaçlanmıştır.</p>

Türk Standardları Enstitüsü http://www.tse.gov.tr	Türk Standardlarının Elektronik Ortamda Hazırlanması Projesi (StandardFlow) Türk Standardlarının Elektronik Ortamda Temini Projesi (StandardNet) TSE Laboratuvarlar Enformasyon Projesi (TSELabNet) TSE Belgelendirme Enformasyon Projesi (TSEBelgeNet) TSE Kalite Enformasyon Projesi (TSEKaliteNet)	Standardların tamamen elektronik ortamda geliştirilerek kabul edilmesini ve yürürlüğe girmesini sağlayabilen bir sistem oluşturulmuştur. Kullanıcıların TSE metinlerine internet üzerinden erişimi ve 18.000'i aşkın standardın arşivlenmesi sağlanmış, standartlar tek bir formata taşınmıştır. Laboratuvarlara teslim edilen numunelerin işlemlerinin hangi aşamasında oldukları internet üzerinden sorgulanabilmektedir. Proje hazırlık aşamasında olup firmaların ürünlerine TSE belgesi almaları için gerekli işlemlerin internete taşınmasını amaçlamaktadır. Kurum içinde; TSE'den Kalite sistem belgesi almış firmaların; firma sözleşme , tetkik, tetkikçi bilgileri ile TSE tarafından verilen tüm kalite eğitimleri gibi bilgilerin başvurudan, belge basımı aşamasına kadar her türlü bilgiye, bölge müdürlükleri de dahil olmak üzere çevrimiçi olarak erişimlerinin sağlandığı internet tabanlı bir projedir.
TÜBİTAK http://www.tubitak.gov.tr	Araştırmacı Bilgi Sistemi (ARBİS) Ulusal Araştırma Altyapısı Bilgi Sistemi (TARABİS)	ARBİS ile yurt içi ve yurt dışındaki araştırmacıların bilimsel faaliyet alanları, Ar-Ge çalışmalarının uygulanabileceği iş kolları ve geliştirilen ürün ve teknolojiler hakkında kodlanmış bilgi derlenmesi, Ulusal Bilim İnsanları Katalogu hazırlanması ve Bibliyometrik analiz yapılması hedeflenmiştir. TARABİS, ülkemizde araştırma, deneysel geliştirme, test/analiz ve tam çalışmalarına yönelik kullanılan makine/sistem/cihaz stoku ile AR-GE proje birikiminin veritabanını oluşturmak ve sürekli olarak güncellemek amacıyla, TÜBİTAK tarafından tasarlanan ve geliştirilen internet tabanlı bir uygulamadır.
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası http://www.tcmb.gov.tr	Elektronik Fon Transfer Sistemi (EFT) Elektronik Menkul Kıymet Transfer Sistemi (EMKT) Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) Elektronik Veri Aktarım Sistemi (EVAS)	EFT Sistemi ile Türk Lirası aktarım ve mutabakatı elektronik ortamda ve gerçek zamanlı olarak yapılmaktadır. EMKT Sistemi ile menkul kıymet aktarım ve mutabakatı elektronik ortamda, kaydı olarak yapılmaktadır. Merkez Bankası bünyesinde toplanan ve/veya üretilen istatistikler internet ortamından rapor, grafik ve e-posta formatında sunulmaktadır. Merkez Bankası ile Bankacılık ve Finans Sektörü içerisindeki aktörler arasında etkin, hızlı ve güvenilir veri alış verişi yapılmasını sağlamaktadır.
Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi http://www.tika.gov.tr	Ticari Enformasyon Hizmeti	Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinden 326.000 civarında firma hakkında temel bilgiler (ad, iletişim, vb.) 50.000 değişik ürün veya hizmet esasına göre taranıp dökümü alınabilmektedir.
TODAİE http://www.todaie.gov.tr	YerelNet - Yerel Yönetimler Portalı	Yerel yönetimlere ilişkin bilgilerin sunulabileceği bir internet paylaşım ağı kurulması amacıyla oluşturulan site, 1.1.2001 tarihinde hizmete girmiştir.
Özürlüler İdaresi Başkanlığı http://www.ozida.gov.tr	Ulusal Özürlüler Veritabanı	Çalışmanın temel amacı, çeşitli kurumların elde ettiği özürlülere ilişkin bilgileri tek bir yerde toplayacak "Ulusal Özürlüler Veritabanı"nın oluşturulması, özürlü bilgilerinin etkin bir şekilde kullanılmasıdır.

Adalet Bakanlığı http://www.adalet.gov.tr	Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)	Projenin 1. aşaması 2001 yılında tamamlanarak işleme alınmıştır. 2. aşamada 31 pilot ve test birim seçilerek gerekli çalışmalar bu pilot ve test birimler üzerinden yapılmıştır. UYAP uygulama yazılımları 2004 yılı Şubat ayından itibaren pilot ve test birimlerde kullanılmaya başlanmıştır.
Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü http://www.adli-sicil.gov.tr	Adli Sicil Bilişim Sistemi Uygulama Yazılımı	Geliştirilen uygulama yazılımları ile adli sicil kayıtlarının güncellenmesi ve sorgulanması kolaylıkla ve hızlı yapılabilmektedir. Sistem şu anda 6 merkezde kullanılmakta olup yaygınlaştırma çalışmaları devam etmektedir.
Savunma Sanayii Müsteşarlığı http://www.ssm.gov.tr	Türk Savunma Sanayii Stratejik Bilgi Tabanı Projesi (STRAB)	Proje, savunma sanayiinin geliştirilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının mümkün olabilecek en yüksek oranda yerli kaynaklarla karşılanması amacıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren özel firmalar ve kamu/askeri kuruluşların kabiliyetlerinin belirlenmesi ve savunma sanayiine ilişkin güncel bilgilere hızlı erişim sağlanmasını hedeflemektedir.
İçişleri Bakanlığı http://www.icisleri.gov.tr	İl Envanterlerinin ve Kırsal Altyapı Hizmetlerinin Uygulama ve İzlenmesinde Modernizasyon Projesi (İLEMOD)	İl ve ilçe düzeyinde toplanan 15 yıla ait yaklaşık 100 milyon verinin merkezi bilgi sistemine aktarılması çalışmaları 2001 yılı sonu itibarıyla tamamlanmış olup güncel verilerin sisteme aktarılması program dahilinde yürütülmektedir.
Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü http://www.nvi.gov.tr	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS)	MERNİS ile nüfus kayıtlarının bilgisayar ortamında tutulması sağlanmıştır. Veritabanında 120 milyon üzerinde kayıt bulunan MERNİS Projesi Ocak 2003 itibarıyla tamamlanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarının vatandaşların elektronik ortamdaki kimlik bilgilerine ihtiyaç duyulduğunda, gerektiği kadar, doğrudan ve hızlı bir biçimde erişimlerinin sağlanması için tasarlanan proje 23 Şubat 2005 tarihinde hizmete açılmıştır.
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü http://www.mahalli-idar-eler.gov.tr	Yerel Yönetimler Bilgi Tabanı Projesi (Yerel Bilgi)	Yerel yönetimlerle ilgili olan verilerin elektronik ortamda toplanarak, bu verilerin politika geliştirme ve karar alma sürecine yardımcı olacak şekilde derlenmesi ve bunların analitik sorgulamaya tabi tutulması hedeflenmektedir. TODAİE tarafından başlatılan proje 2003 yılında İçişleri Bakanlığına devredilmiştir.
Emniyet Genel Müdürlüğü http://www.egm.gov.tr	POLNET Mobil Elektronik Sistem Entegrasyon (MOBESE) Projesi Trafik Bilgi Sistemi	2002 yılı başından itibaren Emniyet Teşkilatının kullanımına açılan ve polislin, görevin gerekli kıldığı her türden bilgiye en hızlı, kolay ve güvenilir şekilde ulaşmasını sağlamayı amaçlayan POLNET kapsamında 39 ana uygulama, 51 sorgu programı, 20 lokal uygulama ve çok sayıda istatistik programı hizmet vermektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü araçları için tasarlanmış iletişim altyapısı olarak GPRS teknolojisini kullanan, coğrafi bilgi sistemleri mimarisi üzerine kurulmuş bir mobil araç ünitesidir. GPRS ve GPS teknolojisinin kullanılması ile gerçekleştirilen ve trafik ekiplerinin mobil PC'ler vasıtasıyla araç ve şahıs sorgulamaları yapabilmelerine imkan tanıyan Proje Türkiye'deki trafik ve trafik güvenliği ile ilgili tüm arşiv bilgilerini kapsamaktadır.

Dışişleri Bakanlığı http://www.disisleri.gov.tr	Konsolosluk Otomasyonu Projesi	Kurum tarafından 2002 yılında uygulamaya sunulan ve bugüne kadar 41 dış temsilcilikte kullanılmaya başlanan program ile vatandaşlara daha hızlı ve daha az maliyetli hizmet verilmesi amaçlanmaktadır.
Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü http://www.bahum.gov.tr	Hukuk Bilişim Sistemi Projesi (HBS) Merkez Erişimli Taşra Otomasyon Projesi	Projeye yürürlükteki Anayasa, Kanun, KHK, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Tebliğ, Yüksek Mahkeme Kararları ve doktrin bilgileri ile bu bilgiler üzerinde her türlü sorgulama mekanizmaları hizmete sunulmuştur. Genel Müdürlük ile Muhakemat Müdürlüklerinin evrak, dosya ve dava süreçlerinin elektronik ortamda takibi sağlanmıştır.
Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü http://www.bumko.gov.tr	Bütçe Yönetim Enformasyon Sistemi (BYES)	BYES, bütçe dairesi başkanlıkları ve genel müdürlük merkezini entegre eden bir bilgi sistemidir. Söz konusu sistem merkezde, bütçe dairesi başkanlıklarında ve bütçe hazırlık sürecine doğrudan katkı sağlayan tüm kamu birimlerinde aktif olarak kullanılmaktadır.
Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü http://www.muhasebat.gov.tr	say2000i Projesi	Ülke çapında 1.536 birimde günlük çalışmaların bilgisayar yardımıyla yapılması ve tüm verilerin merkezi bir veritabanında tutularak devlet hesaplarının günlük olarak izlenebilmesini amaçlayan proje 2001 yılında hizmete girmiştir.
Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı http://www.gelirler.gov.tr	VEDOPI VEDOP II	Proje ile bütün vergi dairesi işlemlerinin bilgisayar ortamında izlenmesi gerçekleştirilmiştir. VEDOP I, 1998 yılında başlatılmış ve 22 il merkezinde ve 155 vergi dairesinde uygulamaya geçirilmiştir. Proje ile vatandaşların vergi ile ilgili işlemlerini elektronik ortamda yapabilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede 81 ilde en az bir tane olmak üzere toplam 300 Vergi Dairesinin otomasyonu tamamlanmıştır. Proje kapsamındaki beyannamelerin internet üzerinden alınması (e-Beyanname) uygulamasına 2004 yılı Ekim ayı içerisinde başlanmıştır.
Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü http://www.milliemlak.gov.tr	Milli Emlak Otomasyon Projesi (MEOP)	Proje çalışmalarına 1996 yılında başlanmış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. Merkez ve taşra teşkilatının tam otomasyonu, taşınmaz mal bilgi bankasının oluşturulması, ofis otomasyonunun kurulması ve Milli Emlak Bilgi Sistemlerinin oluşturulması sağlanmıştır.
Maliye Bakanlığı TASIŞ Genel Müdürlüğü http://www.tasis.gov.tr	Tasıh Bilgi Sistemi (TBS)	2004 yılında tüm birimlerde uygulamaya geçilmiştir. Merkez ve taşra teşkilatının tam otomasyonu, ambarlama stok bilgileri, tasfiye otomasyonunun kurulması ve TASIŞ Bilgi Sisteminin oluşturulması amaçlanmıştır.
Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü http://www.emekli.gov.tr	Sağlık Harcamaları Denetim Projesi	Mevcut dosyalar taranarak bilgiler bilgisayara aktarılmış, hak sahiplerinin sağlık ve kişisel bilgileri kayda alınmak suretiyle işlemlerin dosyasız olarak yürütülmesi imkanı getirilmiştir. Ayrıca, evrakın girişinden ödeme alınmasına kadar geçen bütün aşamalar bilgisayar ortamında yapılmaya başlamıştır. Sisteme 17.400 eczane ve 2.000 optikçi elektronik olarak bağlanabilmektedir.
Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü http://www.dmo.gov.tr	Elektronik Satış Projesi	Ürünlerin güncel fiyatları ve teknik özellikleri incelenerek sipariş imkanı verilmektedir. Kataloglu satış hizmetleri internetten gerçekleştirilmektedir.

<p>Milli Eğitim Bakanlığı http://www.meb.gov.tr</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı Bütünleşik Yönetim Bilişim Sistemi (MEB SİS) Eğitim Karar Destek Sistemi Eğitim Portalı İnternete Erişim Projesi</p>	<p>Proje ile Bakanlığın atama, sicil, terfi, bütçe, tahakkuk, yüksek öğrenim gibi konularla ilgili birçok işlemlerinde bilgi teknolojilerinden faydalanması, işlemlerde hız sağlanması amaçlanmıştır. Bakanlık bünyesinde mevcut olan operasyonel verilerin bilgiye dönüştürülmesi, ilgili bilgilerle karar vericiler tarafından stratejik iş kararlarının verilmesi, ileriye dönük projeksiyonların yapılması ve verinin çok boyutlu olarak analiz edilmesini amaçlamaktadır. Proje ile kurumlarda öğretmenler ve öğrencilerin internete ve çoklu ortam kaynaklarına uygun düzeyde erişiminin sağlanması, internet üzerinden destek hizmetleri, eğitimle ilgili kaynaklar ve e-öğrenim platformları sağlamak amacıyla Eğitim Portalı kurulması amaçlanmaktadır. Tüm ülke çapındaki 42.000 dolayında ilk ve orta dereceli okulun 512 kbps hızında ADSL bağlantısının 2005 yılı sonunda tamamlanması hedeflenmektedir. Bu çerçevede 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla 20.000 civarında okulun ADSL bağlantıları gerçekleştirilmiştir.</p>
<p>Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu http://www.kyk.gov.tr</p>	<p>KYK Bilgi Yönetim Sistemleri</p>	<p>Proje, yürütülen hizmetleri ve tutulan verileri elektronik ortama taşımaya ve kurum birimleri arasındaki bilgi alışverişinin daha sağlıklı ve hızlı olarak yürütülmesini amaçlamaktadır.</p>
<p>Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü http://www.tkgm.gov.tr</p>	<p>Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) TAPUNET Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP)</p>	<p>Proje ile güvenilir arazi bilgilerinin temini, tapu kayıtlarının ve kadastro haritalarının sayısal ortama aktarılması, oluşturulan veritabanının kurum birimleri ve diğer kamu kurumlarının hizmetine sunulması amaçlanmaktadır. Sistem Ankara Çankaya 1, 2, 3, 4 ve 5. Tapu Sicil Müdürlükleri, Gölbaşı Tapu Sicil Müdürlüğü ile Çankaya Kadastro Müdürlüğü'nde işletimdedir. TAKBİS-II projesi ile bütün İl merkezlerini kapsayan 232 müdürlükte yaygınlaştırma çalışmaları başlamış olup proje süresi 3 yıldır. Bu proje ile vatandaşların tapu sicil ve kadastro işlemleri, bunların mali yönleri ve ilgili mevzuat gibi konularda bilgi almalarının sağlanması amaçlanmıştır. Proje kapsamında, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının öncelikleri doğrultusunda seçilmiş illerde, özel sektör güç ve imkanlarından da yararlanarak tesis kadastro çalışmaları yapılacaktır. Bununla birlikte; kadastro yapılan alanların sayısallaştırılması ve veri girişleri sağlanarak TAKBİS'e uyumlu hale gelmesi de sağlanacaktır.</p>

Sağlık Bakanlığı http://www.saglik.gov.tr	Türkiye Sağlık Bilgi Sistemi / e-Sağlık Temel Sağlık İstatistikleri Modülü (TSİM) Çekirdek Kaynak Yönetimi Sistemi (ÇKYS) Hasta Takip Sistemi Aile Hekimliği Bilgi Sistemi	Projeyle bütün vatandaşların sağlıkla ilgili tüm bilgilerini kapsayan bir veritabanı oluşturularak paylaşımına açılacaktır. Proje ülke genelinde sağlık hizmeti sunumu, finansmanı ve tedarikinde yer alan tüm kamu kurumları ile özel sektör kuruluşlarını kapsamaktadır. Sağlık Bakanlığı ve 81 il sağlık müdürlüğünü kapsayan ve Sağlık istatistiklerinin Bakanlık merkezine elektronik yolla aktarılmasına yönelik bir sistem geliştirilmiş ve 1997 yılında kullanılmaya başlamıştır. Bakanlık bünyesindeki insan gücü, malzeme, ilaç/eczacılık ve mali kaynakların izlenmesi ve yönlendirilmesinde doğru ve güncel bilgi desteğinin karar vericiye sunulmasını hedeflemektedir. Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatında görevli personel ve personelin bakmakla yükümlü olduğu kişilere Daire Tabipliğinde verilen sağlık hizmeti kayıtlarının tutulması ile hasta merkezli, kaliteli ve hızlı hizmet sağlamak için Hasta Takip Sistemi yazılımı geliştirilmiş ve Ocak 2004 itibarıyla kullanıma alınmıştır. Aile Hekimliği Uygulaması ile ulusal düzeyde her bir vatandaşın doğumundan ölümüne kadar olan sağlık bilgisinin takibinin yapılabilmesi amaçlanmaktadır.
	Yeşil Kart Bilgi Sistemi	Yeşil Kart Uygulaması kapsamında Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünün Sağlık Harcamaları Denetim Projesinden faydalanılması planlanmış, bu nedenle de halen otokopili yeşil kart sahibi olan kimseler ile bundan sonra alacak kimselerin kayıtlarının tek bir merkezde tutulması için Yeşil Kart Bilgi Sistemi uygulaması başlatılmıştır.
Ulaştırma Bakanlığı Kara Ulaştırması Genel Müdürlüğü http://www.ubak.gov.tr	ULAŞNET	Proje ile sınırlardan giriş-çıkış yapan tüm araçların ve sürücülerin bilgileri elektronik ortamda kayıt altına alınacak, ilgili istatistikler kolaylıkla elde edilebilecektir.
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü http://www.tcdd.gov.tr	TCDD Bilgisayarlı Bilet Satışı ve Yer Rezervasyonu	İnternet ve intranet üzerinden hizmet veren uygulamada vatandaşların hızlı ve kolay bir şekilde bilet satışı, bilet değişiklik ve iadesi, yer rezervasyonu, danışma vb. işlemleri yapılabilmesine olanak sağlanmıştır.
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı http://www.tarim.gov.tr	e-Tarım	Tarım politikalarının belirlenmesine esas olacak verilerin toplanarak sınıflandırılması ve analizi için bilgi teknolojilerinin kullanılması amaçlanmıştır. "Çiftçi Kayıt Sistemi" kapsamında 2,3 milyondan fazla çiftçi ve yaklaşık 17 milyon tarımsal parsel kayıt altına alınmıştır.
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı http://www.csgeb.gov.tr	Çalışma Hayatı Yönetim Bilgi Sistemi	Proje ile, çalışma barışının korunması, sosyal güvenliğin sağlanması ve istihdamın geliştirilmesi konularındaki hizmetlerin elektronik ortamda sunulması amaçlanmaktadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu http://www.ssk.gov.tr	e-Sigorta e-Bildirge	Sigorta müdürlükleri tarafından tutulan her türlü bilginin merkezde toplanması ve amında Türkiye genelinden ulaşılabilmesini sağlayan, işverenler, kamu ihale makamları vb. için gerekli yönetim bilgilerini içeren bir otomasyon projesidir. Proje kapsamında 95 sigorta müdürlüğünün alt yapıları yenilenmiş ve işleme başlanmıştır. Kurumun 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren uygulamaya koyduğu e-Bildirge projesi ile, bildirelerin internet üzerinden verilebilmesi sağlanmıştır.
BAĞ-KUR http://www.bagkur.gov.tr	BAĞ-KUR Eczane Otomasyon Sistemi (BEOS)	BEOS özellikle reçete girişi ve takibi işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş bir yazılımdır. Yazılım ile gerek internet üzerinden gerekse Bağ-Kur uzaktan erişim hatları üzerinden işlemlerin otomatik olarak yapılabilmesi sağlanmaktadır.
	Kardiyovasküler Cerrahi (KVC) ve Hemodiyaliz Otomasyon Sistemi (KODS)	Hasta girişi ve takibi işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş bir yazılımdır. Sistem ile hastane ve hemodiyaliz merkezlerinden gelen tedavi bilgilerinin Kurumun internet sitesinden çevrimiçi bağlantı ile transferi gerçekleştirilmektedir.
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı http://www.sanayi.gov.tr	SanayiNet	SanayiNet kapsamında Bakanlığın internet sitesinden garanti belgesi işlemleri yapılabilmekte, evrak takibi yapılabilmekte, şirket işlemleri gerçekleştirilebilmekte, şirketler ve kooperatifler için genel kurul müracaatları yapılabilmekte, reklam ve tüketici şikayetleri iletilebilmekte, esnaf işlemleri gerçekleştirilebilmekte ve yeterlilik belgesi başvurusu yapılabilmektedir.
Türk Akreditasyon Kurumu http://www.turkak.org.tr	TÜRKAĞ Bilgi Sistemi Kamu Laboratuvar Bilgi Platformu	Kurum içi akreditasyon faaliyetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi ve ilgili taraflarla süreç içerisinde etkileşimin elektronik ortamda gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Akreditasyon hizmetlerinde gerekebilecek tüm dokümantasyonun paylaşımı ve yönetimine imkan sağlamaktadır. Kamuya ait laboratuvarların envanterinin çıkarılması için hazırlanmış bir sistemdir. Laboratuvarların güncel bilgilerini aktarmalarına ve yetkili kurumların bu bilgileri incelemesine imkan sağlamaktadır.
KOSGEB http://www.kosgeb.gov.tr http://www.kobinet.org.tr	KOBİNET	Dünyanın her tarafından 22.000 şirkete ilişkin veri bankalarına ulaşılabilmekte, yabancı kurumların Türkiye'den tedarik etmek istedikleri ürünler ve şirket erişim bilgileri görülebilmektedir. KOBİ'lerin e-ticaret altyapılarını geliştirmek amacıyla üyelere ücretsiz e-mail adresi verilmekte ve 6 dilde standart internet sayfaları hazırlanmaktadır. Ayrıca, KOSGEB tarafından KOBİ'lere Bilgisayar Yazılım Desteği ile Bilgi Ağları ve e-iş desteği verilmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı http://www.enerji.gov.tr	Enerji Bakanlığı Bilgisayar Ağı Destek Projesi (ENEBA)	Kurum bünyesinde yürütülen iş ve işlemlerin çağdaş bir şekilde yürütülmesini sağlamak, bilgi sistemleri teknolojilerinin hızla gelişen imkanlarından mümkün olan en iyi düzeyde faydalanmak, iş hızını ve kapasitesini artırmak ve iş yükünü azaltmak amacıyla iş akışı ve evrak yönetimi sistemi otomasyonunu da içine alan bir projedir.
Kültür ve Turizm Bakanlığı http://www.kulturturizm.gov.tr	Turizm Portalı	Bakanlık portal üzerinden Kültür-Turizm Türkiye, Destinasyonlar, İnternet Portalı üzerinde Sanal Mağaza, İnternet Portalı üzerinden e-müzik ve Televizyon Yayını, Kültür ve Tabiat Varlıkları Bilgi Sistemi, Ortak Arayüzle Kültür Envanteri Sorgulama, İnternet Portalı Üzerinde Etkinlikler ve Evrak Bilgi Sistemi Projelerini hayata geçirmiştir.
Kamu İhale Kurumu http://www.kik.gov.tr	İhale Kontrol Sistemi	İhale Kontrol Sistemi; kamu kurumlarının 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki ihaleler ile ilgili tüm işlemlerini yapabilmesi için hazırlanan "Alım Yapan İdareler Modülü", isteklilerin kayıtlarını yaptırma ve abonelik ücretlerini ödemesi koşulu ile üye oldukları "Firma/İstekli Modülü" ve vatandaşların, idarelerin yapmış olduğu tüm ihalelere ait bilgileri sorgulayarak durum bilgilerini izleyebildiği ve sonuçlanan ilanlara erişebildiği "Vatandaş Modülünden" oluşmaktadır.
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası http://www.imkb.gov.tr	İMKB'ye Uzaktan Erişim Projesi	İMKB üyeleri, kendi bilgisayar sistemlerinin İMKB sistemine bağlanması yoluyla emirlerini doğrudan Borsa'ya gönderebilmektedir.
Türk Telekom http://turktelekom.gov.tr	e-Devlet Ana Kapısı	Elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerini kapsayacak nitelikte ve yapıda tek ve entegre e-Devlet Kapısı kurulması amaçlanmaktadır.
İller Bankası Genel Müdürlüğü http://www.ilbank.gov.tr	İller Bankası Bilgi Sistemi (İL-BİS)	İL-BİS Projesi ile; Merkez ve Bölge Müdürlüklerine İnternet üzerinden, Belediyelere ise İnternet üzerinden Bilgi ve Veri Bankası hizmetleri sağlanacaktır. Karar Destek Sistemi ile Bankanın politikalarını daha sağlam temellere oturtmak, Kurumun karar mekanizmalarında; bilgiye dayalı karar verme süreçlerini geliştirmek, hızlandırmak ve elektronik hizmet uygulamalarının gerçekleştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır.
Ankara Büyükşehir Belediyesi (ASKI) http://www.aski.gov.tr	Altyapı Bilgi Sistemi (AYBİS)	Ankara'nın 1:1.000 ölçekli hava fotoğrafları üretilmiş ve bu haritalarda Ankara'nın tüm binaları, yolları, yol isimleri ve sosyal donatıları (cami, okul vb.) CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) ortamına aktarılmıştır.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İETT) http://www.iETT.gov.tr	Yolcu Bilgilendirme ve Ulaşım Yönetim Sistemi (Yol-Bil)	Yol-Bil sayesinde otobüs hatlarının bilgileri ve otobüsün durağa varış zamanı çevrimiçi olarak öğrenilebilecektir. Uydu tabanlı araç izleme özelliği sayesinde kent içi trafikte bulunan bütün belediye otobüslerinin konumları gerçek zamanlı olarak izlenebilecektir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İSKİ) http://www.iski.gov.tr	İstanbul Su ve Kanalizasyon Altyapı Bilgi Sistemi	İSKİ Altyapı Bilgi Sistemi (İSKABİS), veri girişlerinin daha hızlı ve şebeke bütünlüğü içerisinde yapılmasını hedefleyen, ayrıca her türlü CBS Analizi, modelleme ve senaryo yönetimi, tematik (konulu) harita üretimi vb. işlevleri yerine getirebilecek şekilde tasarlanan bir CBS projesidir.
--	---	--

Kaynak: DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Eylül 2005

2. 6. Bilgi Edinme Hakkı

Demokrasilerde halkın yönetime katılması esastır. Yönetime katılma da halkın yapılanlardan ne derece haberdar olduğuyla ya da ne derce bilgi edinebildiğiyle doğru orantılıdır. Temsili demokrasilerde de durum buna benzerdir. Seçmenler, oy vererek başa getirdikleri yöneticilerin yaptıkları faaliyetlerden ve verdikleri vaatleri yerine getirip getirmediğinden, bu faaliyetlerin hukuka, etiğe, toplumun sahip olduğu değer yargılarına uygun olup olmadığını denetlemek isterler. Bu, yöneticilerin başa geldikten sonra keyfi uygulamalarda bulunmasını da engelleyecektir. Bu da vatandaşların yani seçmenlerin istedikleri bilgilere istedikleri anda ulaşabilmeleriyle daha etkin bir hal almaktadır. Ancak halkın seçtiği yöneticileri denetlemesi ve yaptıkları faaliyetlerden haberdar olmaları anlamına gelen bilgiye ulaşma, milli güvenlik, stratejik bilgiler gibi devletin bekasını ilgilendiren konularda bu hakkın kısıtlanması da önemli ve göz ardı edilmemesi gereken bir anekdottur.⁶³

Bilgiye ulaşma açısından çok geniş imkanlar sunan internet bu bağlamda ciddi bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet kuruluşlarının ve yerel yönetim birimlerinin sahip oldukları web siteleri ve e- mail imkanlarıyla vatandaşlar, bilgi edinme ve buna dayalı olarak etkileşim sürecinde daha aktif bir rol oynamaktadırlar. Bütün bu anlatılanlarla beraber bilgiye ulaşma yolunda yeni bir “ otoban” olarak karşımıza çıkan ağ bağlantıları toplumda güçlü ve güçsüz kesim ayrımının olması nedeniyle olumsuz hal de alabilmektedir. Toplum güçsüz kesimlerinin erişim sorunları iki boyutludur. Birincisi fiziksel olarak erişim, ikincisi kullanım için “yeterli şartların” oluşmuş olmasıdır; ki bunun “kullanım yeteneğinin olması” şeklinde özetlemek mümkündür. Ayrıca, erişilebilen enformasyon alt yapısının da kullanıcıya yararlı olması için gerekli düzenlemeler

⁶³ Haluk Geray, **İletişim ve Teknoloji**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2003, s. 118- 133

olmadır. Kısacası, erişilecek ağın üzerinde bulunan uygulamaların toplumsal yararı karşılması gerekir. Benzeri bir durum yardıma gereksinimi olan diğer güçsüz kesimler için de geçerlidir. Bu guruplar arasında özürlü ve engelliler, kent yoksulları, kente yeni göç edenlerde bulunuyor. Bu kesimlerin iletişim araçları açısından erişim sonuçları, ancak özel tasarımlanmış anket uygulamalarıyla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, “ enformasyon toplumuna” geçiş için kırsal kesimin ve güçsüz kesimlerin de göz önüne alınması gerekmektedir. Genellikle bugüne kadar iletişim araçları kullanımında “ sızıntı paradigması” olarak tanımlanabilecek bir yaklaşım egemen olmuştur. Aynı durum günümüzde de internet için geçerliliğini korumaktadır. sızıntı paradigması, iletişim araçlarının toplumun kent merkezlerinde yaşayan sosyo- ekonomik açıdan en üst kesimde yayılmaya başlaması ve belki de on yıllar içinde teknolojideki ucuzlama nedeniyle kıra ve alt sosyo- ekonomik statüdeki kesimlere yayılmasını anlatır. Bazı araçlar açısından pek olumsuz görülmeyecek olan bu durum, “ bilgi toplumunun” altyapısı olacak olan ulusal enformasyon altyapıları bağlamında son devre olumsuz ve tehlikeli bir durum oluşturur.⁶⁴

Türkiye'de de, 03.01.2003 tarihli Acil Eylem Planı içinde ve Kamu Yönetim Reformu başlığı altında yer alan vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Yasası 24.04.2004 tarihinden itibaren yürürlüktedir. Bu yasayla birlikte vatandaşların kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri hakkında, açıklanmasının kişinin özlük haklarına, onuruna, değerlerine; devletin bekasına, bütünlüğüne, ulusal güvenliğine vb. konulara zarar vermediği sürece ulaşabilmeleri dile getirilmekte ve bu yasayla güven altına alınmaktadır.⁶⁵

---

⁶⁴ Geray, a. g. k. , s. 135- 136

⁶⁵ 24 Ekim 2003 Tarihli Resmi Gazete,

http://www.tesev.org.tr/etkinlik/bilgi_edinme_anasayfa.php, (06. 01. 2007)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ TOPLUMU ve E- DEMOKRASİ

Patenti 1769 yılında James Watt tarafından alınan Buhar makinesinin kullanılmasıyla başladığı ileri sürülen ve enerji teknolojisinin belirleyici olduğu “ Endüstri Devrimi” nin ürünü olan “ Endüstri Toplumu”, yaşadığımız çağda yerini, bilgi ve iletişim teknolojilerinde (BİT) sağlanan, devrim niteliğinde, ya da değil, ancak kesinlikle olağanüstü hızdaki –aralarında Internet’in de bulunduğu- gelişmelerin etkisiyle, “Bilgi Toplumu”na bırakmaktadır.⁶⁶

3. 1. Bilişim Teknolojileri ve Tarihsel Süreç

“Enformasyon Toplumu” , “ Bilgi Toplumu” , “ Post- endüstriyel Toplum” , “ Post Kapitalist Toplum” , bütün bu kavramlar temelde endüstri toplumunun, gün geçtikçe güç ve prestij kaynağının enformasyon olduğu yeni bir toplumsal yapıya yerini bıraktığını ifade eder.⁶⁷ İnsanlığın önemli bir amacı olarak; daha iyi ve daha etkin yönetilme isteği, yaşamın var oluşundan bu yana var olmuş ve varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Modern ulus devlet, 1789 Fransız İhtilali’nden sonra toplumsal sözleşme ile vatandaşan aldığı vergileri yine vatandaşlarına hizmet etmek için bir devlet biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzün gelişen teknolojileri ve özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler bu olgunun gerçekleştirilmesine büyük imkan ve kolaylık tanımaktadır. Bilgi toplumunda endüstri çağının kimi üretim mekanlarının yerini bilgi merkezlerinin ve ağ ortamlarının almasıyla, fiziksel emeğin ikamesi, zihinsel emeğin ikamesi şekline dönüşmüştür. Bağlantılı olarak nitelikli çalışan ihtiyacı giderek artış göstermiş, her türlü eğitimin, önemi büyük ölçüde artarak, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimin ardından yaratıcılık bağlamında niteliği, yaşam boyu sürekliliği bağlamında da, zaman boyutu değişiklik göstermiştir.⁶⁸

Dünyanın ilk programlanabilir bilgisayarı kabul edilen ENIAC, 1946 yılında üç metre yüksekliğinde bir makine olarak tasarlandı. Saniyede 5000 işlem

⁶⁶ Seçkin Gültan, “ Toplumsal Açından Bilgi ve İletişim Çağı” , <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/61.doc> , (11. 10. 2006)

⁶⁷ Haluk Aklan, Zeki Şimşek, “ İnternet ve Yönetime Katılım: Potansiyel ve Olasılıklara İlişkin Bir Değerlendirme” , **Türk İdare Dergisi**, Cilt: 70, Sayı: 418, Mart 1998 , s. 173

⁶⁸ Mahmut Bilen, Cahit Şanver, “ Genişleyen Devletin Bunalımı ve E- Devlet” , **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit. Mayıs 2002, s. 101

yapan bu makine yerini günümüzde saniyede 400 milyonun üzerinde işlem yapan kitap büyüklüğündeki bilgisayarlara bıraktı. Saniyede bir sayfadan az bilgi taşıyan bakır teller, bugün saniyede 100 binlerce sayfayı fiber kablolarla taşıyabilmektedir. Bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki bu gelişim, çalışma şeklinden, sunulan hizmete kadar tüm süreçleri etkisi altına almaktadır.

Bilişim toplumu, ekonomik ve sosyal yaşamın merkezinde bilgi ve iletişim teknolojilerini barındırmaktadır. Artık bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim ve kişi başına kullanım oranı, ülkelerin gelişmişliğinin ölçütü olarak görülmektedir.⁶⁹

İnternet, 1990' lı yılların başından beri sosyal bir olgu haline gelmesiyle genel olarak sosyal bilim, özel olarak da iletişim araştırmacılarının dikkatini çekti. Kullanıcıların giderek artması karşısında araştırmacılar giderek bu kitle iletişim ortamına eğilmeye başladılar. Ancak bu ortamdaki iletişim değil ve bu durum, araştırmacıları kavramları yeniden düşünmeye ve tanımlamaya sevk ederek ve hem “ kitle” hem de “ ortam” kavramlarını internet bağlamında yeniden gözden geçirmek zorunda bıraktı.⁷⁰ Bu kavram kendiliğinden ortaya çıkmamış zaman içinde giderek artan ihtiyaçların yarattığı ve bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla ayakta duracak olan devlet anlayışı çerçevesinde oluşmuştur. Bu anlayış, kamu kurumlarının birbirleriyle, iş sahiplerinin devlet ile ve vatandaşların devletle olan ilişkilerinden yepyeni açılımlar sağlamış ve sağlamaya da devam etmektedir.⁷¹

Diğer kitle iletişim araçlarının bir bileşkesi olan internet alternatif ve devrimsel bir kitle iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Radyo, TV, gazete gibi iletişim araçlarının tek yönlü bilgi akışı sağlamalarına karşılık, internet düşünsel etkileşime açık, iletişimi etkileşime çeviren bir açık kanal oluşturmaktadır. Yönetime katılımın önünde bir karşılıklı etkileşim ve fikir sunum süreci olduğu dikkate alınacak olursa, internetin en çok etkilediği ve/ ve ya

---

⁶⁹ **Kalkınma Planlamasında Bilgi Yönetimi ve Devlet Planlama Teşkilatı İçin Kurumsal Bilgi Politikası Modeli**, DPT Yönetim Bilgi Merkezi Dairesi Başkanlığı, Ankara, Temmuz 2005, s. 10

⁷⁰ Ümit Atabek, “ internet ve Sosyal Bilimlerde Metodoloji” , **Amma İdaresi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 1, Mart 2001, s.52

⁷¹ Murat İnce, **Elektronik Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar**, DPT Yayını, Mayıs, 2001, s.12

değişime uğratacağı alanlardan birinin yönetime katılım olacağı yadsımasız bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷² kamu yönetiminde bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanılması, yönetim açısından daha düşük bir maliyet ve yurttaşlara yönelik daha kaliteli bir hizmet ile sürdürülebilir bir kaynak yönetimini sağlarken, yurttaşlar açısından da daha az “ yurttaşlık maliyeti” (zaman. erk, para), daha yüksek memnuniyet, daha etkin katılım ve daha fazla güven anlamına gelmektedir.⁷³

Bilgi, geleneksel faktörlerin yanı sıra üretimin en temel girdisi haline gelmiştir. Dünya ekonomisindeki küreselleşme ile bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda, bilginin; üretilmesi, işlenmesi, erişilmesi, paylaşılması ve kullanılması, giderek uluslararası rekabetin ve sosyo-ekonomik gelişmenin itici gücü olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri ve gelişen küresel ekonomi, ülkelerin gelişme ve uluslararası rekabet yarışında büyük fırsatlar sunmakla beraber yeni tehditleri de beraberinde getirmiştir. Bilgiyi üreten, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin olarak kullanan ülkeler, sağladıkları verimlilik artışıyla uluslararası rekabet avantajı kazanmaktadır. Küresel rekabet koşullarında bu araçtan etkin olarak yararlanamayan ülkeler ise yarışın dışında kalma tehdidiyle karşılaşmaktadır.⁷⁴

Bilgi ve iletişim teknolojisi projelerinin hazırlanmasında, diğer yatırım projelerinden farklı olarak teknolojinin hızlı gelişimi karşısında ortaya çıkan güncel ve doğru kriterlerin belirlenmesinde yaşanan zorluklar kaynakların etkin kullanımı konusunu daha kritik konuma getirmektedir. Dünya örnekleri, BİT yatırımlarının gerçekçi analizler yerine teknolojiye hızlı değişimlere uyumun ve teknolojiye yatırımın her koşulda fayda sağlayacağı varsayımıyla yürütülmesi, bu projelerin yüzde 80’ in üzerinde bir kısmının tamamlanma

---

⁷² Atabek, a. g. k. , s. 174

⁷³ Arif Özsağır, “ E- devlet Yatırımlarının Geri Dönüşümü ve Ekonomik Büyümeye Etkisi” , **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit, Mayıs 2003, s. 567

⁷⁴ **E Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı**, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, s, 2- 3

süresi, maliyet veya beklenen fayda açısından başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açtığını göstermektedir.⁷⁵

Bilgi toplumuna dönüşüm, sadece ekonominin geleneksel mekanizmalarını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel değişimi de bünyesinde barındıran bütüncül bir olguyu içermektedir. Sosyal ve kültürel yaşam, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlarla zenginleşmekte, kültürel etkileşim artmakta ve sosyal yaşamı ilgilendiren kararların alınmasında bireysel katkıların önemi ve rolü daha da belirginleşmektedir. Bu kapsamda; sosyal altyapının temel taşları olan eğitim, sağlık ve kültür alanlarında bilgi toplumunun gerekleri yerine getirilecek, dönüşümün etkinliğini artırmaya yönelik tedbirler alınacak ve kazanılacak ekonomik faydaların sosyal yaşama etkin bir şekilde yansıtılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır. Yaşam boyu eğitim imkanları sosyal ve kültürel gelişimin aracı olarak değerlendirilecek, gereken altyapı ve fırsatlar toplumun tüm kesimlerine açık olacaktır.

Bilgi toplumu olabilmenin en önemli koşulu, eğitim ve gerekli insan kaynağının planlanması ve yetiştirilmesidir. Bu kapsamda; öncelikle öğretmenler ve geleceğin insan kaynaklarını oluşturacak eğitim çağındaki gençlerin, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanan bireyler olarak yetiştirilmesi amacıyla eğitim alanında gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bunun yanı sıra, toplumun tüm kesimlerinin, yaşam boyu eğitim yaklaşımı çerçevesinde bilgi toplumunun gerekli kıldığı yeteneklere kavuşturulması sağlanacaktır. Bilgi ekonomisinin gerektirdiği meslek sınıflarında üretime odaklı yeterli sayıda ve yetkinlikte işgücünün yetiştirilmesine özel önem verilecektir.⁷⁶

3. 2. Demokrasi ve İnternet İlişkisi

Bazı yazarlara göre “ demokrasi” kavramı teknolojik gelişmelerin kavram üzerindeki etkisi nedeniyle yeniden tanımlanmalıdır. Bu görüşe göre mevcut paradigma – halkın parlamenter ve ya yerel meclis üyeleri tarafından

---

⁷⁵ Robert Schware, “ Seminar On E- Governence: from Successful Pilot To Sustainable Implementation” , Bangalore, Hindistan, Kasım 2004, ‘ den nakleden DPT, **Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzu**, Ankara, Temmuz 2005, s. 1

⁷⁶ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, a. g. k. , s. 8

temsil edilmesi- bir ehvenişer seçimden ibarettir. Mevcut demokratik düzenlemelerin en zayıf tarafı, millet vekillerinin kamu menfaati perdesi altında partizan çıkarları tercih etmeleri ve seçmenler için neyin daha faydalı olacağını belirleme tekeli kendilerinde görmeleri ve parti taleplerine seçmen taleplerinden daha duyarlı olmalarıdır. Demokrasi kavramının tanınmış teorisyenlerinden Robert Dahl, temsili demokrasiyi “ asıl olması gerekenin yerine konan kusurlu bir kopya” olarak tanımlamıştır. Temsili demokrasiye bütün vatandaşların kolektif karar alma sürecine katılmalarının fiilen mümkün olmaması yüzünden başvurulmuştur.

Bilişim Teknolojilerinin kamuoyu yoklaması, on- line referandum, tele konferans, dijital şehirler ve tartışma grupları gibi imkanları sunması temsili demokrasinin meşruiyetini tartışılır hale getirmiştir.

1990’ ın elektronik sıçraması demokrasi mekanizmasının mevcut- buhar makinesi aşaması- nda kalamayacağını ortaya koymuştur. Demokrasinin uygulamada karşılaştığı darboğazlara ve tıkanmalara karşı internetin etkin bir araç olarak kullanılabilmesi iddia edilmektedir.⁷⁷

Bilgi teknolojilerinin adem- i merkezileştirme ve demokratikleşme potansiyeli nedeniyle geleceğe iyimser bakanlar vardır. Bu kişiler, bilgi teknolojilerinin yönetimden ticari işletmelere, eğitiminde sağlığa hayatın her alanını zenginleştireceğine, kolaylaştıracağına ve geliştireceğine inanmaktadırlar. Küresel bilgi ağlarının artan gücü ve etkinliği de bu inançlarını desteklemektedir. Diğer bir grup ise bilgi teknolojileri konusunda daha kuşkucu ve hatta kötümserdir.⁷⁸

3. 3. Tele-Demokrasiden Elektronik Demokrasiye

Demokratik yönetim kavramının tarihsel yolculuğunu inceleyen Hagen, elektronik demokrasinin üç farklı şekline işaret ediyor: Tele-demokrasi, siber-demokrasi ve elektronik demokratikleşme. Bu gelişim süreci tarihsel olarak da birbirini önceleyen teknolojik gelişmelerin bir ürünü olarak karşımıza çıkıyor.

⁷⁷ A. Ramazan Altınok, “ İnternet, Demokrasi ve Devlet” , **Türk İdare Dergisi**, yıl: 73, sayı: 433, Aralık 2001, s. 138- 139

⁷⁸ Mete Yıldız, “ Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı İnternet: ABD’ de v Türkiye’ de Elektronik Kamu Bilgi Ağları” , **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, cilt: 8, sayı: 4, Ekim, s. 24

Hagen' e göre elektronik demokrasi kavramının en eskisi tele-demokrasi olup, ABD örneğinde kablolu televizyonun yaygınlaşmaya başladığı 1970-80'li yıllardaki tartışmalarının kaynağında bu kavram vardır. 1990'ların başında ABD başkan adayı Ross Perrot'un popülist kampanya platformunun bir parçası olarak televizyon üzerinden elektronik kent toplantılarını yapması, tele-demokrasi kavramını medyanın, politikacıların ve sosyal bilimcilerin gündemine yerleştirmiştir. Ancak tahmin edilebileceği gibi, televizyonların kanal frekans düzenlemeleri üzerinde hükümetin, kanal içeriklerinin belirlenmesi üzerinde de sermayenin geniş çapta belirleyiciliği söz konusu olmuştur. İletişim ve katılım süreçlerinde deformasyona, enformasyon da dezenformasyona yol açabilecek bir durum karşısında Barber' in önerisi yurttaş iletişim kooperatifleridir. Yurttaş İletişim Kooperatiflerinin koruması altında, yurttaş eğitimi sağlamak üzere, herkesin eşit şekilde bilgiye ulaşabileceği bir yurttaş videoteks servisinin kurulmasını önermektedir. Bilgisayar ağlarının yaygınlaşması, internet kullanıcılarının sayılarının artışı yeni bir kavramı, siber-demokrasi kavramını şekillendirmiştir. Elektronik demokrasinin ikinci aşaması olarak değerlendirebileceğimiz siber-demokrasi, sanal uzamda oluşacak(gerçek hayata da taşınacak) cemaatler aracılığıyla bu alanın demokratik bir kurgusunu ifade eder. İletişimsel ve siyasal yapılardan oluşan siber-demokrasinin hem liberal, hem muhafazakâr taraftarları onun baş düşmanının merkezîyetçilik olduğu konusunda hem fikirlerdir.⁷⁹

Elektronik demokratikleşme; tele-demokrasi ve siber-demokrasi kavramlarından farklı olarak doğrudan demokrasi modelini kurmayı değil, temsili demokrasiyi güçlendirmeyi ifade eder. Bilgisayar destekli iletişim aracılığıyla yurttaş katılımı ve demokrasinin yaygınlaştırılması potansiyelini taşır. Söz konusu demokrasi büyük ölçüde demokrasiyi zenginleştirme yeteneğinden kaynaklanır. Bu noktada, elektronik demokrasi kavramıyla elektronik demokratikleşmenin bir parça birbirinden ayrılması gerekir. Elektronik demokratikleşme kamu ve seçilmiş temsilcileri arasında yeni ve alternatif iletişim-enformasyon kanallarının yaratılmasını hedefler. Elektronik demokrasi ise, seçimleri, siyasal partileri, oy

---

⁷⁹ Michael Hagen, A Typology of Electronic Democracy, University of Giessen, www.uni-giessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_en.htm, (15. 01. 2006)

vermeyi, kamuoyu araştırmalarını, temsilcilerle temsil ettikleri arasındaki iletişimi, kamuya açık yerlerdeki bilgisayarlar aracılığıyla kamusal bilgiye ulaşım kolaylığını, elektronik devleti, karar alma süreçlerine elektronik ortamda katılımı sağlayan faaliyetler yelpazesini içerir. Tüm yelpaze dâhilinde yurttaş katılımı ve demokratik değerlerin elektronik olarak değişimini sağlayacak altyapının adıdır.⁸⁰

3.4. Farklı Demokrasi Tipleri ve Elektronik Demokrasi

Elektronik demokrasi kavramının kullanımını aklıa “ yeni bir demokrasi tipi mi doğuyor? ” sorusunu getiriyor. Bu soruya açıklık getirebilmek için iletişim teknolojileri bağlamında demokrasi tiplerini ayıran Jan van Dijk’ in çalışmasından yararlanmak gerekir. Dijk demokrasinin beş tipini/modelini ayırt eder:

İlki hukuki (legalist) demokrasidir. Bireysel zgrlk, konuşma özgürlüğü, çoğunluk yönetimi, özel mülkiyet haklarını kapsayan liberalizm ideolojisi etrafından şekillenen bu demokrasilerde bilgisayar yönelimli iletişimin amacı siyasal sistemin daha şeffaf olmasını ve daha fazla bilginin paylaşılmasını sağlamaktır.

“ Rekabetçi (Temsili) Demokrasi” olarak isimlendirilen ikinci modelde politika, seçmen desteğini sağlamak için partiler ve liderler arasındaki bir rekabet süreci olarak görülür. Bu süreçte bilgisayar yönelimli iletişim hedef kitleye mesajların iletilmesi amacına hizmet etmektedir.

nc model olan “ plebisiter demokrasi” de siyasal kararların alınması referandum vb. yollarla seçmenlere, halka bırakılmıştır. Yöneten kesim demos veya ortaklaşa halktır. Bilgisayar destekli iletişim sistemleri Plebisiter demokrasilerde telefon, televizyon veya bilgisayar ağları yoluyla oy verme veya kamuoyu araştırmaları yapma amacına uygun bir ereve sunabilmektedir.

Dördüncüsü “ oğulcu (plüralist) demokrasi” dir. Bu model, devlet ile yurttaşlar arasında aracılık rolü üstlenen sivil toplum kuruluşlarına dayanır. Demokrasi oğunluk oyuyla yönetimden çok, azınlıkların değişken koalisyonu

---

⁸⁰ Tosun, a.g.k. , s. 426

olarak görülür. Bilgisayar destekli iletişim sistemleri elektronik posta, tartışma listeleri aracılığıyla grup kararları desteklenen sistemler olarak görülür.

Beşinci model yurttaşlık kavramını merkez alan “ katılımcı demokrasi”dir ve topluluğun aktif üyeleri olarak eğitilmiş yurttaşlara dayanır. Kamusal alan eğitim ve tartışmalarla yaratılır. Dolayısıyla, bilgisayar destekli iletişim sistemleri bu model için yurttaşın eğitiminde, aktif katılımın sağlanmasında oldukça uygun araçlardır. İnternet üzerinde oluşacak sanal cemaatler kamusal alandaki siberuzaydaki yeri biçimleri olarak karşımıza çıkar. Ayrıca, yeni iletişim teknolojileri yurttaş katılımını arttıran demokratik eğitimi yayma, enformasyona ulaşımı kolaylaştırma, tartışmalara katılım için platform oluşturma işlevini yerine getirerek, katılımcı demokrasiyi güçlendirir.⁸¹

Teknolojinin tanıdığı imkanlar çerçevesinde elektronik demokrasi son tahlilde katılımcı bir demokrasi modeli olarak tanımlanabilir.

Fuchs klasik “ demokrasi” kavrayışının içinde barındırdığı demos ve kratos unsurlarını ayırmakta ve teknolojik olarak kolaylaştırılmış referandumlar aracılığıyla yurttaşların yönetime kapsamlı ve sürekli katılımlarını sağlanmasını kratos’ un bir unsuru, sanal kamusal alanlarda yurttaşlar arasında interaktif iletişim aracılığıyla yurttaşlığın müzakereci temelde kurulmasını demos’ un bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Elektronik demokrasinin önemi bu iki unsurun yeniden hayat bulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Enformasyon çağının ürünü olarak kabul edebileceğimiz elektronik demokrasinin yurttaşlık anlayışı radikal demokrasi ilkeleri çerçevesine otururken, baskın demokratik, sanal ve gerçek eylemlerdir, siyasal alanla toplumsal alan arasındaki temel aracı yapılar elektronik ağbağlar ve sanal cemaatlerdir.⁸²

Elektronik demokrasinin yeni bir demokrasi modeli/tip olmaktan çok, herhangi bir demokrasi modeli içinde, demokratik politikanın amaçlarına hizmet edecek bir sistem olarak yönetim modelini etkileyebileceği söylenebilir.

---

⁸¹ Gülgün Erdoğan Tosun, “ Elektronik Demokrasi” , **Çağdaş Kamu Yönetimi II**, Editörler: Muhittin Acar, Hüseyin Özgür, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.423

⁸² Hoff, J; K. Lörge ve L. Torpe (2003), “ The State We Are in: E-Democracy in Denmark” , Information Politiy: The Internotioanal Journal of Government And Democracy in the Information Age, 8(1- 2) , s. 49- 66’ dan nakleden, Tosun, a.g.k. , s, 424

Dijitalleşmeyi yeni . Bir çağın başlangıcı olarak alırsak, bu çağın kendinden önceki çağın(endüstriyel çağın) demokrasi, politika, yurttaşlık ve devlet kavramlarında biçimsel olarak değil belki ama, içeriksel olarak bir dönüşüme yol açabilecektir.⁸³

3.5. E- Demokrasi

Bilgi ve iletişim teknolojileri giderek artan bir oranda hayatımıza etki etmekte; bu gelişmelerin yansımaları kendilerini ekonomide (e- ticaret), siyasette (e- demokrasi), toplumsal hayatta(sanal topluluklar), akademik alanlarda(internet ortamında akademik tartışma ve çalışma grupları) ve yönetsel alanda(e- devlet) göstermektedir. İnternet gerek içinde barındırdığı bilgi ve iletişim olanakları, gerekse ağ yapısından kaynaklanan zengin iletişim, adem-i merkezileştirme, şeffaflaştırma ve hesap sorma ve verme aracı olma potansiyeli ile kamu yönetimi alanı açısından parlak bir gelecek vadeden bir teknolojidir.⁸⁴

İnsanlık tarihine damgasını vuran tarım çağı, sanayi çağı, bilgi çağı dönemlerinin, dönemsel özelliklerini taşıyan hakim değerler olagelmıştır. Tarım toplumunda hakim değer din idi. Günlük hayat dini kurallara göre tanzim edilir, devletler dini esaslara göre yönetilirdi. Sanayi toplumunda ise hakim değer milliyetçilikti. Milliyetçilik, çok uluslu devletlerin bölünmesi sonucunu da doğurmuştur. Günümüzde yaşadığımız bilgi çağında ise hakim değer tarım toplumundaki din ve sanayi toplumundaki milliyetçiliği de dahil her fikri ve ideolojiyi barındıran demokrasidir. Eskiden sadece seçme ve seçilme hakkı olarak algılanan demokratik katılım, günümüzde yönetimin bütün süreçlerine katılarak, görüşlerini- araçlı ya da araçsız- yönetim birimlerine iletmek şeklinde anlaşılmaktadır. Her şeyin hızla geliştiği ve değiştiği dünyamızda söz konusu anlayış bile yeterli görülmemektedir. Ayrıca, insanlar sadece mensubu buldukları örgütlere değil daha başka birçok konuda çeşitli düşüncelere ve haklara sahiptirler. Günümüzde demokrasi fikri azınlık haklarını da en üst

---

⁸³ Hollanda kent politikası ve etnik azınlıkların entegrasyonu bakanlığı tarafından Hollanda parlamentosu' nda sunulan memorandum için bakınız. Cotract with the future: A Vision on The Electronic Relationship Between Government and Citizen, No 8, 199 Mayıs 2000, www.ieg.ibm.com/pdf/future.pdf, (15. 02. 2006)

⁸⁴ Mete Yıldız, “ Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler” , **Amme İdare Dergisi**, cilt: 35, sayı: 2, Haziran 2002, s. 77

düzyeyde dikkate almakta, hatta tek tek birey haklarının önemini savunmaktadır. Bunun için günümüzde yönetim değil yönetiştim ön plandadır. Bütün bunları, daha verimli, etkili, kaliteli, ucuz, kesin ve hızlı bir biçimde yapabilmek mümkündür. Çünkü artık internet ve modern telekomünikasyon kullanılarak daha katılımcı, daha doğrudan ve şeffaf devlet anlayışı gerçekleştirilebilir.⁸⁵

Hala endüstri çağının örgütsel biçimleri ve siyasal stratejileri üzerinde temellenen siyasal sistemler, bilişim çağının paradigma değişimine ayak uyduramamış ve atıl hale gelmiştir. Castells' e göre, demokrasi krizinin asıl kaynağı da bu durumdur. Demokrasi krizi ve demokrasinin daha katılımcı bir temelde yeniden inşasına yönelik talepler, tam da bu yüzden, hızla yaygınlaşan elektronik medyanın kullanımıyla bir biçimde bağlantılanmış ve “ e- demokrasi” (ya da diğer yaygın kullanımıyla” dijital demokrasi” , “ çevirim içi demokrasi” , “ siber demokrasi” vb.) söylemleri bu bağlamda gelişmeye başlamıştır.⁸⁶

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, özellikle de internetin yaygınlaşması, medya ile demokrasi arasında varolduğu düşünülen bağlantı konusunu yeniden gündeme getirmiş, internetin doğasını oluşturan gayri merkezietçi yapı ve etkileşim boyutunun katılımcı demokrasi bakımından sunduğu imkanlar tartışılmaya başlanmıştır.

Bu imkanlar, “ ağların ağı” olarak internetin karakteristik özelliklerinden, yani temel yapısını oluşturan “ ağ mantığının” getirdiği “ küresel” , “ gayri merkezi” , “ açık” , “sınırsız” , “ etkileşimli” , “ kullanıcı- denetimli” ve “altyapıdan-bağımsız” niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Sahip olduğu bu nitelikler, internetin, gazete, radyo, televizyon gibi tek taraflı iletişime izin veren kitle iletişim araçlarına kıyasla daha demokratik olduğu fikri kısa sürede çekicilik kazanmıştır.⁸⁷ Sürekli bağlantı sayesinde internet güçlü bir alternatif iletişim ortamı olarak önemli bir demokratik potansiyele sahiptir. Özellikle totaliter rejimlerde meydana gelen insan hakları ihlalleri, baskıcı uygulamalar, diğer kitle iletişim araçları kadar kolay denetlenemeyen internet sayesinde geniş kitlelere

---

⁸⁵ Hakan Yıldırım, Volkan Kaplan, Tuncay Çakmak, Cem Cihangir Üstün, **Her Şeyi e- Leştirdik**, Başkent Klişe Matbaacılık Reprodüksiyon, Ankara 2003, s. 107- 111

⁸⁶ Uçkan, a.g.e., s.26

⁸⁷ Uçkan, a.g.e., s.27

ulaşabilmekte, böylece hükümetler üzerinde ulusal ve uluslar arası boyutta kamuoyu baskısı kurulabilmektedir.⁸⁸

Elektronik ortam, etkileşimli yapısı sayesinde yurttaşlar ve yönetsel süreçler arasındaki ilişkiyi etkinleştirme imkanı sunmaktadır. Bir demokratik diyalog ortamı olarak ortaya çıkan bu etkileşim, eğer yeterince yurttaş kapsayabilirse, gerçek bir erişim ve katılım platformuna dönüşebilir ve yönetsel birimlerin hesap verebilirlik ve sorumluluk düzeyleri üzerinde olumlu etkiye bulunabilir. Son dönemde elektronik ortam, demokratikleştirici imkanlarından çok, şimdiye dek hiç olmadığı kadar kapsamlı bir “ gözetim toplumu” nun yaratılmasındaki işlevleriyle anılmaktadır.⁸⁹

E- demokrasi perspektifiyle donatılmış bir e- devlet anlayışı, “ her bir yurttaş demokratik sürece katılması için güçlendirilmiş fırsatlar sunmak” ve “ hükümetin temsil ettiği halkın görüş, bilgi ve deneyimlerine ulaşması” en iyi yol olarak sunulmaktadır.⁹⁰

E-demokrasiyi gelecek planı içine almak için öncelikle bu kavramı tanımlamak gerekiyor. Aström'ün sınıflaması kavramı netleştirmek için yararlıdır. Aström çevrim-içi demokrasiyi üçe ayırıyor: çabuk demokrasi; güçlü demokrasi; ve ince demokrasi.⁹¹

Çabuk demokrasi yaklaşımı yurttaşların politik karar olma sürecine direk katılması temel fikrine dayanıyor. Özellikle internet tabanlı e-oylama teknolojilerine dayanan bu yaklaşım, bölgesel ölçekten ülke ölçeğine kadar tüm kararların internet ortamında oylanarak alınmasını öneriyor. Başka bir deyişle internet'in bir siber agoraya dönüştürülmesi amaçlanıyor.

Güçlü demokrasi yaklaşımı ise kararların oluşturulma sürecinin karar alma sürecinden daha önemli olduğu temel görüşünden hareket ediyor. Bu yaklaşımda internet, kararların oluşturulması için bir tartışma ortamı olarak kabul ediliyor. Dolayısıyla güçlü demokrasi çabuk demokrasinin tersine karar alma

---

⁸⁸ Uçkan, a.g.e., s.33

⁸⁹ Uçkan, a.g.e., s.34

⁹⁰ Uçkan, a.g.e., s.38

⁹¹ <http://e-dergi.emo.org.tr/index.php?yazi=10&y=2002&s=1> , (14.06.2006)

sürecini yavaşlatıyor ve kararlar üzerinde daha çok ve daha geniş kesimlerce tartışarak daha doğru kararların oluşturulmasını amaçlıyor.

İnce demokrasi yaklaşımı ise karar oluşturma ve karar alma süreçlerinin temsili demokrasi yerine internetten yapılması fikrine karşı. Bu yaklaşımda yurttaş internet üzerinden devlet ile ilgili servis alan bir müşteri gibi düşünülüyor. Bu bağlamda internet seçimden önce adayların hedeflerini tanıttıkları, seçimden sonra ise hizmetlerin hedefe dönük ve daha verimli olması için kullanılan bir araç olarak düşünülüyor.

3.6. Elektronik Kamu Bilgi Ağları

Elektronik Kamu Bilgi Ağları (EKBA), ana hatlarıyla, yerel yönetimin, daha demokratik, kolay ulaşılabilir ve şeffaf olmasını açıklamaktadır. İnternet üzerinde, bu kanal aracılığıyla, mümkün olduğunca çok sayıda vatandaşın yerel yönetim bilgilerine ve çalışanlarına doğrudan ulaşmaları istenmektedir. Bu vatandaşların istek, şikayet ve önerilerini ilgili görevlilere telefon, faks ve posta gibi araçlar dışında özellikle elektronik posta yoluyla birebir iletmeleri hedeflenmiştir. EKBA' nın vatandaşlara sunduğu bilgi ve hizmetler çok geniş bir yelpaze oluşturmaktadır.⁹²

ABD' de ve diğer gelişmiş ülkelerde EKBA, beş temel alanda hizmet vermektedir. İlk alan, yönetsel ve gündelik bilgileri vatandaşa iletmektir. Yasal düzenlemeleri, ulaşım ve hava durumunu, kiralık ve iş ilanlarını, yerel radyo ve TV' lerin programlarını, yakın çevrede düzenlenen kültür, sanat, eğlence ve spor olaylarının içeriklerini internet ortamına koyarak vatandaşlara duyurmak bu işleve örnektir. İkinci alan, vatandaşların kamu hizmetlerini internet üzerinde elektronik olarak alabilecekleri interaktif hizmetlerdir. Üçüncü alan, ilk alan ile, yani yönetsel bilgilerin halka iletilmesi ile doğrudan bağlantılı olan, EKBA' nın halkla ilişkiler işlevi ve bunun yarattığı şeffaf yönetim olanağıdır. Dördüncü alan demokratik uygulamaların EKBA' nın yarattığı şeffaflık ile teşvik edilmesi ve desteklenmesidir.

---

⁹² Mete Yıldız, “ Yerel Yönetimde Yeni Bir katılım”
<http://www.edevletmodeli.org/eDevletMerkezi/web/gozlem.aspx?sayfaNo=96>, (04. 12. 2006)

Yerel seçimlerin, çeşitli konularındaki yerel halk oylamalarının ve sonuçlarının EKBA ortamında takip edilmesi böyle bir işlevin örneğidir. Beşinci ve son işlev ise EKBA' nın yerel ticareti ve sanayiye teşvik etme işlevidir. EKBA tüm bu işlevleri ile hem vatandaş- yerel yönetim arasındaki, hem de vatandaşların kendi aralarındaki iletişimi en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir.⁹³

---

⁹³ Yıldız, “ Yerel Yönetimde...”, s. 146- 147

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

E- DEMOKRASİNİN UYGULAMA ALANLARI

E- demokrasi devlet dışı siyasal aktörlerin ister doğrudan siyasal kararları etkilemeye yönelik isterse kamuoyunu etkilemek yönünde olsun, daha çok klasik kamu yönetimi dışında bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır. Bunları kullanım alanlarına göre aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür.⁹⁴

- a. İnternet üzerinden yürütülen siyasal kampanyalar (online compaignig) ve siyasal parti faaliyetleri.
- b. İnternet ortamında yürütülen lobcilik faaliyetleri.
- c. Hükümet kuruluşlarının ve özellikle de temsili kurumların e- devlet uygulamaları.
- d. Kitle iletişim araçlarının internet siteleri ve özel sektörün desteklediği bedava e- mail imkanlarının sağladığı tartışma ortamları.
- e. İnternet tabanlı örgütlenen sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri.

4.1. Sanal Ortamda Siyasal Kampanyalar

Özellikle son on yılda başta ABD politikacıları olmak üzere bütün batılı ülkelerde internet, hem partilerce hem de adaylar tarafından kullanılan stratejik bir iletişim aracı haline gelmiştir. 1960' lardaki TV devrimi siyaseti toplumsallaştırmış, internetin yaygınlaşması da siyaseti kişiselleştirmiştir. Artık adaylar ve partiler kendi sempatanları ve seçmenleriyle hiçbir aracıya gerek kalmadan direkt olarak iletişim kurabilmekte, gündemdeki konular hakkındaki görüşlerini onlarla aracısız olarak paylaşabilmektedirler. Örneğin Japonya başbakanının internet adresinde iki milyon kayıtlı seçmen bulunmaktadır. Böylece interneti kullanarak bu hedef seçmen kitlesine kendi propagandasını yapabilmektedir.⁹⁵

Ayrıca e- oylama yoluyla da yurttaşların yerel, bölgesel, ulusal ve ulus üstü ölçeklerde, birçok farklı konuda, internete bağlı kamu sitelerine evlerinden ya

⁹⁴ Steve Clift, “ e- Demecracy E- Book” , 2000, Version 2.0, <http://www.Publicus.net>' den nakleden Birol Akgün, “ Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E- Demokrasi” , **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi** , Derleyen: M. Akif Çukurçayır, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 74

⁹⁵ Akgün, a.g.e., s.74

da bu amaç için geliştirilmiş kiosk tarzı terminallerden bağlanarak oy kullanabilmektedir.⁹⁶ Bir başka örnek de ABD' den. Meşhur Hollywood yıldızı Arnold Schwarzenegger' in kazandığı California seçiminde internet üzerinden online reklam ve e- seçim yoluyla kazandığına dair BBC televizyonunda haberler yer almıştır.⁹⁷

4.2. Sanal Ortamda Yürütülen Lobicilik Faaliyetleri

Lobiler ve çıkar grupları kendilerini ilgilendiren konularda siyasal karar mekanizmalarını etkilemeyi amaçlarlar. İnternet bir etkileme ve kamu oyu oluşturma aracı olarak bu gruplarca da yaygın olarak kullanılmaktadır. Toplumda seslerini duyurmak ve haklı olduklarını anlatmak amacıyla internette broşürler yayımlanmakta ve e- mail yoluyla sempatanlarıyla ya da muhataplarıyla iletişim kurmaktadır. Örneğin anti- küreselleşme taraftarları Paris ve Roma gibi şehirlerde süren ve binlerce kişinin katıldığı protesto gösterilerinin öncesinde bütün hazırlıklar internet üzerinden yapılmıştır.⁹⁸

4.3. Hükümet Kuruluşlarının ve Özellikle de Temsili Kurumların E-Devlet Uygulamaları

Hem yerel hem de ulusal yönetimler hiçbir dönemde olmadığı kadar bilgiyi halka ücretsiz sunmaktadırlar. Parlamentolar, belediye meclisleri ve diğer seçilmiş kurumlar görüşülen konuları, toplantı tutanaklarını ve alınan kararları internet ortamında vatandaşlara sunmaktadır. Ayrıca elektronik dilekçe ya da bazı konularda karar vermeden önce online toplantı ve tartışma yapma gibi yollara da başvurumaktadırlar.⁹⁹

Elektronik ortamda görsel- işitsel yayın yoluyla yerel ya da hükümet düzeyinde toplantıların gerçek zamanlı olarak yurttaşlar tarafından izlenebilmesi için sistemler geliştirilmiştir.

---

⁹⁶ Uçkan, a.g.e., s.39

⁹⁷ Zafer Yılmaz, “ Ahmet R. Alktnok ile E- Devlet Üzerine Söyleşi” , **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 33, Kış 2004, s. 222

⁹⁸ Akgün, a.g.e., s.75

⁹⁹ Akgün, a.g.e., s.76

Bu sistemlerin, özellikle encümen toplantıları gibi yerel yönetim düzeyinde, yurttaşların gerçek zamanlı katılımlarına ve görüş bildirmelerine imkan sağlayacak bir biçimde geliştirilmiş biçimleri de mevcuttur.¹⁰⁰

4.4. E- Mail İmkanlarının Sağladığı Tartışma Ortamları

TV kanalları ve büyük gazetelerin internet portalları vatandaşa günlük olayların ayrıntılarını sunmaktadır. Medya sayesinde vatandaşlar demokratik yaşamı da kolaylıkla izleyebilmektedir. Farklı yaklaşımlar ve zıt görüşler içeren alternatif haber kaynakları demokratik yaşamın hayat damarları gibidir. Öte yandan seçim zamanlarında adaylar internet ortamında interaktif olarak seçmenle yüz yüze gelmekte, görüşlerini halka doğrudan açıklayabilmektedirler. Ayrıca e-anketler aracılığıyla vatandaşın güncel konular hakkında ne düşündüğüne ilişkin siyasal makamlara bazı ipuçları vermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, medya da siyasal arenada tamamen tarafsız kalamadığı ve sermaye sahiplerinin siyasal eğilimlerine uygun yayınlar yaptığı gerekçesiyle eleştirilere uğramaktadır.¹⁰¹

4.5. İnternet Tabanlı Sivil Toplum Hareketleri

İnternet ortamının sağladığı iletişim kolaylığı ve ucuzluğu toplumsal sorunların interaktif biçimde tartışılmasını hem kolaylaştırmakta hem de özendirilmektedir. Bu konuda dünyada en bilinen örnekler Minnesota E-Demokrasi hareketi, İngiltere online Yurttaş Demokrasi Hareketi ve Malezya net girişimleridir. Kar amacı gütmeyen ve siyasal aktivistlerin gönüllü katkılarıyla yürütülen bu tür girişimler, hem vatandaşların kendi arasında hem de vatandaşlarla hükümet kuruluşları arasında güncel kamusal olayların tartışılmasına imkan vermektedir. Kamusal hayatı ilgilendiren önemli konularda yurttaşların protesto ve alternatif görüşlerini örgütleyebilecekleri, imza toplayarak hükümetler üzerinde baskı kurabilecekleri çevirim içi kampanyalar düzenlenebilmektedir.¹⁰²

---

¹⁰⁰ Uçkan, a.g.e., s.40

¹⁰¹ Akgün, a.g.e., s.77

¹⁰² Akgün, a.g.e., s.78

4. 6. E- Demokrasiye Eleştiriler

Bütün bu anlatılanlar ve yapılan çalışmalar sonucunda e-demokrasi konusunda çeşitli riskler ve sorunlar da belirlenmiştir:¹⁰³

- Yeterli güvenliğin olmaması durumunda, seçim ve benzeri işlemlerde manipülasyon tehlikesi
- Toplumun, haberdar olan ve olmayan şeklinde bölünmesi ve fırsat eşitliği ilkesinin zarar görmesi tehlikesi
- Suç örgütlerinin propaganda yapabilmesi tehlikesi ve özellikle de bunun genç kuşak üzerindeki etkileri
- Siyasal karar alma sürecinin birçok faktörün etkisi altında kalması sonucunda siyasete verilen önemin giderek azalması

Bazı düşünürler ve siyasetçiler E-Demokrasi konusuna kuşku ile yaklaşmaktadırlar. Bunlara göre, e-Devlet olarak adlandırılan bir dizi yeni düzenlemenin demokrasinin gelişmesine katkısı, örneğin televizyonun katkısından pek fazla olmayacaktır. Oysa, e-devletin, demokrasiye etkisi bakımından yansız bir olgu olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Yani e-devletin demokratik yaşama etkisini ülkenin siyasal yapısını ve İktidarını elinde bulunduran kişi, grup ve odakların niyetleri belirleyecektir. E-Devlet mekanizmaları ve araçları, demokrasinin genişletilmesi ve geliştirilmesi yönünde kullanılabilmesi gibi, tamamen aksi bir amaca da hizmet edebilir. Çünkü, e-Devlet, ülke yöneticilerine sağladığı büyük güçler sayesinde, olağanüstü yetkeli bir devlet yapısı kurulması riskini de taşımaktadır. Bu bakımdan, yurttaşların, siyaset bilimi kuramcılarının, bilişimcilerin ve tabii siyasetçilerin bilişim teknolojilerinin kamu yönetimine getirdiği ve getireceği kolaylıklar ve fırsatlar karşısında uyanık olmaları, bunların her iki yönde de kullanılabilmesini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.¹⁰⁴

¹⁰³ <http://www.abgs.gov.tr/dokuman/Berlin%20Konferansi.htm>, (01.06.2004)

¹⁰⁴ http://bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs-hukuk/Mar/att-0002/01-E_DEVLET_BA_LAMINDA_E_DEMOKRAS_.doc, (10.12.2004)

4. 6. 1. Dijital Bölünme

İnternetin getireceği bir çok yeniliğin yanında, diğer iletişim araçlarında olduğu gibi bazı sorunlu yönleri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki; internetin kullanılmasının önündeki pahalı bir teknolojiye dayanmasıdır. Buradaki en önemli sorun toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir kullanım kolaylığı ve ulaşılabilir bir maliyetle bu ürünlerin piyasaya sürülememesidir. İletişim teknolojilerinin tarihsel gelişimine bakıldığında bu tür bir dönemin hepsinde yaşandığı görülmektedir, dolayısıyla firmaların yüksek fiyatla sınırlı satımdan çok yaygınlaştırıcı bir Pazar fiyat stratejisi takip etmeleri önem kazanmaktadır.¹⁰⁵

İnternet bağlamında demokrasiyi ele alırken “ dijital bölünme” ya da “ dijital uçurum” kavramını da mutlaka ele almak gerekmektedir. Ülke nüfusunun internetten faydalanan ve faydalanamayan kesimlerini ifade eden bu kavram, internetin potansiyelinden tam olarak faydalanabilmek için mutlaka aşılması gereken bir handikaptır. Burada en önemli sorun toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir kullanım kolaylığı ve ulaşılabilir bir faaliyetle bu ürünlerin piyasaya sürülememesidir.¹⁰⁶

Nitekim Anderson¹⁰⁷ ve arkadaşları internetin zenginliğe dayalı bir kamusal forum yaratmakla toplumun zenginler ve dezavantajlılar şeklinde iki gruba ayrılmasını şiddetlendireceğini iddia etmişlerdir.¹⁰⁸

E- demokrasi hedefinin tam anlamıyla gerçekleşmesi, öncelikle bilişim ve iletişim teknolojilerinin demokratik bir toplum için zorunlu temsiliyet ölçütlerini karşılayacak bir tarzda, tüm topluma eşit ve adaletli bir biçimde yayılmasına bağlıdır. “ Dijital bölünme” olarak adlandırılan, bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimde eşitsiz dağılım, e- demokrasi idealinin hayata geçirilmesinin olduğu kadar, e- devlet mekanizmalarının da tam anlamıyla işlev görmesi için bu olay büyük bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

---

¹⁰⁵ Alkan, a. g. m. , s. 181

¹⁰⁶ Altınok, a. g. m. , s. 157

¹⁰⁷ Robert H. Anderson, Universal Access to e- mail: Feasibility and Societal Implications, California: RAND, 1995’ ten nakleden, Alkan, a. g. k. , s. 178

¹⁰⁸ Alkan, a. g. m. , s. 181

Dijital bölünme ve bunun sonucu olarak derinleşen eşitsizliğin önüne geçmeyi hedefleyen politikaların hayata geçirilmesi görevi, pazar güçleri ve sivil toplumun da işbirliği ile, hükümetlere düşmektedir. Hükümetlerin eylemleri birtakım anahtar tercihler üzerine odaklanmalıdır.¹⁰⁹

a) En korunmasız gruplar üzerinde odaklanarak, yeni teknolojilere erişim yaygınlaştırması için kamu desteği

b) Kamuyu ilgilendiren bilgiler başta olmak üzere, özellikle içerik, güvenlik ve mahremiyet konularında sektöre yönelik yasal düzenlemeler

c) Bilişim teknolojisinin örnek olacak bir tarzda kullanımı

d) Teknoloji evriminin güçlendirilmesi

e) Dijital girişimciliğin teşvik edilmesi.

Bu konuya Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye' nin dijital bölünmenin önüne geçilebilmesi için en önemli iki nokta, bilgisayar eğitimi ve altyapı sorunlarının çözülmesidir. E- dönüşüm için geniş bir bant internet bağlantısına ihtiyaç duyuluyor. Bunun internet bağlantısı için gerekli olan altyapının yaygınlaştırılabilmesinin ise ancak telekom sektörünün planladığı gibi liberalleşmesi ile olabileceği düşünülmektedir. Diğer konu ise şu an Türkiye' de evlerdeki bilgisayar penetrasyonu(2003 yılı sonu itibarıyla yaklaşık %6) çok düşük. E- dönüşüm için bu seviyeyi Avrupa ülkelerinin seviyesine (minimum %20) getirilmesi gerektiği vurgulanıyor. Bu amaçla da bilgisayarın faydaları ve kullanım şekillerinin insanlara öğretilmesi gerektiği üzerinde duruluyor. Telekom sektörünün liberalleşmesi ile kaliteli, ucuz ve katma değerli Telekom servisleri başlayacağı, bunun sonucunda da bilgisayar kullanımının artacağı ve yaygınlaşacağı iddia edilmektedir.¹¹⁰

Bilgi ve hizmetlerin web sayfası ve diğer alternatif kanallardan, kullanıcılar için tespit edilen arayüzlerin toplumun tüm fertleri tarafından kolay

---

¹⁰⁹ Uçkan, a.g.e., s.41

¹¹⁰ Ayşegül İldeniz, “ 2004’ te Eğitim, Eğitim, Eğitim” , **Dönüşen Türkiye 2004**, İnterpro Yayın Grubu, Aralık 2003, s. 78

kullanılabilecek ve kullanıcı tarafında gerekli olabilecek ek ticari yazılımları mümkün olan en alt seviyede tutacak şekilde sunumu hedeflenmektedir.

Bilgiye ve hizmetlere, yasal çerçevede hakkı olan herkesin erişebilmesi esastır. Kamu kurum ve kuruluşları sundukları hizmetlere erişimi sağlamak üzere dezavantajlı vatandaşların da ihtiyaçlarına uygun önlemleri almak konusunda sorumludur. Ayrıca, hizmetlerin sunumunda engelli ve dezavantajlı vatandaşlarımızın kolay kullanımını mümkün kılacak özel önlemler de alınmalıdır.¹¹¹

“Dijital uçurum” olarak adlandırılan, bilişim ve iletişim teknolojilerine erişimde eşitsiz dağılım, e-demokrasi idealinin hayata geçirilmesinin olduğu kadar, e-devlet mekanizmalarının tam anlamıyla işlev göstermesinin de önündeki en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu soruna etkili çözümler geliştirilmezse, hem e-devlet ile amaçlanan kamu yönetiminin hem de e-demokrasi idealinin, bir avuç “bilişim seçkini”nden başka kimseye faydası olmayacak adaletsiz bir durum yaratacağı ve demokrasi krizini derinleştireceği açıktır.¹¹²

4. 6 .2. Gözetleyici Devlet(Panoptican Hapishanesi, Big Brother)

Fransız düşünürü Michael Foucault bir eserinde Panoptican hapishanesinden bahseder. Hapishanenin Doğuşu adlı bu eserinde daire şeklinde olan, ortada yüksek bir gözetleme kulesinin olduğu ve dairenin etrafında da odalar ve hücreler bulunan bir hapishane söz konusudur. Kuledeki bekçi bütün hücreleri görebiliyor ancak hücredeki mahkumlar bekçiyi göremiyor. Böyle olunca da her an takip ediliyormuşsunuz, izleniyormuşsunuz gibi hissettiğinizden dolayı hiçbir zaman rahat hissedemiyorsunuz kendinizi. Panoptican hapishanesi bu.¹¹³ İspanyol kökenli ABD’ li yazar Manuel Castells ve onunla aynı görüşü paylaşanlar, bilgi teknolojilerinin insanları bir nevi Panoptican hapishanesine sokacağını savunuyorlar.

¹¹¹ **e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi**, Bilgi Toplumu Dairesi, DPT, Ağustos, 2005, s. 7

¹¹² E-devlet, E-yönetim ve Türkiye’ deki Durum Analizi” <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/60.doc>, (15. 12. 2006)

¹¹³ Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay) , İmge Yayınları, Ankara, 2000, s. 30

Bilgi ve enformasyon teknolojileri bir yandan katılımcılığın, demokrasinin ve vatandaşlık bilincinin yaygınlaştırılması gibi demokratik ideallere hizmet ederken, öte yandan gücün aşırı merkezileşmesine de yol açabileceği endişesi vurgulanmaktadır. Eğer vatandaş odaklı bir e- devlet anlayışı ortaya çıkartılamazsa bunun George Orwell' in big brother' ının da gerçekleşmesini mümkün kılabileceğini ileri sürenler vardır¹¹⁴. Çünkü kredi kartı ve ya cep telefonu olan herkes rahatlıkla takip edilebilirken iletişim teknolojilerinin daha da gelişmesiyle bu olay çok daha kolay bir hal almaktadır. Örneğin kredi kartınız hele bir de visa ise yaptığımız alışverişlerde çektiğiniz slip bilgileri anında ABD' deki visa merkezine ulaşmaktadır. Hangi tür yiyecekleri tercih ettiğiniz, hangi tür içkileri içtiğiniz ya da içki içip içmediğiniz ve daha bunun gibi birçok bilgi davranış bilimcileri tarafından analiz edilebilmektedir. Ya da sim kartı takılı değilken bile çalışan cep telefonunuzla sizi izlemek gayet mümkündür. Ya da yaptığımız konuşmalar direkt uydudan aktarıldığı için sizin konuşmalarınızı dünyanın herhangi bir yerinden dinlemek gayet kolay olmaktadır.

Böyle bir durumda bile bu denli kolay takip edilebiliyorken, internete ve iletişim teknolojilerinin geliştiği günümüzde internetten yapılacak olan her türlü faaliyete- ki bunlara e- demokrasi uygulamaları da dahil- nasıl güvenilebilir sorusu mantıkları rahatsız etmektedir.¹¹⁵

Bunun yanı sıra sadece devlet değil özel şahıslar ve ya kurumlar tarafından da kişisel bilgilere ulaşılma tehdidi de mevcuttur ve göz ardı edilmemesi gereken önemli bir sorun halindedir. Gerek ticari uygulamalarda gerekse kamu amaçlı uygulamalarda özellikle veri tabanına dayalı modellerde verilerin toplanması, saklanması, transferi ve kullanılması aşamalarında güvenlik en önemli sorundur. Yargı, güvenlik ve maliye ile ilgili bilgilerin üçüncü taraflar tehdidi altında olması devletin güvenilirliği açısından son derece sakıncalıdır. Kamu ile vatandaş, vatandaş ile şirket ve devlet ile diğer devletler arasındaki ilişkilerde de büyük ölçüde özellik ve gizlilik söz konusudur. Gerek ticari amaçlı gerekse de kamu amaçlı kullanımda ihtiyaçların sürekli değişmesi ve tehditlerin

---

¹¹⁴ Asım Balcı, “ E- Devlet: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, Fırsatlar ve Zorluklar” , **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk, Bayram Coşkun, Seçkin Yayınları, Konya, 2003, s. 276

¹¹⁵ Yılmaz, a. g. k. , s. 221

artması nedeniyle güvenlik stratejik öneme sahip kapsamlı bir konu haline gelmiştir.¹¹⁶

E-devlet ve e-demokrasi ile ilgili uygulamalar konusunda çok da iyimser olmayan Zittel' e göre, elektronik demokrasi gündemi katılımcı demokrasi paradigmasına candan bağlı değildir. Eldeki örnekler de göstermektedir ki, elektronik demokrasiyle ilgili birçok öneri büyük ölçüde liberal demokrasileri dönüştürme çabasına yöneliktir. Birçok örnekte siyasal katılım biçimlerinin kurgusal çerçevesi büyük ölçüde müzakere ve işbirliği maliyetlerini düşürmeye odaklanmıştır. Online oy verme düşüncesinde bu daha belirgindir. Zittel' in altını çizdiği bu nokta bizi, e-demokrasi uygulamalarının- en azından başlangıçta- katılımcılığı ve müzakereyi öne çıkaran demokrasi odaklı olmaktan çok, bilgi ve hizmet sunumunu içeren yönetim odaklı olduğunu düşündürmektedir. Son örneklerden biri yedi yıl önce Estonya Devlet Başkanı Lennart Meri' nin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu ile işbirliği içinde başlattığı “ Estonya’ yı enformasyon çağına taşımayı” amaçlayan Tiger Leap girişimidir. Bu proje kapsamında her okula kamusal kullanıma açık internet bağlantılı, resmi bilgi ve belgelere online olarak ulaşmayı sağlayan bilgisayarlar konuldu. Konuyla ilgili yayınlanan bir rapora göre, 6–74 yaş arasındaki Estonya nüfusunun %52’ si şu anda interneti kullanmaktadır. Estonyalıların yasa önerebildikleri kısaca TOM olarak bilinen Tana Otsustan Mina(bugün karar verdim) isimli bir web siteleri de bulunmaktadır.

Önerilen bir yasaya eğer yeterli yurttaş desteği gelirse öneri hükümet tarafından tartışılır. Son üç Estonya başkanının iletişim danışmanlığını yapan Tex Wertman tarafından yönetilmekte olan TOM, Estonya yasalarındaki birçok değişime öncülük etmiştir. Bunların ilki saatlerin ilkbaharda ileri, sonbaharda geri alınması önerisidir. Çizilen bu parlak çerçeveye rağmen, uygulamada Zittel' in kuşklarını destekleyecek veriler de vardır. Portal 6’ da kayıtlı 6000 kullanıcı bulunmasına rağmen, sürekli aktif üye sayısı 10–20 arasında değişmektedir.¹¹⁷

---

¹¹⁶ İbrahim Kırçova, **E- Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları**, İTO Yayınları, İstanbul, 2003, s. 68- 69

¹¹⁷ Tomas Zitel, “ Participatory Democracy and Political Participation” , Prepared for Presentation at the European Consortium of Political Research (ECPR) Joint Sessions of Workshops:

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’ DE E- DEMOKRASİ DENEYİMLERİ

5.1. Dünyada E- Demokrasi Deneyimleri

internetin siyasal alana etkisiyle ilgili olarak çeşitli görüşler bulunmaktadır. İki karşıt noktada olmak üzere oluşan bu görüşler mobilizasyon ve pekiştirme yaklaşımlarıdır. Mobilizasyon kuramcılarının görünüşe göre internetin yeni bir iletişim aracı olarak politik alana uzanan büyük etkileri bulunmaktadır. İnternetin bağlanırlık, interaktiflik ve hipermetinlik özellikleri bu aracı siyasal sürecin işleyişini uzun vadede de olsa yeninde sahiplendirme potansiyeline sahip kılacak kadar güçlü yapmaktadır. İnternet ve diğer yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı yönetenlerle yönetilenler arasındaki mesafenin daralması için fırsatlar doğururken, doğrudan demokrasiyi de güçlendirecektir. Bu kuramcılara göre internet farklı bir katılma biçimini temsil etmektedir ve siyasal partiler için çalışma, sosyal hareketleri örgütleme, siyasal adaylar için lobicilik faaliyeti yapma gibi geleneksel katılma faaliyetlerinden çeşitli noktalarda farklılaşmaktadır. İnternet vatandaş bağlılığının önündeki engelleri azaltıp, siyasal tartışma fırsatlarını, bilginin yayılmasını, grup etkileşimini genişletmektedir. Ayrıca, yeni yatay ve dikey iletişim biçimleriyle kamusal alandaki bilgiyi artırdığı için düşünmeyi zenginleştirmekte ve kolaylaştırmaktadır.

Konuyu ele alana bir başka kuramcı grubu da pekiştirme düşüncesinde olanlardır. İnternete dana temkinli yaklaşan pekiştirme kuramcılarına göre ; internet sosyal eşitsizliklerin ve siyasal katılmanın varolan örüntülerini kökten değiştirmese de güçlendirecektir. İnternet bu teknolojiye sahip olanlarla olamayanlar arasındaki uçurumu genişletmeye, mevcut durumu pekiştirmeye hizmet edecektir. İnternet siyasal açıdan ilgili olanlara yeni bilgi kaynakları sağlamakla birlikte, kendisine ulaşmadaki varolan eşitsiz durum dikkate alındığında, mobilizasyon kuramcıları tarafından savunulan demokratik katılma

---

‘Workshop 22: “ Bringing Citizens Back in- Participatory Democracy and Political Participation” , 28 March-2 April 2003, Edinburg, UK,1-31’den nakleden Tosun, a.g.k. , s. 427

yönelik dönüştürücü potansiyeline şüpheyle yaklaşmak gerektiğini savunmaktadırlar.¹¹⁸

5. 1. 1. Minessota Deneyimi

1994 yılında, başını Steve Clift' in çektiği, gerek hükümetten gerekse siyasi partilerden bağımsız olarak inanmış ve kendini bu amaca adanmış bir grup insanın oluşturduğu yurttaş hareketi “ Minessota E- Demokrasi” adıyla anılır. Bilişimci ağ çatılarından(network) yararlanarak Minessota’ da katılımcı demokrasiyi iyileştirmeyi ve özellikle yurttaşların seçimlere bilinçli katılımını yükseltmeyi amaçlayan bir sivil toplum faaliyetidir.

Başlangıçta, ABD Minessota eyaleti ile ilgili seçimlerde halkın katılımını artırmak, oy kullanımında bilinçli olunmasını sağlamak, ve bu suretle temsili demokrasiye daha iyi bir işlerlik kazandırmak amaçlanmış, daha sonra hareket eyalet çerçevesindeki faaliyetlerini çeşitlendirmekle kalmamış, federal(ulusal) politikalar konularına da el atmıştır. Minessota E- Demokrasi hareketinin en yeni faaliyetlerinden birisi Capitol Topics başlığı altında açılmış olan Federal Devlet ile ilgili konuların araştırılmasına ayrılmış olan e- posta listeleridir. Bu listeler milletvekilleri, senatörler, kamu uzmanları, ilgi grupları ve ilgili yurttaşların seçilmiş önemli politika konuları hakkında görüş alış verişinde bulunmalarına olanak vermektedir. Bu proje çerçevesinde Valilik ve Senatörlük adayları e- posta aracılığıyla görüşlerini açıklamak ve birbirleriyle tartışma imkanı elde etmektedirler.¹¹⁹

Eğitim, vergi reformu, seçimlerle ilgili finansman ve etik konuları, kişisel bilgilerin korunması (mahremiyet), ulaşım gibi konular bu günlerde bu listelerde tartışılmakta olan konuların başında gelmektedir. Daha sonra da, MN POLITICS adıyla bir e-posta tartışma formu açılmıştır.

Kongredeki, evde eğitime büyük engeller yaratacak olan bir yasa tasarısına karşı yürütülen bir kampanya ise ABD’ de görülen bir diğer örnektir. Evde eğitim savunucuları interneti kullanarak bu konuyla ilgilenen insanları saptadılar ve elektronik postayı başarılı bir şekilde kullanarak onları tasarıya uyan

¹¹⁸ Hasret Aktaş, **Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet**, tablet Kitabevi, Konya, 2004, s. 211

¹¹⁹ www.akparti.org.tr/halklailiskiler/dokuman/e-demokrasi.doc, (10. 04. 2006)

muhalefetlerini Kongre' ye iletmeye ikna ettiler. Bu konu üzerinde odaklanan ' ad hoc' grubu üyeleri Capitol Hill' i mektup ve telefon bombardımanına tuttular ve tasarımı geri çekirtmeyi başardılar.¹²⁰

Bilindiği gibi 2000 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerinde, oylama teknolojilerine yenilikler getirilmiş,

- Elle işaretlenen kağıt oy pusulaları
- Kollu oy verme makineleri
- Delikli kartlar
- Optik okuyucular;

gibi çeşitli sistemler bir arada kullanılmış ve böylece e- demokrasi süreci içersinde e- seçim gerçekleştirilmiştir. Fakat oy sayımı oldukça ihtilafli geçmiş, nihai sonucun alınmasında önemli gecikmeler yaşanmıştır.¹²¹

5. 1. 2. İngiltere' de E- Demokrasi Uygulamaları

İngiltere' de 1997 ilkbahar seçimlerinden önce yine ABD' deki gibi gönüllü kuruluşların oluşturduğu, hiçbir siyasi partiyle ilişkisi olmayan bir hareket başlatıldı. Avrupa Para Sistemi, bir kısım devlet hizmetlerinin internetle verilmesi gibi spesifik konulardaki tartışmalara ev sahipliği yapıldı ve bütün seçim süresince bütün partilerin katılımına açık bir tartışma platformu oluşturulmuştur. Buradan internetle konferans tekniği ile e- postayı kullanan bir ara yüz ortaya çıktı. Aralık 1997' de Görüşünü Bildir (Have Your Say) kampanyası ile katılımcılığın en iyi örneği oluşturulmuş oldu.

Şubat 1998' de Özgür Bilgilenme Yasasının (Freedom Of Information Act) ön hazırlığı için yapılan Beyaz Kitap çalışmasında geri bildirim yoluyla bu kanal önemli ölçüde katkıda bulundu.¹²²

---

¹²⁰ Bruce, Bimber, " İnternet ve siyasal Dönüşüm: Hızlandırılmış Çoğulculuk" , (Çev: Tuncay Birkan) , **Cogito Dergisi**, Yapı Kredi Yayınları, Kış 2002, s. 170- 171

¹²¹ www.akparti.org.tr/halklailiskiler/dokuman/e-demokrasi.doc, (10. 04. 2006)

¹²² Bimber, a.g.k. , s, 172

5. 1. 3. Malezya Net Deneyimi

İnternet kullanımının sınırlı olduğu durumlarda dahi bir e- posta listesinin ne kadar kapsamlı bir etki yaratabileceğini göstermesi açısından ilginç bir deneyim olan Malezya Net çalışması, önceleri bir e- posta listesi olarak başladı. Malezya’ da halen iktidarda ve muhalefette olan siyasi liderlerle aynı kuşaktan olan ve Malezya’ da yazılarının yayımlanma imkanı kalmayan, tanınmış ve sayılan sevilen bir yazar(Sang Kancil), Sydney’ de faaliyet gösteren Malezya asıllı bir kişinin sahip olduğu İnternet Servis Sağlayıcının ev sahipliğinde, toplam 800 aboneli bir e- posta listesine görüşlerini ve düşüncelerini yazmaya başlar. Bu 800 e- posta aboneli listede yer alan görüşleri, düşünceleri ülke içinde yaymışlardır. Bu bilgi paylaşımı o derece yaygınlaşmış ve etkili olmuştur ki çok geçmeden pek çok siyasetçi ve üst düzey bürokrat bu listedeki iddiaları karşılamak, durumlarını açıklamak zorunda kalmışlardır. Bu olay aynı zamanda internetin sınırlar aşırı etkisine de güzel bir örnek oluşturmaktadır.¹²³

5. 1. 4. İsveç Deneyimi

Bilindiği gibi e- demokrasinin olmazsa olmaz koşulu ülkede yaygın bir internet erişiminin sağlanmış olmasıdır. İsveç’ de “ Yerel Yönetimler Demokrasi Araştırma Komitesi” nin 2000 yılında izin verdiği istatistiklere göre, İsveç’ te 16-64 yaş dilimi arasındaki nüfusun % 80’ i evde, işte ve ya üniversiteler gibi kamusal ortamlarda, internet erişimine sahiptir. E- demokrasiye geçiş için ikinci önemli koşul, gerek halkın ve gerek seçilmiş görevlilerin demokratik katılımı önem veren bir kültüre sahip olmalarıdır. 2000 yılı Eylül, Aralık ve Mart aylarında yapılan yoklamalarda bunlardan % 22’sinin belediyelerin web sitelerine uğradıkları ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, belediyeler, şehir meclisleri ve bölge yönetimleri seçilmiş temsilcilerden ve bu amaç için atanmış görevlilerden meydana gelen gruplar oluşturmuşlar, pek çok politikacı da bireysel girişimleri ile halkla karşı karşıya gelebilecekleri tartışma forumları açmışlardır.

Bu forumlar bazen sanal ortamlar dışına taşarak kafelerde, kütüphanelerin okuma salonlarında da toplanmakta, bazı kurullarda da önceden belirlenmiş zamanlarda halka açık soru oturumları düzenlenmektedir. Halkın yerel

---

¹²³ Bimber, a.g.k. , s. 174

yönetimlere katılımını sağlayan ilginç bir yol da, herhangi bir yurttaşın yetkili bir kurula görüşülmek ve ya karara bağlanmak için bir önerge sunabilmesidir. Bununla beraber, temsilcilerle seçmenleri arasındaki görüş alış verişindeki en önemli araç BİT (Bilişim ve İletişim Teknolojileri) ve daha açık değişle internet ve e- posta olmaktadır. Burada söz konusu olan tartışma listeleri, web siteleri yanında, seçmenler ile temsilcilerinin e- posta aracılığı ile doğrudan yazışmalar yapabilmektedirler.¹²⁴

Dünyadaki e- demokrasi uygulamaları sadece bu şekildeki projeler olarak sınırlı değildir. Yapılan projeler diğer ülkeler için model teşkil etmekle beraber, kendi içlerinde yarar sağlamak ve sonuçları kendilerini etkilemektedir. Belki de dünyadaki en ses getiren ve en geniş kitlelere ulaşan e- demokrasi uygulaması Irak Savaşı' ndan sonra ortaya çıkan ABD' li askerlerin Iraklı esirlere yaptıkları işkence fotoğraflarının internet üzerinden tüm dünya kamu oyuna duyurulmasıyla olmuştur. Bu fotoğrafların yayımlanmasıyla dünyada bir kamu oyu oluşmuş ve ABD zor durumda kalmıştır. Sorumlu askerleri bularak yargı önüne çıkarmak, cezalandırmak ve başta Irak olmak üzere tüm dünyadan özür dilemek zorunda kalmış, bunun yanında müttefiklerinin desteklerinde de azalma görülmüştür. İşte bunlara neden olan internetin kullanılarak dünya kamu oyunun haberdar edilmesidir.

5.1.5. AB' den Bir Örnek

AB Komisyonu 2004 yılına kadar geçen sürede yirmi e-demokrasi projesi için 30 milyon euro destek sağladı. Bu alanda kaynak aktarımının hızlanacağı belirtilmektedir. Bu arada, Komisyon'un kendisi de 2003 yılında etkili bir e-demokrasi deneyimi yaşadı (<http://www.europa.eu.int/>). Kimyasal maddeleri ilgilendiren bir mevzuat taslağı 2003 yılı başında gündeme gelmişti. Komisyon internet üzerinden bir toplumsal danışma girişimi başlattı. Konuyla ilgilenen şirketler, sivil toplum kuruluşları, akademik uzmanlar ve yurttaşlar, görüş, eleştiri ve önerilerini Komisyon'la paylaştılar. Sistemin saydamlığı sayesinde aynı zamanda birbirleriyle ve toplumla da paylaşmış oldular. Herkes kimin, neye karşı çıktığını, neyi desteklediğini öğrendi. Açık bir tartışma ortamı

---

¹²⁴ Bimber, a.g.k. , s. 176

oluşturdu. Komisyon ise bu sayede yasa tasarısını toplumun gereksinimleri ve beklentilerine göre yeniledi. Hizmet ettiği toplumu daha hoşnut kılacak bir taslak oluşturdu.

Üstelik kendisine ulaşan ikazlar sonucunda, ilk taslakta yer alan bazı önemli açıkları düzeltilti. Böylece, özellikle küçük şirketleri olumsuz etkileyecek ve ekonomiye milyarlarca euroya patlayacak bir dizi olumsuz etkiyi de bertaraf edebildi.¹²⁵

5. 1. 6. ABD

Birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi ABD’ de e- demokrasi ve internet tabanlı siyasal faaliyetlerle ilgili olarak bir takım uygulamalar görülmektedir. Arizona’ da Demokrat Parti’ nin delege seçimleri çalışması, Florida’ da kullanılan “ Butterfly” pusulalarının ardından seçimlerde yaşanan olumsuzluklar ABD’ nin 107. hükümetine bu konuda standartlar üzerine araştırma yapmak amacıyla komiteler kurdu muştur. ABD’ nin saygın okullarından dünyaca ünlü MIT ve Cal Tech, otomatik oy verme makineleri ortak projesi üzerinde çalışmaktadırlar. Bu sistem Hollanda ve Belçika’ daki “ Touch Screen” , Brezilya’ daki “ Push Button” u andırmaktadır. Seçmenlerin daha kolay, hızlı ve belki de e- demokrasi uygulamalarında devletin bunu benimsemesinin en temel sebebi olduğu ileri sürülen daha ucuz bir şekilde seçimlere katılabileceklerdir.¹²⁶

5.2. Ülkemizde E- Demokrasi Deneyimi

Türkiye’de e-demokrasi’yi uygulayabilmek için internet’in sunduğu fırsatlar vardır. Bunlar:

- Daha etkin bir kamu yönetim sisteminin oluşturulması
- Politikacılar ve vatandaşlar arasında daha etkin bir iletişimin sağlanması
- İnternet sayesinde, İnternet ortamı dışında da siyasete olan ilgi ve katılımın artırılması

¹²⁵ http://www.abhaber.com/bahadir/baha_yorum93.htm , (10.06.2006)

¹²⁶ Aktaş, a. g. e. , s . 214

- Halkın bilgi ve tecrübelerinden yararlanılması sayesinde daha gerçekçi kararlar alınması

Durum umutsuz olmakla birlikte, geriden gelmenin sağladığı çok küçük bir avantaj da var. Geriden gelenler öndekilerin yaptıkları yanlışları önceden görüp, daha bütünsel bakma şansına sahiptirler. Bu bağlamda Türkiye planlamasını eylem planında belirlenen hedeflere ek olarak Avrupa deneyiminin sonuçlarını ve buradan çıkarılan yeni hedefleri de dikkate alarak yapabilir. Bu konudaki güncel tartışmalar ve eleştiriler eAvrupa eylem planının e-demokrasi konusunda net bir hedef koymaması çerçevesinde yoğunlaşıyor. Dolayısıyla Türkiye' nin bu tartışmalar ışığında geleceğini planlama şansı var. E-demokrasiyi gelecek planı içine almak için öncelikle bu kavramı tanımlamak gerekiyor. Aström' ün sınıflaması kavramı netleştirmek için bu konuda son derece yararlıdır. Aström çevrim-içi demokrasiyi üçe ayırıyor: çabuk demokrasi; güçlü demokrasi ve ince demokrasi. Çabuk demokrasi yaklaşımı yurttaşların politik karar olma sürecine direk katılması temel fikrine dayanıyor. Özellikle internet tabanlı e-oylama teknolojilerine dayanan bu yaklaşım, bölgesel ölçekten ülke ölçeğine kadar tüm kararların internet ortamında oylanarak alınmasını öneriyor. Başka bir deyişle internet'in bir siber agoraya dönüştürülmesi amaçlanıyor. Farklı ülkelerde yaşayan yurttaşların da yönetime katılmasını sağlıyor.¹²⁷

Güçlü demokrasi yaklaşımı ise kararların oluşturulma sürecinin karar alma sürecinden daha önemli olduğu temel görüşünden hareket ediyor. Bu yaklaşımda internet, kararların oluşturulması için bir tartışma ortamı olarak kabul ediliyor. Dolayısıyla güçlü demokrasi çabuk demokrasinin tersine karar alma sürecini yavaşlatıyor ve kararlar üzerinde daha çok ve daha geniş kesimlerce tartışarak daha doğru kararların oluşturulmasını amaçlıyor. İnce demokrasi yaklaşımı ise karar oluşturma ve karar alma süreçlerinin temsili demokrasi yerine internetten yapılması fikrine karşı.

Bu yaklaşımda yurttaş internet üzerinden devlet ile ilgili servis alan bir müşteri gibi düşünülüyor. Bu bağlamda internet seçimden önce adayların hedeflerini tanıttıkları, seçimden sonra ise hizmetlerin hedefe dönük ve daha

---

¹²⁷ “ Sanal Ortam Tehlikeli” http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=sa&haberno=1515, (05. 12. 2006)

verimli olması için kullanılan bir araç olarak düşünülüyor. Aslında Aström tarafından farklı sınıflar olarak tanımlanmasına karşın, çabuk ve güçlü demokrasi tanımlamalarını birleştirmek de mümkündür. Yani kararlar öncelikle güçlü demokrasi yaklaşımında olduğu gibi internet üzerinde tartışılır ve bu tartışmalar sonucunda oluşan kararlar internet üzerinden oylanabilir. Burada asıl ayırım e-demokrasi ile temsili demokrasi arasında. Başka bir deyişle e-demokrasinin temsili demokrasinin bazı kurumlarının ve mekanizmalarının yerine teknoloji açısından geçip geçemeyeceği tartışılmıyor. Teknolojik açıdan bir yapılabirlik sorunu olmadığı kesin. Sorun sosyolojik açıdan toplumun e-demokrasiyi karar oluşturma ve karar olma süreçlerinde, temsili demokrasi mekanizmaları yerine kullanıp kullanamayacağı. Dijital teknolojilerin en çok tartışılan yanlarından biri olan, iletilen verilerin gerçek bir iletişime olanak tanımayan, sentetik bir şekilde “ oluşturulmuş” veriler olduğu görüşüdür.¹²⁸

Biraz iyimser bir insanın e-demokrasinin toplum tarafından kabul edileceğine ve kullanılacağına inanması çok kolay. Burada asıl sorun bu yeni kültürün nasıl yayılacağı. Fakat olaya Türkiye açısından bakıldığında, kültürün yayılmasına ek bir teknolojik altyapı problemi olduğunu da göz önüne almak gerekiyor. Türkiye henüz eAvrupa eylem planı hedeflerinin çok uzağında olduğu için, sadece yüzde biri internet erişimi olan ve temsili demokrasiyi henüz oturtamamış bir toplumun, e-demokrasiyi hedeflemesi şimdilik uzak gibi gözüküyor. İşte geriden gelmenin avantajı olarak vurgulamak istenilen konu bu. Türkiye eAvrupa hedeflerine dönük olarak altyapısını tamamlarken, aynı zamanda bir e-demokrasi kültürü de yaratabilir. Bu noktada altyapının geliştirilmesine paralel olarak e-demokrasi mekanizmalarının ve kültürünün nasıl yaratılacağı sorusunun cevaplanması gerekiyor. Watson ve Mundy’ nin e-demokrasinin yayılımı için önerdikleri üç aşamalı eylem planı bu açıdan incelemeye değer görünüyor. Bu üç aşama başlangıç, yayılım ve kişiselleştirme olarak isimlendirilmiş. Başlangıç aşamasında yurttaşların devletin farklı seviyedeki ve farklı birimlerdeki bilgilere tek noktadan erişebilecekleri bir portal oluşturulması ve bu portalın kullanımının yaygınlaştırılması öneriliyor. Yayılım aşamasında para ödenmesi gereken devlet hizmetlerinin portal üzerinden yapılmasının

---

¹²⁸ Atabek, **İletişim ve ...** , s. 41

sağlanması ve politik karar oluşturma sürecinin şeffaflaşması hedefleniyor (Güçlü demokrasi kavramı bu aşamada oluşturulabilir). Kişiselleştirme aşamasında ise kişi ile devlet arasında bire bir ilişki kurulması amaçlanıyor.

Bu ilişki ile devlet kişinin örneğin tüm parasal durumunu izlerken, kişide kendi vergisinin nasıl harcadığını izleyebiliyor. Ayrıca bu aşamada kişi kendi ilgilendiği konularda karar oluşturma ve karar alma süreçlerine doğrudan katılabiliyor.¹²⁹

Ülkemizde de e- demokrasi süreci içerisinde bazı uygulamalar görülmektedir. Şimdi bunlardan bahsedelim.¹³⁰

5.2.1. Türkiye’ de Arı Grubu Hareketi

Türkiye’ de internet tabanlı olarak örgütlenen ve geniş anlamda faaliyet ve tartışmalarını internet imkanlarını kullanarak yürüten sivil toplum inisiyatiflerinden biri de “ Arı Hareketi” dir. Arı Hareketi ülkemiz siyasi sistemindeki tıkanıklığa çözüm üretmek amacıyla 1994 yılında başlatılan bağımsız bir toplumsal harekettir. 1999 yılına kadar daha çok Anavatan Partisi ile yakın ilişkide olmasına rağmen, bu tarihte parti ile ilişkisini keserek tam bağımsız bir hareket haline gelmiştir. Temel amaçlarının “ temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçiş sürecinde bilgi üreterek fikirsel değişimin sağlanması, yeni kurumsal mekanizmaların tasarlanması ve yerleştirilmesini sağlamak” olduğu belirtilmektedir.¹³¹

Hareket, kendi stratejisi doğrultusunda Türkçe ve İngilizce dergi çıkarmakta, internet sitesi ve e- mail yoluyla üyelerini güncel olaylar hakkında bilgilendirmektedir. Ayrıca yerel ve ulusal düzeyde geniş katılımlı seminer ve konferanslar düzenlemektedir. Hareket, daha sonra yasal olarak örgütlenerek Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği adı altında, kendisinin demokratik yurttaşlık bilincinin geliştirilmesine adanmış bir Think- Tank(Düşünce ve Strateji Geliştirme) topluluğu haline gelmiştir.¹³²

¹²⁹ Oğuz Dikenelli, “ E-Demokrasi: Bir ütopya mı?”
<http://edergi.emo.org.tr/index.php?yazi=10&y=2002&s=1>, (14. 12. 2005)

¹³⁰ <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/60.doc>, (15. 12. 2006)

¹³¹ Akgün, a.g.e. , s. s. , 79- 80

¹³² Akgün, a.g.e. , s. 80

5.2.2. Yalova Belediyesi' nde E- Demokrasi Uygulaması

Avrupa' da ve gelişmiş ülkelerde görüldüğü gibi Türkiye' de de yerel yönetim birimi olarak belediyelerde e- demokrasi konusunda dikkat çekici uygulamalar göze çarpmaktadır. Bu uygulamalardan birisi ve en dikkat çekici örneklerinden olan Yalova Belediyesi örneğidir.

Yalova Belediyesi, Rüstem Paşa Mahallesinde belediye tarafından yapılacak yatırımların öncelik sırasının mahalle halkı tarafından belirlenmesini istedi. Yalova Belediyesi' nin www.yalova-bld.gov.tr adresindeki web sitesine Rüstem Paşa Mahallesine yapılması planlanan 16 yatırım projesinden 2003 yılının ikinci yarısında bütçeden 150 milyarlık para ayrılabilirdiği ifade edilerek vatandaştan bu sınırlar içerisinde yatırımlara öncelik sıralaması yapması istendi. Evlerinde, işyerlerinde internet bağlantısı olanlar buralardan, olmayanlar Belediye Hizmetevi'ndeki internet bağlantısından yararlanarak tercihlerini yaptılar. 5000 dolayında seçmen bulunan Rüstem Paşa Mahallesi'nde 3635 kişi e-demokrasi uygulamasına katılarak oy kullandı. Halkın tercihleri doğrultusunda ilk dört sırada bulunan;

- a) Kaymakam Erkin Sokak mini saha yapımı.
- b) Kaymakam Erkin Sokak yol inşaatı.
- c) Gezi Sokak yol inşaatı.
- d) Kısa Sokak yol inşaatı.

İşleri yılın ikinci yarısı için ayrılan ödenekle diğerleri ise daha sonraki yıl yapılacaktır.¹³³

Diğer birçok belediyelerimizde bu yolda ilerlemekte olup ilk adım olarak web siteleri kurmaktadırlar. Bu sayede elektronik ortamda belediye hizmetleri hakkında halka bilgi verip; halkın görüş ve önerilerini almaktadır.

---

¹³³ Süleyman Balkan, “ Yalova’ da Yönetişim” , www.tbd.org.tr/sayi83_html/dosya6.html, (17.04.2006)

5.2.3. E-Ses

E-ses Avrupa'da e-demokrasiyi geliştirmeye yönelik yeni bir deneydir. Vatandaşlara internet ve yeni teknoloji aracılığıyla başlıca kamusal konulara yeni katılım yolları vermektedir. Sitede bireyler oy kullanabilmekte, gürüşlerini paylaşabilmekte ve Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkleri ilgilendiren önemli konularda önerilerde bulunabilmektedirler. E-ses ile insanlara sadece cevap verebilecekleri sabit sorular sorulmamaktadır.

Oylamanın ötesinde, insanlar farklı yollarla görüş ve önerilerini iletebilecek ve geniş bir konu yelpazesinde yorumlar yapabilecektir. Sonuçların büyük çoğunluğuna zamanında ulaşılabildiği için fikir ve görüşler kıyaslanabilecektir. Gerçek anlamda bu proje oylamadan ziyade dijital demokrasi ile ilgilidir. Dijital çağın verdiği radikal olanaklar karşılıklı ilişki ve katılımıdır. İnsanlar gerçek zamanda cevap verebilmekte ve katılabilmektedirler. e-ses kamuoyu hakkında bilimsel bir anket yöntemi değildir ve aslında bunu da amaçlamamaktadır. E-ses katılıma yöneliktir. Karar alma süreçlerinde insanlara katılım yolu sunmaktadır. İnsanlar politik seçimlerde ve referandumlarda düzenli biçimde oy kullandıklarında bu kamuoyunun bilimsel olarak ölçülmesinden ziyade, katılmayı seçenlerin ölçülmesidir. Bu E-ses için de aynıdır.¹³⁴

Birlikte Çalışılabilirlik Politikası:

Normlar ve standartlar, farklı sistemlerin birbirleriyle anlaşabilmesini sağlayacak yöntemi ortaya koyarlar. Bu standartların, bir taraftan birlikte çalışmayı mümkün kılarken, diğer taraftan da kurumlara hareket serbestliği kazandıracak ve rekabet ortamı yaratacak şekilde belirlenmesi esastır. Standartlar belirlenirken, göz önünde bulundurulmuş ve mevcut durumun izin verdiği ölçüde uyulan esaslar aşağıdadır.

Avrupa Komisyonu Çalışmalarıyla Uyum; esaslar belirlenirken, Avrupa Komisyonu çalışmalarıyla uyum gözetilmiş, "İdareler Arası Veri Değişimi Programı (IDA)" kapsamında yürütölen çalışmalar ve hazırlanan raporlardan yararlanılmıştır.

¹³⁴ <http://www.e-voices.com.cy/cyprus/tr/about/faq.aspx>, (17. 12. 2005)

Ana iletişim mekanizması olarak İnternet ve www' in kullanımı hedef, küresel İnternet devriminde maliyeti ve riski düşürebilmek, İnternet'in tüm taraflarca aktif olarak kullanımını sağlamaktır. Bu amaçla geliştirilecek uygulamaların ara yüz olarak İnternet tarayıcısını (browser) kullanmaları esastır.

Erişim hakkı; bilgi ve hizmetlerin web sayfası ve diğer alternatif kanallardan, kullanıcılar için tespit edilen ara yüzlerin toplumun tüm fertleri tarafından kolay kullanılabilir ve kullanıcı tarafında gerekli olabilecek ek ticari yazılımları mümkün olan en alt seviyede tutacak şekilde sunumu hedeflenmektedir.

Bilgiye ve hizmetlere, yasal çerçevede hakkı olan herkesin erişebilmesi esastır. Kamu kurum ve kuruluşları sundukları hizmetlere erişimi sağlamak üzere dezavantajlı vatandaşların da ihtiyaçlarına uygun önlemleri almak konusunda sorumludur. Ayrıca, hizmetlerin sunumunda engelli ve dezavantajlı vatandaşlarımızın kolay kullanımını mümkün kılacak özel önlemler de alınmalıdır.

Güvenlik; elektronik ortamda sunulan hizmetlerde başarı, güven ortamının sağlanmasına bağlıdır. Bu da, güvenlikle ilgili politika ve düzenlemelerin geliştirilmesini gerektirir. Esaslar belirlenirken, tüm katmanlarda güvenlik ihtiyaçları üzerinde durulacak, uluslararası düzeydeki gelişmelerle, e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında Teknik Altyapı ve Bilgi Güvenliği ile ilgili olarak yürütülen çalışmaların sonuçları, Rehber'in sürümlerine yansıtılacaktır.

Kişisel verilerin korunması, kişisel verilerin, bilgiyi temin eden kurum dışında diğer kurumlarca kullanılmasında bilgiyi veren kullanıcının izni esastır. Bilgilerin korunmasından ve amacı dışında kullanılmamasından bilgiyi temin eden ve kullanan tüm kurum ve kuruluşlar ortak şekilde sorumludur. Teknoloji seçimlerinde, bu yönde mahremiyeti sağlayıcı çözümlere gidilmelidir.¹³⁵

Açık standartların ve uluslararası standartların kullanımı, birlikte çalışabilirliği mümkün kılma ve rekabeti artırma hedefi kapsamında açık standartların kullanımı benimsenmiştir.

---

¹³⁵ Ceylin Beyli, “ Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Üzerine Eleştiriler”, www.bilisimsurasi.org.tr/hukuk/docs/tbs_kisisel_veri_ceilin_beyli_gorus1.pdf -, (05. 12. 2006)

Bir standardın açık standart sayılabilmesi için, aşağıda yer alan asgari niteliklere sahip olması gereklidir:¹³⁶

i. Kar amacı gütmeyen bir kuruluş tarafından kabul görmüş ve gelecekte de bu kuruluş tarafından destekleneceği belirtilmiş olmalı, zaman içinde geliştirilmesi ilgili tüm kesimlerin katılabileceği şeffaf bir karar alma sürecinde yapılmalıdır.

ii. İlgili doküman yayımlanmış olmalı ve bedelsiz ya da itibari bir bedelle temin edilebilmelidir. İsteyen herkes tarafından bedelsiz ya da itibari bir bedelle çoğaltılabilir, dağıtılabilir ve kullanılabilir olmalıdır.

iii. Standart üzerindeki fikri haklar (örneğin; patent gibi), geri alınamaz şekilde herhangi bir hak talebinden (royalti) bağımsız olmalıdır.

iv. Standardın yeniden kullanımı konusunda hiç bir sınırlama olmamalıdır.

Anlamsal bütünlüğü sağlayacak ortak standartların kullanımı; veri değişiminde anlam bütünlüğünü sağlamak ve veri içeriğine ilişkin farklı yorumlar engellemek üzere uluslararası standartlar kullanılacaktır.

Anlamsal birlikte çalışabilirlik ihtiyaçlarına uygun e-devlet unsuru standardının, ontoloji depolarının, ortak modelleme (veri, süreç, mesaj), gösterim ve erişim standartlarının kullanımı sağlanacaktır.

Ölçeklenebilirlik; oluşturulacak yapının değişen ihtiyaçlara cevap verebilecek bir tasarıma sahip olması gereklidir.

Katılımcılık esası; teknik standartların belirlenmesi sırasında, bu standartlara uymak durumunda olan kurumların katılımı sağlanmalı, karar verme sürecinde şeffaflık gözetilmelidir. Bu çalışmanın temel amacı, kurumların ya da kişilerin münferit ihtiyaçlarının karşılanması yerine, bilgi paylaşımı ihtiyaçlarının karşılanarak kamunun ortak çıkarlarının korunmasıdır. Buna imkan verecek

---

¹³⁶ Erupean Interoperabilty eGovernment Services Version 1. 0, Interchange Of Data between Administrations- IDA, November 2004, p. 8' den nakleden DPT Bilgi Toplumu Dairesi, e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, Ankara, Ağustos 2005, s. 15

şekilde, esasların yönetiminin, geliştirilmesinin ve uygulanmasının katılımcı ve mümkün olduğunca mutabakata dayalı olması hedeflenmiştir.¹³⁷

5. 2. 4. Anavatan Partisi

Ülkemizde; internet teknolojisi siyasal hayatımız ve seçim kampanyaları çalışmalarına özellikle 3 Kasım 2002 seçimleriyle girmiştir. Bazı yeni teknolojilerde olduğu gibi internet teknolojisi de seçim kampanyaları çalışmalarında sınırlı ölçüde kullanılmış, partilerin büyük bir çoğunluğu 2002 seçimleri öncesinde sitelerini oluşturmuşlar fakat sadece ANAP, 3 Kasım 2002 seçimlerinde genç oylara yönelebilmek için özellikle partinin sitesindeki faaliyetler üzerine yoğunlaşmıştır. Ülkemizin internet omurgasının yetersizliği, ve toplam abone sayısının azlığı bu yetersiz kullanımın en önemli sebepleri olarak görülmektedir.¹³⁸

5.3. Türkiye’ de Sanal Kamusal Alan ve Elektronik Demokrasi Beklentilerine Karşı Gerçeklik

Thomas Valovic internetin taşıdığı gizli karmaşıklığın elektronik demokrasi idealini dijital mit(oloji) ye dönüştürdüğünü ifade eder. İnternet üzerindeki dönüşü olmayan sonu gelmeyen enformasyonun bir çöplük halini aldığını, teknolojik bağımlılık ve internetin giderek ticarileşmesinin onun devrimci yönünü törpülediği belirtir. Türkiye örneğinde demokratik politikanın temelini oluşturacak tartışma platformlarının, sanal kamusal alanların ve internet temelli sivil ağların ortaya çıkışını engelleyen, en azından geciktiren sorunları birkaç başlık altında inceleyecek olursak, bunlardan birincisi, fiziksel çevre ve mali sorunlardır. İnternetin Türkiye’ ye girişinde üniversiteler öncü olmuşlardır. Üniversitelerden birkaç yıl sonra ortaya çıkan internet kafeler ikinci aşamayı, iş ve ev temelli erişim olanaklarının araştırılması ise üçüncü aşamayı oluşturur. Toplumun internete erişim dizgesindeki sıralamadan da anlaşılacağı üzere internetle ilgilenen nüfusun büyük bölümünü gençler oluşturmaktadır. Ancak, bireyler için önemli handikaplardan biri internete erişim maliyetinin yüksek olmasıdır. Donanım (modem, bilgisayar, vb.) maliyetlerinden, telefon (veya

¹³⁷ DPT Bilgi Toplumu Dairesi, a. g. k. , s. 16

¹³⁸ Aktaş, a. g. e. , s. 216

kablolu televizyon) hatlarına, servis sağlayıcılarına ödenen ücrete uzanan yelpaze dikkate alındığında, Türkiye’ de internete erişimin maliyeti batı ülkelerine göre daha yüksektir. Bu durum internete bağlı olunan zamanı da kısaltmaktadır. İnternete erişimin sürekliliğinin sağlanabilmesi için uygun telefon veya fiber optik kabloların döşenmesindeki yetersizlikler, var olanların bakımlarının aksatılması dijital hayallerin kâbusa dönüşmesine yol açacak düzeydedir.

Entelektüel varlığın ekonomik olarak harekete geçirilebilmesi için gerekli “ risk sermayesi” kavramının yeterince yerleşmemiş olması, yatırımcıyı bilgisayar ve iletişim teknolojileri alanından uzak tutuyor. Risk sermayesi işlevini büyük şirketlerin yerine getirmeyi çalışması sonucunda, yönetimde de sermayeleri ile doğru orantılı söz sahibi olmak isteyen şirketler karşılıklı güven ilkesini ihlal edebilmektedir. Bu durumda internetin reklam baskısı altında kamusal sorumluluk ilkesinden uzaklaşması ihtimali söz konusudur.servis sağlayıcıların düzenlenmesi konusunda tarafsız bir kurumun bulunmaması bir diğer engel olarak değerlendirilmektedir.¹³⁹

İkinci bir sorun ise dil ve okuryazarlık sorunu olarak görülmektedir. Bugün internet üzerinden veri sağlayan sitelerin büyük ölçüde İngilizce ile hazırlanmış olması, çevirmen programlarının Türkçe’ yi kapsamına alacak kadar gelişmemiş olması dünyaya ilişkin bilgilere ulaşmada bir engel olarak karşımıza çıkar. Türkçe içerikli sitelerin ve tartışma programlarının sayısındaki artışı da görmezden gelinemeyecek bir olumsuzluktur. Ne var ki, internetin kullanımı sadece içeriklerin izlenmesi değildir, internet ortamına içerik sağlayabilmek için web tasarımı ya da en azından e-posta programlarının kullanımını bilmek, dolayısıyla bilgisayar okur-yazarı olmak gerekmektedir. Bilgisayar okuryazarlığı konusundaki eksiklik özellikle bilişim alanında çalışacak eleman açığını ortaya çıkarmaktadır. Bu da demokrat kültür eksikliğini güçlendirmektedir. Kültür eldeki aracın kullanım yönünü ve niteliğini büyük ölçüde belirleyen unsundur. İnternet adını verdiğimiz bilgisayar ağlarının kullanım amaçlarını belirleyecek olan bireylerin kültürel düzeyleridir. Demokrat kültür öğelerinin eksikliğinin sanal tartışma ortamlarında yol açabileceği vahim durumun karikatürize bir örneği

---

¹³⁹ Tosun, a.g.k. , s. 434

birkaç ay önce bir Anadolu kentinde yaşanmıştır. Birbirlerine 200 metre uzaklıktaki internet kafelerde “ chat” yapan iki gençten birinin karşısındakinin rumuzuyla alay etmesi sonucunda çıkan tartışma, sanal boyuttan gerçek alana kayar ve birinin ölümü ve diğerinin hapse girmesiyle sonuçlanır.¹⁴⁰

Bu karikatürize örnek karşılıklı kimliklere saygıya dayalı demokratik değerlerin içselleştirilmesinin sanal kamusalılıkların demokratik tartışmaya hizmet etmesi açısından ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu devlet ve toplum ilişkisinin de niteliğinin de belirlenmesinde taraflardan biri olan halkın durumunu da göstermektedir. Devletin internete yaklaşımı ise Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarına bağlı bir İnternet Üst Kurulu çerçevesinde şekillenmektedir.

Kurul’ un dikkat çeken çalışmaları Türk Telekom’ un sağladığı internet erişiminin kapasitesinin artırılması ve İnternet Vakfı’ nın kurulması yönünde olup, yönetimin kendini şeffaflaştırma ve kamunun taleplerini dikkate alma yönünde interneti kullanımı henüz sınırlıdır. Ancak, Ulusal Bilgi Güvenliği Teşkilatı hakkındaki yasa taslağıyla, hükümetin “ bilgi güvenliği” adı altında sivil topluma ve sanal kamusal alanlara müdahalesini mümkün kılan bir taslağın Mayıs 2000’ de gündeme geldiğini de hatırlatmak gerekir. Devlet internet aracılığıyla kendi şeffaflığının ve meşruiyetinin güçlendirilmesinin temellerini aramak yerine, internet üzerinde kendini saldırılardan nasıl koruyabileceğine dair önlemlere öncelik vermektedir.¹⁴¹

Devletin rolünün yanı sıra sivil toplumun zayıflığı da karşımıza bir sorun olarak çıkmaktadır. Sivil toplum cephesine baktığımızda, iş adamları derneklerine Bilgisayar Sektörü İşadamları Derneği’ nin (TÜBİSİAD) eklenmesi risk sermayesine yönelik yatırımcıların artışı açısından, Türkiye Bilişim Derneği’ nin yürüttüğü etkinlikler ve Tarih Vakfı’ nın bu yıl 15. sini düzenlediği STK Sempozyumları ve yayınları sivil toplum alanının bilinçlenmesi açısından umut verici gelişmelerdir. Ancak, Türkiye’ deki sivil toplumun içinde barındırdığı yapısal sorunların internet ortamına da taşınması da olasıdır. Sivil toplum kuruluşlarının birbirleri üzerinde hakimiyet kurma hevesleri aralarındaki koordinasyon ve işbirliğini engelleyerek onun sivil ağlar kurma potansiyelini

¹⁴⁰ www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179048, (25/ 12/ 2004)

¹⁴¹ Tosun, a. g. k. , s. 435

zayıflatan önemli bir faktördür. 17 Ağustos depremi Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları açısından internetin keşfedildiği bir dönemi açmıştır. Deprem sırasında sivil toplum kuruluşlarına (STK) toplumda duyulan ihtiyaç ve STK’ların birbirleriyle bilgi alışverişi, iletişim ve işbirliği ihtiyacı çerçevesinde internet en elverişli iletişim aracı haline gelmiştir. Ancak, yardım kampanyalarının organizasyonunda gösterilen başarı, kriz masaları, hastaneler, yerel yönetimler, üniversiteler, STK’lar ve bireyler arasındaki koordinasyonun sağlanması konusunda gösterilememiştir. Öte yandan, bugün internet üzerinde bir siteye sahip olsalar bile, “birbirinden bağımsız, birbirine rakip!” örgütlenme anlayışları nedeniyle birbirleri arasındaki iletişimi kuramamış varlıklar olarak kaldıklarını gözlüyoruz. Ancak siteye girdiğimizde veya kuruluşla ilişkilendiğimizde varlıklarını algılayabildiğimiz, bunun dışında biz onlara ulaşmadan bize ulaşmayan, pratiğe müdahale etmeyen, kendi uzmanlık alanlarından başka bir şey görmeyen duymayan ve ilgilenmeyen bir sivil toplumun varlığı söz konusudur.

Sivil toplumun yapısal özelliklerinden kaynaklanan zayıflık ve müzakere geleneğinin yokluğu online alana taşındığında aynı konunun eş zamanlı olmayan bir şekilde günler, haftalar hatta aylar sürececek şekilde tartışılması ve sonunda bir sonuca bağlanmadan zaman aşımına uğraması sonucunu getirebilecektir. Böylece, müzakerenin içi boşaldığı gibi, katılımcı bir yapılanmayı da tam anlamıyla yerleştirmek zor olacaktır.¹⁴²

Bütün bu olumsuzlukların yanı sıra, bazı olumlu ve umut verici gelişmeler de mevcuttur ülkemizde. “Oracle Açık Dünya Ankara” etkinliğinin açılış konuşmasında Oracle Türkiye Genel Müdürü Atilla Kırıl¹⁴³, Türkiye’nin, e-devlete dönüşüm sürecine hızla ayak uydurmaya çalıştığını belirterek, Oracle olarak bu sürece destek vermekten gurur duyduklarını belirtti. Kırıl, konuşmasını şöyle sürdürdü; “Oracle, The Economist Intelligence Unit” tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya sponsor oldu. 11 ülke bazında yapılan “Orta Avrupa’da e-Devlet” araştırmasında Türkiye, 10 üzerinden 4.64 ile e-Devlet uygulamalarında 6. sırada yer aldı. e-Devlet’i oluşturan 6 temel yapıtaşının incelendiği araştırmada, Türkiye, en iyi notu “e-Demokrasi”, en kötü notu ise

¹⁴² Tosun, a. g. k. , s. 436

¹⁴³ http://www.oracle.com/global/tr/corporate/press/acik_dunya_2004_ankara.html, (17. 12. 2006)

“eğitim ve beceriler” kategorisinde aldı. Eğitim ve beceriler konusunda aldığımız notun düşük olması her ne kadar kötü olsa da e-Demokrasi konusunda aldığımız not iyimserliğimizi pekiştirmektedir.¹⁴⁴

E- devlet konunda ise durumumuz e- demokrasi konusundakine paralel bir seyir göstermektedir. Ancak bu konu hakkında AB’ kabul ettiği kriterler göz önünde bulundurulmalıdır. AB'nin Kabul Ettiği 20 Temel Kamu Hizmeti bazında ülkemizdeki e- devlet uygulama durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹⁴⁵

Tablo- 4: AB’ nin Kabul Ettiği 20 Temel Kamu Hizmeti Bazında Ülkemizde E- Devlet uygulamaları

KAMU HİZMETİ TANIMI		ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMA/
VATANDAŞA YÖNELİK HİZMETLER		
1	Gelir vergileri: bildirim ve değerlendirme	e-Beyanname kapsamında bildirim, tahakkuk ve ödeme işlemleri gerçekleştirilebiliyor.
2	İş kurumları aracılığıyla iş arama hizmetleri	Genel bilgi ve belgelere ulaşılabilir. Ancak çevrimiçi başvuru yapılamıyor.
3	Sosyal güvenlik katkısı (sigorta primleri) - İşsizlik yardımı - Sağlık sigortası - Öğrenci yardımı	• İşsizlik sigortası ve sağlık sigortası ile ilgili her türlü bilgiye ulaşmak mümkün, ancak çevrimiçi işlem yapılamıyor. • Öğrenci burs ve kredi başvurusu sonuçlarına ve borç durumlarına ilişkin bilgilere ulaşılabilir. Ancak çevrimiçi başvuru yapılamıyor.

¹⁴⁴ “Oracle’ ın “ Açık Dünyası” başarılı e-devlet projelerine ev sahipliği yaptı” , Oracle Açık Dünya 2004, www.oracle.com/global/tr/corporate/press/acik_dunya_2004_anakara.html, (25/ 08/ 2006)

¹⁴⁵ E- Devlet Proje ve Uygulamaları, DPT, Bilgi Toplumu Dairesi, Eylül 2005, s. 13

4	Kişisel belgeler (pasaport ve sürücü belgesi)	Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde pasaport başvurusu yapılıyor ve ilgili birime gidilerek alınabiliyor. Sürücü belgesi uygulaması yok.
5	Araç ruhsatı	Henüz yok.
6	İnşaat ruhsatı başvurusu	Henüz yok.
7	Polise ihbarda bulunma	Emniyet Genel Müdürlüğü ile İl Emniyet Müdürlüklerinin internet sayfalarından yapılabilir.
8	Halk kütüphaneleri (kataloglar, arama araçlarının mevcudiyeti)	Milli Kütüphane internet sitesinden kendi bünyesinde bulunan kitaplar için katalog tarama ve kitap ayırma işlemleri gerçekleştirilebilir. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Md. İnternet sitesinden Ankara, Polatlı, Çanakkale, İzmir, Konya, Kütahya, Bodrum, Sivas, Bursa, Ulus, Yenimahalle olmak üzere 11 adet kütüphanede bibliyografik künye taraması yapılabilmektedir.
9	Belgeler (doğum ve evlilik): başvuru ve	Henüz yok
10	Yüksek öğrenime kayıt / üniversiteler	Üniversite kaydı yapılamıyor. Bazı üniversitelerde ders kayıt sistemleri kullanılıyor.
11	Taşınma bildirim (adres değişikliği)	Henüz yok.
12	Sağlığa ilişkin hizmetler (değişik hastanelerin hizmetleri hakkında interaktif tavsiye alma; hastanelerden randevu)	Henüz yok.
13*	Trafik ceza puanı öğrenme ve trafik para cezası ödeme	Trafik ceza puanı sorgulaması yapılabilir ve trafik para cezası ödenebilir.
14*	Motorlu taşıt vergisi ödeme	Motorlu taşıt vergisi ödenebilir.
KAMU HİZMETİ TANIMI		ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMA/HAZIRLIK DURUMU
İŞ DÜNYASINA YÖNELİK HİZMETLER		

1	Çalışanlar için sigorta primleri	e-Bildirge ile SSK'da bildireler internet üzerinden gönderilebilmekte, borç, tahakkuk ve tahsilat bilgilerine ulaşılabilmekte ve çevrimiçi ödeme yapılabilmektedir.
2	Kurumlar vergisi: bildirim, onaylama	e-Beyanname kapsamında bildirim, tahakkuk ve ödeme işlemleri gerçekleştirilebiliyor.
	Katma değer vergisi: bildirim, onaylama	e-Beyanname kapsamında bildirim, tahakkuk ve ödeme işlemleri gerçekleştirilebiliyor.
4	Yeni şirket kaydı	Henüz yok.
5	İstatistik birimine veri iletimi	Henüz yok.
6	Gümrük bildirimleri	Diğer kurumlar tarafından istenen belgeler dışında, BİLGE-EDI uygulaması üzerinden bildirim yapılabiliyor.
7	Çevre ile ilişkili izinler (raporlama dahil)	Henüz yok, ancak gerekli belgeler indirilebiliyor.
8	Kamu alımları	Kamu İhale Bülteni elektronik ortamda yayınlanıyor. Ayrıca birçok kurum ve kuruluş ihale ilanlarını internette yayınlıyor. Ancak, çevrimiçi kamu alımı hizmeti yok. DMO'nun elektronik satış hizmeti mevcut.

Kaynak: DPT, Bilgi Toplumu Dairesi, E- Devlet Proje ve Uygulamaları, Eylül 2005

SONUÇ

Kamu örgütleri başlangıç olarak elektronik devlet uygulamalarını ciddiye alıp daha fazla materyali interaktif kullanıma açarak bunları günlük olarak yenilemeleri halinde vatandaşların internet üzerinden kamu hizmetlerine erişimini de teşvik etmiş olacaktır. Bu konuda öncelikle prensiplerin belirlenmesi yararlı olacaktır. Yatay örgütlenme, değişik bilgi kaynaklarını amaca yönelik olarak seferber etme, bilgi teknolojileri ehliyetine sahip kamu görevlilerini ödüllendirici bir yasal düzenleme, teşvik edicilik şeklinde olabilir.

İnternet sunduğu diğer hizmetler yanında, kamunun elindeki resmi bilgilerin dijitize edilerek ağ üzerinden sunulmasına olanak tanımaktadır. İnternet kullanan bireylerin aynı zamanda birer “ vatandaş” ve “ seçmen” olması, internetle demokrasi arasındaki ilişki ve internetin kamu yönetimi sistemine etkisi konusu dünya çapında bilim adamları arasında yaygın tartışmalara neden olmuştur. Aslında demokratik yönetim anlayışının temelinde yatan ve uygulandığı takdirde olumsuzlukları bertaraf edecek olan “ halkın görüşüne başvurma” fikrinin teknik nedenlerle mümkün olmamasının sorunların devamına sebep olacağı kesindir.

Büyük bir hızla ilerleyen teknolojinin vatandaşın yönetime katılımında kullanılması, şüphesiz ki gerekli yasal düzenlemeler, merkezi olmadan eşgüdüm sağlayan kurumlar oluşturulabildiği; eğitimli insanlar ve gerekli donanım sağlanabildiği ölçüde tüm dünyaya yayılacaktır. Gelişen teknoloji ve iletişim araçları yönetime katılım konusunda daha güçlü alternatifler doğurmaktadır. İnternet yönetime katılım alanında mevcut kitle iletişim araçlarının bugüne kadar sunamadığı bir takım kolaylıklar ve yeni işlevler sunmaktadır. Tarafların arasında sürekli diyalogun sağlanması konusunda da bu yeni teknoloji önemli katkılarda bulunabilir. Dev bir bilgi ambarı olan internet yönetim fonksiyonları ve bireylerin tutum geliştirme ve aktarma işlevlerinde tam bir etkinliğin sağlanmasına hizmet edebilir. Ayrıca yönetime katılımın kolektif maliyetini de düşürebilecektir.

ABD'nin Boston kentindeki Massachusetts Teknoloji Enstitüsü 'ne (MIT) bağlı Medya Laboratuvarı 'nın kurucusu ve direktörü Nicholas Negroponte, bilgi literatürüne, "bit - atom ikilisi"ni öneriyor. Negroponte' ye göre bilginin en

küçük yapı taşı bit'ler, düşüncelerimizi, bilgimizi tanımlıyor. Atom ise maddenin en küçük parçasını. Bilginin en küçük birimi olan bit, maddenin en küçük birimi olan atomun karşılığı. Geleceğin "dijital dünya"sında bit'ler, atomlardan daha önemli hale gelecek.

Atomlar sanayi toplumunu; bit'ler, bilgi toplumunu tanımlıyor. Negroponte, gümrük duvarı, siyasi sınır veya sansür tanımayan bitlerin egemen olduğu dijital dünyada, pek çok kavramın değişmek zorunda kalacağını söylüyor. Örneğin ulus devlet. Asla yok olmayacak. Ama şimdiki haliyle varolması da mümkün değil. Değişecek, hafifleyecek, dijitalleşecek. Şeffaf olacak, katılıma açık, ademi merkeziyetçi bir yapıya bürünecek. Ya da bu değişimi başaramayanlar, medeniyetin taşrasına düşecek.

Geleneksel bilim, kendi kuralları içinde hareket etmeyen bilgiyi veya öngörüyü yok sayar bir yapıdaydı. Ancak bugün bilimin sınırları, daha önce önerilmesi dahi ayıp olan hayal gücüyle sınırlı. Bir bakıma insanlar, bitleriyle atomları parçalayacak, yeniden oluşturacak, dönüştürecek. Ve dönüşen atomların oluşturacağı mitos, yeni hayat tarzlarını, yeni tür demokrasileri, yeni üretim ve paylaşım biçimlerini getirecek.

Negroponte'ye göre: "Dijital dünyada dijital demokrasi olacak, "demokrasi de dijitalleşecek. İnsanı daha fazla dikkate almak zorunda olan demokrasiler doğacak. Bit'lerin egemenliği arttıkça, bunlara sahip insanlar, ister istemez yönetimin bir parçası olacak. Bu yapı, daha katılımcı, daha şeffaf bir devleti getirecek. Ulus devlet yalnızca kabuk değiştirmeyecek, yeni bir içeriğe sahip olacak. Ya İnternet? Negroponte'ye göre, "geleceğin yattığı yer"... Ancak yalnızca İnternet yetmeyecek. İnteraktif TV'ler, hayatı daha kolay kılan teknolojiler, tüm dünyayı bir köy haline getirecek. Bugün İnternet'in dili İngilizce. Ancak 60 milyonluk İnternet cemaatinin yarısı, kendi dilini konuşuyor. Yarımın dünyasında dil sorun olmayacak. "Bu 50 yıl alabilir," ama yarım asır sonra telefonun bir ucundan Türkçe verilen mesajı, Madrid'deki muhatap İspanyolca duyacak. Ve tersi. İnternet'in geleceğine Negroponte'nin ilginç bir yaklaşımı var: Firmaların kendi iç dijitalleşmesinde

zorunlu bir süreç. Gelişecek hatta tüm ülkesini İtranet olarak görmek isteyen yönetimler dahi olabilir.¹⁴⁶

Her ne kadar gözetlenen vatandaşlarca tam olarak farkına varılmamış veya direnç gösterilmemiş olsa da elektronik totaryalizmin tohumlarının ekilmiş bulunduğu ileri süren düşünceler de mevcuttur. İnternet pesimistlerin savunduğu diğer bir görüş, internetin, aşırı sağcı, ırkçı ve organize suç örgütleri elinde tahripkar bir silaha dönüşeceği fikridir.

“Elektronik Demokrasi” terimi, henüz oluşum aşamasında olan Bilgi Toplumu bünyesinde, siyasal sistemlerin modernleşmesi ve demokratikleşmesi üzerinde yapılan tartışmalarda sihirli bir ifade olarak gündemdeki yerini her zaman korumaktadır. Bu tartışmaların büyük çoğunluğunun teknoloji temelli olduğu ve siyasal ve kültürel alanlarda yeni teknolojilerle birlikte ortaya çıkan değişimler ile bunlara bağlı olan ve henüz çözümlenememiş sorunların yeterince dikkate alınmadığı göze çarpmaktadır. İnternet yolu ile siyasal katılımın bireyleri nasıl etkileyeceği ve vatandaşların bu sürece nasıl katılacağı gibi sorular hala belirsizliğini korumaktadır.¹⁴⁷

Dünyanın bir tarafı bilgi çağını yaşarken, diğer yarısı fakirlik ve açlıkla mücadele etmektedir ve özellikle bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler nedeniyle bu fark gittikçe açılmaktadır. Bu nedenle de global bir dijital bölünmeden söz edilmektedir. Küresel bilgi toplumuna geçişin önemli toplumsal ve siyasal yansımalarının başında e- devlet ve e- demokrasi uygulamaları gelmektedir. Pek çok batılı ülkede seçime katılma oranları oldukça düşüktür. Vatandaşlar arasında temsili demokrasinin kurumlarına ve politikacılara güven gittikçe azalmaktadır. Bütün bu uygulamaların, etkin ve verimli bir kamusal yaşam ve katılımcı bir demokratik toplum yaratarak, son yıllarda devlete ve onun kurumlarına azalan desteği tersine çevirebileceği söylenmekte ve internete de demokrasinin geleceğini kurtarabilecek bir araç olarak bakılmaktadır.

---

¹⁴⁶ Oğuz Şeref, www.milliyet.com.tr/1996/11/27/entel/negro.html, (30/ 10/ 2006)

¹⁴⁷ <http://www.abgs.gov.tr/dokuman/Berlin%20Konferansi.htm> , (01.06.2004)

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

AKGÜN, Birol, “ Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E- Demokrasi” , **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, Derleyen: M. Akif Çukurçayır, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003

AKGÜN, Birol, **Türkiye’ de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

AKTAŞ, Hasret, **Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet**, tablet Kitabevi, Konya, 2004

AL, Hamza, **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2002

ALKAN, Haluk, Zeki Şimşek, “ İnternet ve Yönetime Katılım: Potansiyel ve Olasılıklara İlişkin Bir Değerlendirme” , **Türk İdare Dergisi**, Cilt: 70, Sayı: 418, Mart 1998, s. 173–183

ALTINOK, A. Ramazan, “ İnternet, Demokrasi ve Devlet” , **Türk İdare Dergisi**, yıl: 73, sayı: 433, Aralık 2001, s. 137–163

ANDERSON, Robert H. ve diğer, Universal Access to e- mail: Feasibility and Societal Implications, California: RAND, 1995’ ten alıntı yapan Alkan,

ARİFOĞLU, Ali, Abdullah Körnes, **E-Devlet Yolunda Türkiye**, Türkiye Bilişim Derneği, Ankara, 2002

ATABEK, Ümit, “ İnternet ve Sosyal Bilimlerde Metodoloji” , **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 1, Mart 2001, s.52–64

ATABEK, Ümit, **İletişim ve Teknoloji**, Seçkin Yayınları. Ankara, 2001

BALCI, Asım, “ E- Devlet: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, Fırsatlar ve Zorluklar” , **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk, Bayram Coşkun, Seçkin Yayınları, Konya, 2003

BEETHOM ,David, Kevin Boyle, **Demokrasini Temelleri: 80 Soru ve Cevap**, Liberte Yayınları, Ankara, 1998

BIMBER, Bruce, “ İnternet ve siyasal Dönüşüm: Hızlandırılmış Çoğulculuk” , **Cogito Dergisi**, (Çev: Tuncay Birkan), Yapı Kredi Yayınları, Kış 2002, s. s. 170- 171

BİLEN, Mahmut, Cahit Şanver, “ Genişleyen Devletin Bunalımı ve E-Devlet” , **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İzmit**, Mayıs 2002, s. 101

CLİFT, Steve, “ e- Demecracy E- Book” , 2000, Version 2,0, [http://www. Publicus.net](http://www.Publicus.net)’ den aktarma Birol Akgün, “ Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E- Demokrasi , **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, Derleyen: M. Akif Çukurçayır, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003

ÇUKURÇAYIR, M. Akif, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002

ÇUKURÇAYIR, M. Akif, “ Dijital Kentler ve Türkiye’ de Bazı Uygulamalar” , **Yerel ve Kentsel Politikalar**, Editörler: M. Akif Çukurçayır, Ayşe Tekel, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2003, s. s. 121-141

DAHL, Robert A. , **Demokrasi ve Eleştirileri**, (Çev: Levent Köker) , Yetkin Yayınları, Ankara, 1996

e- Devlet Proje ve Uygulamaları, DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Eylül 2005

e-Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi, Bilgi Toplumu Dairesi, DPT, Ağustos, 2005

E Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

ERDAL, Murat, “ Elektronik Bilgi Çağında Kamu Yönetimi ve Bir Yerel Yönetim Uygulaması: İstanbul Büyükşehir Belediyesi” , **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit, Mayıs 2002

FOUCAULT, Michel, **Hapisanenin Doğuşu**, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay) , İmge Yayınları, Ankara, 2000

Erupean Interoperabilty eGovernment Services Version 1. 0, Interchange Of Data between Adminitrations- IDA, November 2004, p. 8’ den nakleden DPT Bilgi Toplumu Dairesi, **e- Dönüşüm Türkiye Projesi Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberi**, Ankara, Ağustos 2005

GERAY, Haluk, **İletişim ve Teknoloji**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2003

GÜNEŞ, Turan, **Araba Devrilmeden Önce**, Kaynak Yayınlan, İstanbul, 1983

HAGEN, Michael, A Typology of Electronic Democracy, University of Giessen, www.unigiessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_en.htm’ nakleden , Tosun

Hollanda kent politikası ve etnik azınlıkların entegrasyonu bakanlığı tarafından Hollanda parlamentosu’ nda sunulan memorandum için bakınız. Cotract with the future: A Vision on The Electronic Relationship Between Government and Citizen, No 8, 199 Mayıs 2000, www.ieg.ibm.com/pdf/future.pdf)’ den nakleden, Tosun

Hoff, J; K. Lörger ve L. Torpe (2003), “ The State We Are in: E-Democracy in Denmark” , Information Politiy: The Internotioanal Journal of Government And Democracy in the Information Age, 8(1- 2) , s. 49- 66’ dan nakleden, Tosun

HUNTINGTON, Samuel P., **Üçüncü Dalga/Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma**, (Çev: Ergun Özbudun), Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993

İLDENİZ, Ayşegül, “ 2004’ te Eğitim, Eğitim, Eğitim” , **Dönüşen Türkiye 2004**, İnterpro Yayın Grubu, Aralık 2003

İNCE, Murat, **Elektronik Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkânlar**, DPT Yayını, Mayıs, 2001

Kalkınma Planlamasında Bilgi Yönetimi ve Devlet Planlama Teşkilatı İçin Kurumsal Bilgi Politikası Modeli, DPT Yönetim Bilgi Merkezi Dairesi Başkanlığı, Ankara, Temmuz 2005

Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Projeleri Hazırlama Kılavuzu, DPT Bilgi Toplumu Dairesi, Ankara, Temmuz, 2005

KAPANİ Münci, **Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi**, Ankara, 1995

KEYMAN, Fuat, **Türkiye ve Radikal Demokrasi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999

KIRÇOVA, İbrahim, **E- Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları**, İTO Yayınları, İstanbul, 2003

KÜLLÜK, Metin, Arif Özsağır, "E-Devlet Yatırımlarının Geri dönüşümü ve Ekonomik Büyümeye Etkisi", **II.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı**, İzmit, 2003

LİJHART, Arend, **Çağdaş Demokrasiler/Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Görüntüleri**, (Çev.: Ergun Özbudun- Ersin Onulduran) , Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1990

MAYO, Henry B, **Demokratik Teoriye Giriş**, (Çev: Emre Kongar) , Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1964

ÖZSAĞIR, Arif, “ E- devlet Yatırımlarının Geri Dönüşümü ve Ekonomik Büyümeye Etkisi” , **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit, Mayıs 2003

SAYILGAN, Aclan, **Ansiklopedik Marksist Sözlük, “ Demokrasi”** , Otağ Yayınları, İstanbul, 1976

SCHWARTZ, Robert, “ Seminar On E- Governence: from Successful Pilot To Sustainable Implementation” , Bangalore, Hindistan, Kasım 2004, ‘ den nakleden DPT, **Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzu**, Ankara, Temmuz 2005

SEN, Amartya, “ Evrensel Bir Değer Olarak Demokrasi” , **Liberal Düşünce Demokrasi**, Yıl: 8, Sayı: 32, Güz 2003, s. s. 5- 16

SEZAL, İhsan, **Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1981

ŞENTÜRK, Ünal, “ Değişen Paradigmalar Bağlamında E- Devletin Bazı Toplumsal Boyutları” , **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler Kitabı**, İzmit, 2003

TOSUN, Gülgün Erdoğan, “ Elektronik Demokrasi” , **Çağdaş Kamu Yönetimi II**, Editörler: Muhittin Acar, Hüseyin Özgür, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004

UÇKAN, Özgür, **E- Devlet E- Demokrasi ve Türkiye**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003

UYANIK, A. Zeki, Şammas Salur, “ Kısa Bir Demokrasi Analizi ve Militan Demokrasi Anlayışına Liberal Perspektiften Bir Bakış” , **Liberal Düşünce Dergisi**, Editör: Atilla Yayla, Yıl 8, Sayı 32, Güz 2003, s. s. 17-24

YAYLA, Atilla, **Demokrasinin Eğiticiği**, Liberte yayınları, Ankara, 1999

YAYLA, Atilla, “Sami Selçuk ile Özgürlük ve Hukuk Üzerine” , **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl 9, Sayı 35, Yaz 2004, s. s. 167- 175

YAYLA, Atilla, “ Liberalizm, Özgürlükler ve Demokrasi” , **Yeni Türkiye Dergisi**, Ocak Şubat 1999, Yıl 5, Sayı 25, s. s. 125- 129

YILMAZ, Zafer, “ Ahmet R. Alkınok ile E- Devlet Üzerine Söyleşi” , **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 33, Kış 2004, s. 213–224

YILDIZ, Mete, “ Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı İnternet: ABD’ de ve Türkiye’ de Elektronik Kamu Bilgi Ağları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, cilt: 8, sayı: 4, Ekim 1999, s. 143-156

YILDIZ, Mete, “ Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler” , **Amme İdare Dergisi**, cilt: 35, sayı: 2, Haziran 2002, s. 77–92

YILDIRIM, Hakan, Volkan Kaplan, Tuncay Çakmak, Cem Cihangir Üstün, **Her Şeyi e- Leştirdik**, Başkent Klişe Matbaacılık Reprodüksiyon, Ankara 2003

ZITEL, Tomas, “ Participatopy Democracy and Political Participation” ,
Prepared for Presentation at the European Consortium of Political Research (ECPR) Joint Sessions of Workshops: Workshop 22: “ Bringing Citizens Back in-
Participatory Democracy and Political Participation” , 28 March-2 April 2003,
Edinburg, UK,1-31'den nakleden Tosun

İnternet Kaynakları

ABAY, Ali Rıza, “ Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri” , <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/06-04.pdf>, (05. 12. 2006)

AKTAN, Coşkun Can, “ Şeffaf Devlet ve Demokrasi” , www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-ahlak/aktan-seffaf-devlet.pdf, (30. 12. 2006)

AYKIN, Hasan, <http://www.maliye.gov.tr/apk/Sayi141/yeniekonomidedevletin.pdf>, (11/ 11/ 2005)

BALKAN, Süleyman, “ Yalova’ da Yönetişim” , www.tbd.org.tr/sayi83_html/dosya6.html, (17. 04. 2006)

BEYLİ, Ceylin, “ Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Üzerine Eleştiriler” , www.bilisimsurasi.org.tr/hukuk/docs/tbs_kisisel_veri_ceylin_beyli_gorus1.pdf -, (05. 12. 2006)

BM Siyasi ve Medeni Haklar Uluslar arası Sözleşmesi, <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>, (11. 12. 2006)

DİKENELLİ, Oğuz , “ E-Demokrasi: Bir ütopya mı?” , <http://edergi.emo.org.tr/index.php?yazi=10&y=2002&s=1>, (14. 12. 2005)

ERKUL, R. Erdem, “ Niçin E- Devlet” , <http://www.digitaldevlet.net/nicindigdevlet.htm>, (18. 09. 2006)

GÜLTAN, Seçkin, “ Toplumsal Açından Bilgi ve İletişim Çağı” , <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/61.doc> , (11. 10. 2006)

“ Her şey Mutlu Vatandaş İçin” , http://www.btvizyon.com.tr/kulakcik.phtml?kulakcik_nox=38, (15. 09. 2006)

İNCE, Murat, <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/ekutupana2.asp?id=372>, (15/ 02/ 2006)

KARAKAYA, Ziya, Atila Akkaş, Fatma Leyla Ersun , Mehmet Yılmaz, Önder Özdemir, “ e- Devlet: Kamuda Ortak Bilgi- Veri Paylaşımı: 2. ara Rapor” , TBD, Ankara, Mart 2004, <http://www.bilimsurasi.org.tr/7e->

[turkiye/docs/e-Devlet Kurumlararasi Bilgi%20Paylasimi v0-3.doc](http://turkiye/docs/e-Devlet_Kurumlararasi_Bilgi%20Paylasimi_v0-3.doc). (24/ 11/ 2006)

NOHUTÇU, Ahmet, “ E- Devlet: Genel Bir Çerçeve ve Teorik Bir Yaklaşım” http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale/makale_doc/e-devlet-genel_cerceve.doc, (10. 10. 2006)

OĞUZ, Şeref, www.milliyet.com.tr/1996/11/27/entel/negro.html (11/ 11/ 2006)

“ Oracle’ ın “ Açık Dünyası” başarılı e-devlet projelerine ev sahipliği yaptı”,http://www.oracle.com/global/tr/corporate/press/acik_dunya_2004_ankara.html , (17. 12. 2006)

ÖZARSLAN, Yasin, "Bilgi Toplumu Yolunda: Türkiye'de E- Devlet Ve Bireyin Rolü Üzerine Kavramsal Bir Çözümleme", Eskişehir, <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/56.doc>, (15/ 10/ 2006)

ÖZCİVELEK, Rukiye, <http://e-dergi.emo.org.tr/index.php?yazi=5&y=2003&s=6>, (15/ 12/ 2005)

“ E-devlet, E-yönetim ve Türkiye’ deki Durum Analizi” <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/60.doc>, (15. 12. 2006)

ÖZCİVELEK, Rukiye“ Dünyada ve Türkiye’ de Elektronik Devlet Tartışmaları: Kavram Üzerine Bir Sorgulama”, http://www.uzay.tubitak.gov.tr/Web_2002_v1/common/yayinlar/ict_euasiasia_2003_bld_R_Ozcivelek.pdf, (15. 10. 2006)

“ Siber Suçlar II” , <http://www.hukukcu.com/bilimsel/kitaplar/yasinbeceni/bolum2.htm>, (04. 07. 2006)

WALLERSTEIN, Immanuel, “ Demokrasi ve Oy” , <http://www.binghamton.edu/fbc/54-tr.htm>, (01. 12. 2006)

YILDIRIM, Binali, “ İnternet Evrensel Hizmet Olacak” <http://www.sabah.com.tr/2005/12/02/bil120.html>, (28. 12. 2006)

YILDIZ, Mete, “ Yerel Yönetimde Yeni Bir katılım”
http://www.edevletmodeli.org/_eDevletMerkezi/web/gozlem.aspx?sayfaNo=96,
(04. 12. 2006)

<http://www.e-voices.com.cy/cyprus/tr/about/faq.aspx>, (17. 12. 2005)

www.akparti.org.tr/halklailiskiler/dokuman/e-demokrasi.doc, (10. 04.
2006)

inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/60.doc , (19/ 10/ 2006)

<http://www.abgs.gov.tr/dokuman/Berlin%20Konferansi.htm> , (01. 06.
2006)

http://www.abhaber.com/bahadir/baha_yorum93.htm , (10.06.2006)

<http://e-dergi.emo.org.tr/index.php?yazi=10&y=2002&s=1>,(
14.06.2006)

http://www.accenture.com/xd/xd.asp?it=tuweb&xd=locations%5Cturkey%5C6_newsinfo_turk , (01.06.2006)

http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_09.html, (01.06.2006)

<http://bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs-hukuk/Mar/att-0002/01>
E DEVLET BAĞLAMINDA E DEMOKRASİ .doc, (10.12.2005)

www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179048, (25/ 12/ 2006)

<http://www.maliye.gov.tr/apk/Sayi141/yeniekonomidedevletin.pdf> , (18/
11/ 2005)

“ Türkiye’ de Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Demokrasi” ,
<http://clubs.bilgi.edu.tr/herkesicinhukuk/kulup/belgeler/23.doc>, (28. 12. 2006)

http://www.cisco.com/global/TR/solutions/ent/bus_solutions/ec_home.shtml, (27. 12. 2006)

“ Sanal Ortam Tehlikeli” ,
http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=sa&haberno=1515, (05. 12. 2006)

24 Ekim 2003 Tarihli Resmi Gazete,
http://www.tesev.org.tr/etkinlik/bilgi_edinme_anasayfa.php, (06. 01. 2007)